ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η Συμβολή της κοινωνίας των πολιτών στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων ανήλικων στο Ηράκλειο Κρήτης»

Φοιτήτριες : Νιούμαν Μαρία-Γραμματική

Παπαδημητροπούλου Μαρία-Ρόζα

Σαρηγιαννίδου Χριστίνα

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Οικονόμου Κατερίνα

Ηράκλειο

2020

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Οι υπογράφουσες φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΕΛ.ΜΕ.ΠΑ.

ΝΙΟΥΜΑΝ ΜΑΡΙΑ – ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ – ΡΟΖΑ

ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΙΔΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

Δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο: «Η Συμβολή της κοινωνίας των πολιτών στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων ανήλικων στο Ηράκλειο Κρήτης» είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

Νιούμαν Μαρία -Γραμματική

(Υπογραφή)

Παπαδημητροπούλου Μαρία – Ρόζα

(Υπογραφή)

Σαρηγιαννίδου Χριστίνα

(Υπογραφή)

Copyright@ 2020 Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο, Σχολή Επιστημών Υγείας, Κρήτης. https://www.hmu.gr/shs/8424

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων Νιούμαν Μαρίας-Γραμματικής, Παπαδημητροπούλου Μαρίας-Ρόζας, Σαρηγιαννίδου Χριστίνας, της επιβλέπουσας καθηγήτριας Οικονόμου Αικατερίνης και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση Πτυχιακής Εργασίας αποτελεί το τελευταίο και ίσως ένα από τα πιο σημαντικά κομμάτια προς την ολοκλήρωση των Ακαδημαϊκών σπουδών. Επομένως, θέλουμε να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα τις οικογένειές μας και τους ανθρώπους που στάθηκαν κοντά μας τόσο για την υλική όσο και για την συναισθηματική τους υποστήριξη. Ιδιαίτερες ευχαριστίες, βέβαια, θέλουμε να δώσουμε στην καθηγήτριά μας κα. Οικονόμου Κατερίνα, για την αμέριστη βοήθειά της και καθοδήγησή της στην εκπόνηση της εργασίας μας. Τέλος, η έρευνά μας δε θα ήταν δυνατό να διεξαχθεί χωρίς τη συγκατάθεση όλων των φορέων που συμμετείχαν σε αυτήν και τους ευχαριστούμε θερμά γι' αυτό.

Περίληψη

Ο σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι η μελέτη των στάσεων και αντιλήψεων της κοινωνίας των πολιτών στην πόλη του Ηρακλείου απέναντι στα ασυνόδευτα παιδιά και ο τρόπος συμβολής τους στην κοινωνική τους ένταξη. Η έρευνα ακολούθησε την ποιοτική μέθοδο. Η επιλογή του δείγματος έγινε επιλεκτικά με σκόπιμη δειγματοληψία. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 10 (δέκα) υπεύθυνοι εθελοντικών οργανώσεων και Μ.Κ.Ο. που δραστηριοποιούνται ή εδρεύουν στην πόλη του Ηρακλείου. Επίσης, στην έρευνα εφαρμόστηκαν θεματικοί άξονες ημι-δομημένης συνέντευξης. Το πρώτο μέρος των ερωτήσεων αφορούσε το προφίλ του φορέα και το δεύτερο μέρος τις στάσεις και αντιλήψεις του φορέα για τους ασυνόδευτους ανήλικους.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε ότι οι περισσότερες οργανώσεις είχαν θετική στάση απέναντι στα ασυνόδευτα παιδιά. Με σκεπτικισμό αντιμετωπίζει το θέμα η μειοψηφία. Ακόμη, αρκετές οργανώσεις φάνηκε να είναι πρόθυμες να συμβάλουν στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών με τη συμμετοχή τους σε εθελοντικές δράσεις, περιβαλλοντικές και αθλητικές δραστηριότητες. Ήδη ορισμένες οργανώσεις έχουν εντάξει ασυνόδευτους ανήλικους στη δράση τους. Παρόλα αυτά αξίζει να διερευνηθεί περαιτέρω η ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση της κοινωνίας των πολιτών και ιδιαίτερα των εθελοντικών ομάδων σε σχέση με την κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων ανήλικων από την τοπική αυτοδιοίκηση, καθώς και η στάση και ο τρόπος συμβολής αυτής στο δύσκολο αυτό έργο.

Λέξεις κλειδιά: Ασυνόδευτος ανήλικος, μετανάστευση, κοινωνική ένταξη, κοινωνία των πολιτών, συμπερίληψη, εθελοντικές οργανώσεις, εθελοντισμός, Μ.Κ.Ο.

Abstract

The purpose of this research is to study the attitudes and perceptions of civil society in the city of Heraklion towards unaccompanied children and how they can contribute to their social integration. The research followed the qualitative method. The sample was selected selectively by deliberate sampling. The sample of the research consisted of 10 (ten) heads of voluntary organizations and NGOs active or located in the city of Heraklion. The research also covered the topics of a semi-structured interview. The first part of the questions was about the profile of the institution and the second part was about the attitudes and perceptions of the institution about unaccompanied minors.

The results of the survey showed that most organizations had a positive attitude towards unaccompanied children. The minority is skeptical. Several other organizations appear to be willing to contribute to the social inclusion of unaccompanied children by participating in volunteer activities, environmental and sports activities. Some organizations have already included unaccompanied minors in their activities. However, it is worth further investigating the awareness and education of civil society and especially of volunteer groups regarding the social integration of unaccompanied minors by the local government, as well as its attitude and way of contributing to this difficult task.

Keywords: Unaccompanied minor, immigration, social inclusion, civil society, inclusion, voluntary organizations, volunteering, NGOs

Περιεχόμενα

Περίληψη 5

Abstract 6

Εισαγωγή 9

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ 12

Κεφάλαιο 1ο: Τα ασυνόδευτα παιδιά ως ευάλωτη ομάδα. 12

1.1 Ορισμός 12

1.2.Το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα 12

1.3. Τα ασυνόδευτα παιδιά: τωρινή κατάσταση, δομές φιλοξενίας ανά την Ελλάδα 14

1.4. Τα προβλήματα των ασυνόδευτων παιδιών: ζητήματα ψυχικής και σωματικής υγείας, κίνδυνοι, εκμετάλλευση, παραβατικότητα, εξαρτήσεις 16

1.5. Η σημασία της κοινωνικής ένταξης για τα ασυνόδευτα παιδιά. Η λειτουργία της ως πρόληψη στους κινδύνους 20

Κεφάλαιο 2^{ο}: Η κοινωνία των πολιτών (Μη Κυβερνητικές Ομάδες - Εθελοντικές Ομάδες). . 22

2.1. Η κοινωνία των πολιτών - Συνοπτική ιστορική ανασκόπηση 22

2.2. Τα πεδία δραστηριοτήτων των Μ.Κ.Ο. και ο εθελοντισμός 23

2.3. Ο ρόλος των ΜΚΟ και των εθελοντών σε σχέση με τις ευπαθείς ομάδες 25

2.4 Η λειτουργία των Μ.Κ.Ο και των εθελοντικών ομάδων την περίοδο της οικονομικής κρίσης 26

2.5. Μ.Κ.Ο.: Η δράση τους στην περίοδο της προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα 29

2.5.1. Προσφυγική κρίση και Ευρωπαϊκή ένωση 29

2.5.2. Προσφυγική κρίση και Ελλάδα 30

2.5.3. Η δράση των Μ.Κ.Ο. στα χρόνια της προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα και οι πηγές υποστήριξης τους. 32

2.5.4. Προσφυγική κρίση και σημαντικότερες ΜΚΟ στην Ελλάδα 33

2.6. Η συμβολή των ΜΚΟ στην παροχή φροντίδας στους ασυνόδευτους ανήλικους. 35

2.7. Εθελοντικές ομάδες και η προσφορά τους στην προσφυγική κρίση 36

2.8. Η δικτύωση Μ.Κ.Ο και εθελοντικών ομάδων σε καταστάσεις κρίσης και η συμμετοχή των πολιτών 37

Κεφάλαιο 3ο: Η κοινωνική ένταξη 39

3.1 Πολιτικές κοινωνικής ένταξης: αφομοίωση, ενσωμάτωση, κοινωνική ένταξη 39

3.2. Τα προγράμματα ένταξης προσφύγων και ασυνόδευτων παιδιών στην Ελλάδα και σχετικές έρευνες 43

3.3. Η συμμετοχή ευάλωτων ομάδων στη δράση Μ.Κ.Ο. και εθελοντικών ομάδων. Η περίπτωση της συμμετοχής ασυνόδευτων παιδιών στο Φεστιβάλ Χαϊμαλίνα στα Ανώγεια 47

Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ 51
Κεφάλαιο 4ο – Παρουσίαση έρευνας 51
4.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα 51
4.2 Μεθοδολογία Έρευνας 51
4.3 Πεδίο Μελέτης – Δείγμα 52
4.4 Εργαλείο - Τεχνικές συλλογής πληροφοριών 59
4.5 Ανάλυση έρευνας 61
4.6 Περιορισμοί στην έρευνα και άρση των δυσκολιών 63
Κεφάλαιο 5ο: Ευρήματα έρευνας 66
5.1 Ευρήματα έρευνας 66
5.2 Συζήτηση 102
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 108
Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία 112
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία 120

Εισαγωγή

Το θέμα της έρευνας αφορά στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών στο Ηράκλειο Κρήτης μέσα από το ρόλο και το έργο των εθελοντικών οργανώσεων. Πιο συγκεκριμένα θα δοθεί έμφαση στη στάση των εθελοντικών ομάδων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στο Ηράκλειο Κρήτης απέναντι στα ασυνόδευτα παιδιά, καθώς και στον τρόπο συμβολής τους στην κοινωνική τους ένταξη.

Αφορμή για την ενασχόλησή μας με το συγκεκριμένο θέμα αποτέλεσε η προσφυγική κρίση που ξέσπασε ήδη από το 2015. Η παρουσία μεγάλου αριθμού ασυνόδευτων προσφύγων δε θα μπορούσε παρά να μας ευαισθητοποιήσει και να μας παρακινήσει να εξετάσουμε την εν δυνάμει κοινωνική ένταξή τους στην πόλη του Ηρακλείου μέσα από τις εθελοντικές ομάδες και ΜΚΟ της πόλης μας.

Η κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό την επικαιρότητα, την κοινή γνώμη καθώς και τους επαγγελματίες που εργάζονται με πρόσφυγες και μετανάστες. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αποτελεί υποχρέωση κάθε κράτους να διασφαλίζεται η προστασία, η ασφάλεια και η φροντίδα της παιδικής ηλικίας. Ειδικότερα, τα ασυνόδευτα ανήλικα αποτελούν μία από τις πλέον ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού και χρήζουν ιδιαίτερης και άμεσης αντιμετώπισης και προστασίας. Αναμφισβήτητα το πρόβλημα της ανεπαρκούς αντιμετώπισης τους είναι πολύπλευρο και πολύπλοκο και για την επίλυση του απαιτείται συντονισμός και συνεργασία με πολλούς φορείς της Πολιτείας, της ΕΕ, της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και της Κοινωνίας των Πολιτών. Παρατηρώντας όμως τα στοιχεία σύμφωνα με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.) η επικαιροποιημένη κατάσταση (30 Απριλίου 2020) μιλάει για 5099 ασυνόδευτους ανήλικους στην Ελλάδα, εκ των οποίων το 92,9% είναι αγόρια, το 7,1% είναι κορίτσια και το 8,6% είναι κάτω των 14 ετών. Την ίδια στιγμή η Δυναμικότητα θέσεων φιλοξενίας είναι 1699 Θέσεις μακροχρόνιας φιλοξενίας (Δομές/Διαμερίσματα υποστηριζόμενης διαβίωσης Α.Α.) και 659 Θέσεις προσωρινής φιλοξενίας (Ασφαλείς ζώνες/Ξενοδοχεία)* (Ε.Κ.Κ.Α.,6-5-2020). Η κοινωνική ένταξη ενός τόσο μεγάλου αριθμού προσφύγων είναι ιδιαίτερα δύσκολη σε μία χώρα όπως η Ελλάδα, καθώς υπάρχει έλλειψη δομών και αρμόδιου προσωπικού.

Στη σύγχρονη εποχή ο Εθελοντισμός έχει καθιερωθεί ως ο θεσμός που συμβάλλει στην αντιμετώπιση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Στοχεύει στο συλλογικό όφελος και στη συμμετοχή στα κοινά και καλείται να

αναπληρώσει τα κενά που δημιουργούν η αδυναμία του κράτους και οι μηχανισμοί της αγοράς. Στο πλαίσιο αυτό τα τελευταία χρόνια έχουν κάνει την εμφάνισή τους στη χώρα μας πολλές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις με πληθώρα εθελοντικών δράσεων και κύρια πεδία εφαρμογής το Περιβάλλον, τον Πολιτισμό, τις Κοινωνικές Υπηρεσίες, την Υγεία και διάφορα Αναπτυξιακά Προγράμματα.

Ο Εθελοντισμός δεν είναι απλώς ένας όρος, είναι μια πολυμορφική διαδικασία και στάση ζωής, καθώς επιδρά εποικοδομητικά στο κοινωνικό στερέωμα, αφορά όλους, ανεξαρτήτως κοινωνικών και οικονομικών διακρίσεων, προάγει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στην προάσπιση θεμελιωδών δικαιωμάτων και ενδυναμώνει την κοινωνική αλληλεγγύη και συνοχή (Ε.Κ.Κ.Α 19-12-18). Ακόμη, αποτελεί εργαλείο που θεωρείται ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών, καθώς τα παιδιά θα μπορέσουν να ανακοινωνικοποιηθούν ομαλά, συμμετέχοντας σε δράσεις εθελοντικών ομάδων και Μ.Κ.Ο στη χώρα υποδοχής.

Δεδομένης της συμβολής του εθελοντισμού στην προσφυγική κρίση, συμπεραίνεται ότι εκείνοι που εργάζονται σε εθελοντικές ομάδες και Μ.Κ.Ο. είναι πιθανό να είναι θετικότεροι και πιο ευαισθητοποιημένοι σε κοινωνικά ζητήματα όπως είναι αυτό της προσφυγιάς. Ακόμη, λόγω της οργάνωσης και των ενδιαφερόντων τους, μπορούν να λειτουργήσουν και ως διαμεσολαβητές ανάμεσα στα ασυνόδευτα παιδιά και την τοπική κοινωνία. Η συμμετοχή των ασυνόδευτων παιδιών σε δράσεις που συμβάλουν στην κοινωνική τους ένταξη, όπως μία ακτιβίστικη δράση για το περιβάλλον, η πεζοπορία στην κρητική ύπαιθρο, η γνωριμία με τους αρχαιολογικούς χώρους, την τοπική κουλτούρα και την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου που τους φιλοξενεί, η συμμετοχή σε μία θεατρική ομάδα, σε αθλητικές δραστηριότητες και σε μουσικούς συλλόγους θα μπορούσαν δυνητικά να τα βοηθήσουν να ψυχαγωγηθούν, να ξεφύγουν από την καθημερινότητα, να γνωρίσουν νέους τρόπους κοινωνικοποίησης, να προσφέρουν εθελοντική δράση. Όλα τα παραπάνω συμβάλουν στην ψυχική ενδυνάμωση των ασυνόδευτων παιδιών και μπορούν να λειτουργήσουν προληπτικά απέναντι στους πολλαπλούς κινδύνους που αντιμετωπίζουν.

Γι’ αυτό το λόγο θα διερευνηθούν οι στάσεις και οι αντιλήψεις των υπεύθυνων των εθελοντικών ομάδων και των Μ.Κ.Ο. στο Δήμο Ηρακλείου απέναντι στα ασυνόδευτα παιδιά, εάν προτίθενται να συμβάλλουν στην κοινωνική τους ένταξη και με ποιον τρόπο.

Η συγκεκριμένη εργασία αποτελείται από δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Το θεωρητικό μέρος χωρίζεται σε τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο ορίζονται τα ασυνόδευτα παιδιά ως ευάλωτη ομάδα, αναλύεται το νομικό πλαίσιο, αναφέρεται η τωρινή κατάσταση και το καθεστώς. Στη συνέχεια περιγράφονται τα προβλήματα των ασυνόδευτων παιδιών και η σημασία της κοινωνικής ένταξης γι' αυτά. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται ιστορική ανασκόπηση της κοινωνίας των πολιτών. Έπειτα αναφέρονται τα πεδία δραστηριοτήτων των Μ.Κ.Ο. και των εθελοντικών οργανώσεων και ο ρόλος τους στις ευπαθείς ομάδες. Ακόμη γίνεται λόγος για τη δράση τους στην περίοδο της οικονομικής κρίσης και της προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα. Το τρίτο κεφάλαιο πραγματεύεται το θέμα της κοινωνικής ένταξης. Αναφέρονται αρχικά οι πολιτικές ένταξης. Έπειτα γίνεται λόγος για τα προγράμματα ένταξης προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα και περιγράφεται το παράδειγμα συμμετοχής των ίδιων των ασυνόδευτων παιδιών στο φεστιβάλ «Χαϊμαλίνα» στα Ανώγεια.

Το ερευνητικό μέρος αποτελείται από το τέταρτο και το πέμπτο κεφάλαιο. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται ο σκοπός, τα ερευνητικά ερωτήματα, η μεθοδολογία έρευνας, το δείγμα, οι συνεντεύξεις, οι περιορισμοί στην έρευνα και η άρση των δυσκολιών και τέλος η ανάλυση της έρευνας. Στο πέμπτο κεφάλαιο παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας και η συζήτηση πάνω σε αυτά. Ακολουθούν τα συμπεράσματα και η βιβλιογραφία.

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 1ο: Τα ασυνόδευτα παιδιά ως ευάλωτη ομάδα.

1.1 Ορισμός

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Νόμου υπ 'αριθμόν, 3386 ΦΕΚ Α 212/23-8-2005 ο οποίος αναφέρεται στην είσοδο, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια, «Ασυνόδευτος ανήλικος, είναι ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής που δεν έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του και ο οποίος είτε εισέρχεται στην Ελληνική Επικράτεια χωρίς να συνοδεύεται από τον κατά το νόμο ή το έθιμο υπεύθυνο για την επιμέλειά του ενηλίκου και για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η ανωτέρω κατάσταση είτε βρέθηκε χωρίς συνοδεία μετά την είσοδό του στη Χώρα» (*Opengov,* 2019).

Εντούτοις, πέραν του νομικού πλαισίου, το οποίο προσδιορίζει την ιδιαίτερα ευάλωτη αυτή κατηγορία ανηλίκων, υπάρχουν και οι συγκεκριμένες συνθήκες οι οποίες αφορούν τόσο στην ιδιαίτερη ιστορία του καθενός από αυτά τα παιδιά όσο και την καθημερινότητά τους από την ημέρα άφιξής τους στην ελληνική επικράτεια. Οι λόγοι εγκατάλειψης της πατρίδας τους δεν είναι πάντα οι ίδιοι. Κάποιοι επιζητούν να αποφύγουν τον πόλεμο και τις διώξεις, ενώ δεν είναι λίγοι από τους ανήλικους που εγκαταλείπουν τις χώρες τους προς αναζήτηση καλύτερου μέλλοντος. Τα περισσότερα παιδιά δε, επιζητούν την επανένωση με την οικογένειά τους, όταν αυτή υπάρχει, αλλά όποιοι και να είναι οι λόγοι της εγκατάλειψης της χώρας προέλευσής τους, η πράξη του αποχωρισμού καθ' αυτήν αποτελεί ένα γεγονός τραγικό τις περισσότερες φορές, του οποίου ο αντίκτυπος στον ψυχικό κόσμο των παιδιών μπορεί να επιδεινώσει περαιτέρω την ήδη ευάλωτη κατάστασή τους (Αναστασίου, 2016: 6).

1.2.Το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα

Το νομικό καθεστώς στο οποίο υπόκεινται οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, ως υπαγόμενοι σε ειδική κατηγορία λόγω του ότι ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες, ορίζεται από το άρθρο 17, ενώ με το άρθρο 19 προβλέπονται οι διαδικασίες, οι οποίες αφορούν τόσο στην υποδοχή τους όσο και στην εκπροσώπησή τους στις Αρχές.

Περαιτέρω, με τις διατάξεις του βρισκόμενου σε ισχύ άρθρου 19 του μερικώς

κατηργημένου από το 2018 Προεδρικού διατάγματος 220/2007, ορίζεται ως «Επίτροπος», εκείνος που μεριμνά, σε συνεργασία με τις Αρχές, για την ενημέρωση του ασυνόδευτου ανηλίκου αναφορικά με τη διαδικασία της προσωπικής συνέντευξής του, για τη διαδικασία των ιατρικών ελέγχων που επαληθεύουν την πραγματική ηλικία του ανηλίκου. Να σημειωθεί, επίσης, πως σε περίπτωση που σταθεί αδύνατο να προσδιοριστεί η ακριβής ηλικία του ασυνόδευτου ανηλίκου τότε αυτός θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ανήλικος (*Synigoros,* 2019).

Παράλληλα, σύμφωνα με τον Ν. 3907/2011 *«ρυθμίζεται η λειτουργία των υπηρεσιών Πρώτης Υποδοχής και Ασύλου και προβλέπεται η δυνατότητα της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής να ιδρύει Δομές Φιλοξενίας αιτούντων άσυλο ή υπηκόων τρίτων χωρών που ανήκουν στις απαριθμούμενες στο άρθρο 11 αυτού ευάλωτες ομάδες, με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη»*, ενώ με διάταξη του άρθρου 11 υποδεικνύεται πως ο επικεφαλής της Μονάδας Πρώτης Υποδοχής, αναλαμβάνει την παραπομπή των ασυνόδευτων ανηλίκων στον αρμόδιο φορέα κοινωνικής στήριξης ή προστασίας. Παράλληλα, με τη διάταξη του άρθρου 13 του Ν. 3907/2011 καθώς και του άρθρου 8 του π.δ. 102/2012, ο επικεφαλής και το προσωπικό του Κέντρου ή της Μονάδας Πρώτης Υποδοχής αναλαμβάνουν την διεκπεραίωση των ορθών διαδικασιών από τις οποίες διέρχονται οι ανήλικοι αυτοί. Σε περίπτωση δε που προβλέπεται επιστροφή του ασυνόδευτου ανηλίκου στη χώρα προελεύσεώς του, λαμβάνεται υπ' όψη η αρχή βέλτιστου συμφέροντος του ασυνόδευτου ανηλίκου, η οποία προβλέπεται με το Άρθρο 20 του ίδιου νόμου και διασφαλίζει την επανένωση του ανηλίκου με την οικογένειά ή τον κηδεμόνα, ή κάποιον αρμόδιο φορέα της χώρας στην οποία επιστρέφει. Κατά τη διάρκεια παραμονής των ασυνόδευτων ενηλίκων στη χώρα, οι αρμόδιες Αρχές οφείλουν να διασφαλίσουν στο παιδί τη βέλτιστη δυνατή διαβίωση και την πρόσβασή του σε φορείς αλλά και σε κρατικές υπηρεσίες, όπως την υποχρεωτική εκπαίδευση. Τέλος, δεδομένης της Αρχής της βέλτιστης διαβίωσης του ασυνόδευτου ανηλίκου, το άρθρο 32 του Ν. 3907/2011, προβλέπει ότι η κράτηση των ασυνόδευτων ανηλίκων αποτελεί την έσχατη λύση και πραγματοποιείται για το ελάχιστο χρονικό διάστημα που απαιτείται (*Taxheaven,* 2019).

1.3. Τα ασυνόδευτα παιδιά: τωρινή κατάσταση, δομές φιλοξενίας ανά την Ελλάδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία που μας παραδίδει το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (στο εξής: ΕΚΚΑ), το οποίο μεριμνά για τη λειτουργία των δομών που φιλοξενούν τους ασυνόδευτους ανήλικες, ο συνολικός αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων το 2019 αυξήθηκε κατά 1.000 παιδιά σε σχέση με το 2018 (Σαράντου, Θεοδωροπούλου, 2019:23). Σύμφωνα με δεδομένα που έχει συλλέξει η ΜΚΟ ΜΕΤΑδραση, ο αριθμός των ασυνόδευτων παιδιών αγγίζει περί τα 5.500, καθώς πολλά από αυτά δεν έχουν καταγραφεί από την υπηρεσία του ασύλου. Αυτός ο αριθμός, μάλιστα, ενδέχεται να αυξηθεί με το τέλος της χρονιάς (Κλώτζα, 2019). Ως εκ τούτου, με την επιφύλαξη ότι οι αριθμοί δεν είναι ακριβείς, δεδομένου ότι πολλά παιδιά δεν καταγράφονται στα αρχεία των ΜΚΟ, το έτος 2019 στην ελληνική επικράτεια βρίσκονται 4.962 ασυνόδευτοι ανήλικοι, εκ των οποίων οι 1.598 βρίσκονται σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, 234 υπό Προστατευτική φύλαξη, 160 σε Ανοιχτά κέντρα φιλοξενίας, 1.210 διαμένουν σε άτυπες ή επισφαλείς συνθήκες στέγασης και τέλος 1.760 βρίσκονται. σε μακροχρόνια ή προσωρινή φιλοξενία. Αναλυτικότερα, στη χώρα βρίσκονται αυτή τη στιγμή σε λειτουργία 48 δομές φιλοξενίας με δυνατότητα στέγασης 1.172 παιδιών, ενώ βρίσκονται υπό σχεδιασμό άλλες 3 δομές φιλοξενίας 112 θέσεων. Επιπλέον, λειτουργούν 18 διαμερίσματα υποστηριζόμενης αυτόνομης διαβίωσης με δυναμική 72 θέσεων ενώ δρομολογείται η δημιουργία άλλων 47 διαμερισμάτων 188 θέσεων συνολικά. Όσον αφορά τις ασφαλείς ζώνες, υπάρχουν 10 με δυναμική 300 θέσεων. Τέλος, 14 ξενοδοχεία ανά την Ελλάδα ανέλαβαν την παροχή 540 θέσεων συνολικά για την φιλοξενία των ανηλίκων. Τα κέντρα αυτά φιλοξενίας διαχειρίζονται οι ΜΚΟ και χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσφύγων (ΕΚΚΑ, 2019)[1].

Τέλος, το υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων προγραμματίζει τη δημιουργία κέντρων φιλοξενίας και στο Ρέθυμνο μια ενέργεια που ως κύριο στόχο έχει την αποσυμφόρηση των κέντρων φιλοξενίας της Αττικής και της Μόριας (Μακεδονία, 2019).

[1] Ο αναλυτικός χάρτης ο οποίος δείχνει την κατανομή των δομών φιλοξενίας ανά την Ελλάδα σήμερα, υπάρχει στα αρχεία του ΕΚΚΑ.

Το 2015, με το ξεκίνημα της προσφυγικής κρίσης, υπολογίζεται πως το ποσοστό των ασυνόδευτων ανηλίκων ανάμεσα στους πρόσφυγες που περνούν τα ελληνικά σύνορα ανήλθε περίπου στο 35%. Ωστόσο, τα δεδομένα αυτά δεν θεωρήθηκαν διόλου ακριβή, καθώς προέρχονται από τα αρχεία του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και το Υπουργείο Εργασίας, και ως εκ τούτου αφορούν μόνο όσους από τους ανηλίκους αυτούς έχουν είτε συλληφθεί είτε ζητήσει άσυλο. Τα επίσημα στοιχεία αυτά παρουσιάζουν μια αυξητική τάση την περίοδο από το 2015 μέχρι το 2016, γεγονός που δεν υποδηλώνει τόσο την πραγματική αύξηση του αριθμού των αιτούντων άσυλο, παρά την αύξηση των επισήμων αιτήσεων ασυλίας δεδομένου του κλεισίματος της διόδου από τα βαλκάνια, η οποία εξασφάλιζε την διέξοδό τους στην κεντρική Ευρώπη. Συνεπώς υπάρχει μεγάλος αριθμός ασυνόδευτων ανηλίκων οι οποίοι παραμένουν αόρατοι για τις αρχές. Η δυσκολία να υπολογισθεί ο ακριβής αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων που εισρέουν στην χώρα ή παραμένουν ήδη σε αυτήν, σχετίζεται, συχνά, με την αδυναμία, είτε έλλειψης πληροφοριών είτε κακής διαχείρισης των αρχών να τους κατατάξουν στους ασυνόδευτους ή στους ανηλίκους που βρίσκονται πρόσκαιρα χωρισμένοι από τους κηδεμόνες τους. Επιπλέον, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου ανήλικοι και ενήλικες δηλώνουν λανθασμένα στοιχεία σχετικά με την ηλικία τους είτε για να απολαύσουν τα προνόμια που έχουν οι ανήλικοι είτε, αντίστοιχα, αυτά που απολαμβάνουν οι ενήλικες (Fili, Xythali, 2017).

Όσον αφορά στις δομές του ελληνικού κράτους, οι οποίες είναι αρμόδιες για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων, κατά γενική ομολογία χαρακτηρίζονται από υπολειτουργία ένεκα τόσο της έλλειψης στοιχειωδών εγκαταστάσεων όσο και κακής πολιτικής που μετέρχονται οι αρχές αναφορικά με την κράτησή τους στα κέντρα φιλοξενίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το τεράστιο χάσμα ανάμεσα στα κατοχυρωμένα νομικά δικαιώματα των ασυνόδευτων παιδιών και την πραγματικότητα έτσι όπως την βιώνουν στα κέντρα κράτησης. Συνεπώς, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις εκείνες στις οποίες οι ανήλικοι κρατούνται περισσότερο από τον προβλεπόμενο χρόνο και, επιπλέον, κατά την κράτησή τους δεν τους παρέχεται η κατάλληλη φροντίδα, ενώ τα μέτρα που λαμβάνονται για την αποτροπή της έμφυλης κακοποίησης δεν είναι αρκετά (Human Rights Watch, 2016). Ένα μεγάλο πρόβλημα επίσης, αποτελούσε, τουλάχιστον μέχρι και το 2018, η έλλειψη στη χώρα μας ενός επίσημου οργάνου ή σώματος επιτρόπων με την αρμοδιότητα της εκπροσώπησης των ασυνόδευτων ανήλικων παιδιών σε νομικά θέματα που τα αφορούσαν, δεδομένου ότι οι αρμόδιες

ΜΚΟ στα κέντρα φιλοξενίας δεν παρείχαν αυτού του είδους τις υπηρεσίες (Σουλεϊμαναϊ, 2018:34).

Τέλος, οι ελλείψεις αυτές που παρατηρούνται στο ελληνικό κράτος, παρότι ενεργοποίησαν σε μεγάλο βαθμό τη δράση των αρμόδιων οργάνων της κοινωνίας των πολιτών, δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να υποκατασταθούν από τις τελευταίες. Αυτό συμβαίνει επειδή ακριβώς ο ρόλος των οργανώσεων αυτών συνεχίζει να είναι ακριβώς η κάλυψη των κενών που προκύπτουν.

1.4. Τα προβλήματα των ασυνόδευτων παιδιών: ζητήματα ψυχικής και σωματικής υγείας, κίνδυνοι, εκμετάλλευση, παραβατικότητα, εξαρτήσεις

Τα διάφορα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πρόσφυγες σχετίζονται τόσο με τις συνθήκες διαμονής τους στις δομές φιλοξενίας όσο και με τις συνθήκες διαβίωσής τους εκτός αυτών των κέντρων. Σύμφωνα με το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (στο εξής: ΜΚΟ) είναι αυτές που παρείχαν τη βασική φροντίδα σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους μέσα στα campus, όπου οι ασυνόδευτοι ανήλικοι απολάμβαναν σχετική ελευθερία κινήσεων και συνεπώς αυτοί οι χώροι αποτελούσαν την μόνη εναλλακτική απέναντι στα κέντρα κράτησης. Εντούτοις, αξίζει να σημειωθεί πως ο συνολικός χώρος που παρείχαν τα κέντρα φιλοξενίας των ασυνόδευτων ανηλίκων δεν συνέπιπτε με τις υπαρκτές ανάγκες (HRW, 2017). Αναφορικά με την κατηγορία των συνθηκών διαμονής τους, πληθώρα περιπτώσεων που σχετίζονται με την κακή οργάνωση και διαχείριση των δομών φιλοξενίας, μπορεί να έχουν πολλαπλές, τόσο σωματικές, όσο και ψυχικές, συνέπειες για τα ασυνόδευτα παιδιά, δεδομένου ότι, ενώ προορίζονται για την κάλυψη των βασικών αναγκών των παιδιών, συχνά δε αδυνατούν να μεριμνήσουν ακόμα και γι' αυτές. Η δομή φιλοξενίας στη Σάμο, για παράδειγμα, όπου αρκετά ασυνόδευτα κορίτσια αναγκάζονται να κοιμούνται σε βάρδιες μέσα σε ένα κοντέινερ, ενώ, παράλληλα, άλλα παιδιά κοιμούνται ακόμα και στις οροφές των κοντέινερ, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας τέτοιας κακής οργάνωσης (TheToc, 2019). Με τον ίδιον τρόπο, μέχρι πρότινος, 1.117 ασυνόδευτοι ανήλικοι παρέμεναν στη Μόρια της Λέσβου, εκ των οποίων οι περισσότεροι διαβίωναν σε άθλιες συνθήκες στερημένοι ακόμη και των απαραίτητων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, δεν αποτελεί υπερβολή ο

ισχυρισμός της Κουφονικολάου (2019), η οποία είναι αρμόδια για τα δικαιώματα του παιδιού, πως το υπάρχον σύστημα «ανυπομονεί να διώξει τα παιδιά και τα ίδια το εισπράττουν αυτό με διάφορους τρόπους, σε πολλά πεδία, όπως η υποδοχή, τα κέντρα ταυτοποίησης, κράτησης, η πρόσβαση στην εκπαίδευση, κλπ». Τα κυριότερα προβλήματα σχετίζονται με την υποδοχή, όπου δεν καλύπτονται οι στοιχειώδεις ανάγκες των ανηλίκων, όπως η στέγη και το νερό, η ελλιπής εκπροσώπηση και η αδυναμία στήριξής τους από πλευράς κράτους, καθώς και αναφορικά με τη νομική μέριμνα του καθεστώτος των παιδιών (Βήμα, 2019).

Στη δεύτερη κατηγορία, ανήκουν τα ασυνόδευτα ανήλικα που διαβιώνουν στις πόλεις σε κατάσταση αστεγίας και η διαμονή τους αυτή τα καθιστά ευάλωτα σε κάθε είδους εκμετάλλευση, δίχως μάλιστα πολλές φορές αυτή η εκμετάλλευση να γίνεται αντιληπτή από τα ίδια. Δεν αποκλείεται επίσης, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, που διαβιώνουν ως άστεγοι, να διολισθαίνουν σε διάφορες πράξεις παρανομίας, μια πρακτική της οποίας τις συνέπειες συχνά αδυνατούν να προβλέψουν ή και να συνειδητοποιήσουν, θεωρώντας ότι έχουν τον έλεγχο αυτής της κατάστασης. Σύμφωνα με την Σαράντου και Θεοδωροπούλου (2019:80), η εκμετάλλευση των ασυνόδευτων ανηλίκων αφορά κυρίως στην παράνομη εργασία, την εμπλοκή τους μέσα σε διάφορα εγκληματικά δίκτυα, τα οποία σχετίζονται είτε με κλοπές είτε με το εμπόριο ναρκωτικών, καθώς και την σεξουαλική εκμετάλλευση. Επίσης, ο πλέον συνήθης λόγος για τον οποίο οι ανήλικοι προβαίνουν σε παράνομες πράξεις ή πέφτουν θύματα κάθε λογής εκμετάλλευσης συνίσταται στην ανάγκη εύρεσης εύκολων χρημάτων (Σαράντου, Θεοδωροπούλου, 2019: 77-78).

Επίσης, οι συνθήκες υπό τις οποίες κρατούνταν προσωρινά και συνεπώς, παράνομα, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι- μια από τις πλέον ευπαθείς κοινωνικές ομάδες- στα κέντρα κράτησης περιγράφονται με τα πιο μελανά χρώματα ακόμα και δύο χρόνια πριν το ξέσπασμα της προσφυγικής κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, οι χώροι όπου οι ανήλικοι αυτοί κρατούνται χαρακτηρίζονται συχνά από έλλειψη καθαριότητας, όπως και στοιχειωδών παροχών, γεγονός που παραβαίνει το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Και όλα αυτά προ του 2015 (Galante, 2014:752-753).

Όσον αφορά την παράνομη εργασία, τα περισσότερα περιστατικά αναφέρονται κατά κύριο λόγο στην ενδοχώρα και οφείλεται σε ποικίλους λόγους. Πολλές φορές οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, κυρίως με χώρες προέλευσης το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές, δεν έχουν επαρκή γνώση των δικαιωμάτων τους και ιδιαίτερα το γεγονός πως δεν είναι

αναγκασμένα να εργάζονται ενώ, παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να τα φροντίσει. Η παράνομη εργασία μπορεί να σχετίζεται με διαφορετικούς τομείς όπως, για παράδειγμα, τα εργοστάσια, τα βενζινάδικα καθώς και τις αγροτικές εργασίες, όπου αναφέρονται και τα περισσότερα κρούσματα της άθλιας αντιμετώπισής τους από πλευράς των εργοδοτών τους, η οποία εκτείνεται από την ανταμοιβή τους με πενιχρά εισοδήματα μέχρι και την άσκηση βίας σε βάρος τους (Σαράντου, Θεοδωροπούλου, 2019: 77-78).

Συχνά είναι και τα κρούσματα της σεξουαλικής εκμετάλλευσης των ανηλίκων τα οποία απαντώνται τόσο στα κέντρα φιλοξενίας, όπου οι δράστες ενδέχεται να είναι και συμπατριώτες των θυμάτων, όσο και στα διάφορα δίκτυα σεξουαλικής εκμετάλλευσης, ιδιαίτερα στην Αθήνα. Εντούτοις, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες μορφές εκμετάλλευσης των ασυνόδευτων ανηλίκων, είναι αρκετά δυσκολότερο να διαπιστωθούν οι περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες έλαβε όντως χώρα κάποιο περιστατικό σεξουαλικής εκμετάλλευσης, δεδομένου ότι οι περισσότεροι από τους ανήλικους δεν συζητούν ανοιχτά τα θέματα αυτά, τόσο λόγω της ντροπής που νιώθουν, όσο και λόγω της έλλειψης οικειότητας με το προσωπικό το οποίο θεωρούν πως ενδέχεται να κοινοποιήσει το εκάστοτε περιστατικό. Περαιτέρω, θα πρέπει να προστεθεί πως η αλλαγή του προσωπικού, καθώς και η μετακίνηση των ίδιων των ανήλικων από δομή σε δομή αποτελούν παράγοντες που απλώς δυσκολεύουν ακόμη περισσότερο την ανάπτυξη οικείων σχέσεων μεταξύ ανηλίκων και προσωπικού (Σαράντου, Θεοδωροπούλου, 2019: 78).

Δεν είναι λίγα τα περιστατικά, επίσης, τα οποία σχετίζονται με τη χρήση και διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, τις περισσότερες φορές φτηνών, και συνεπώς, αρκετά επικίνδυνων όπως, για παράδειγμα το shisha, τα οποία μπορούν να προκαλέσουν από παραισθήσεις μέχρι και καρδιακή ανακοπή αλλά και τάσεις προς βίαιες πράξεις (Σαράντου, Θεοδωροπούλου, 2019: 79-80).

Η ψυχική υγεία των παιδιών δοκιμάζεται δεδομένων των συνθηκών που συναντάνε οι ασυνόδευτοι ανήλικοι αφής στιγμής εισέρχονται στα ελληνικά σύνορα και πριν οδηγηθούν στις δομές φιλοξενίας. Η κράτηση σε κλειστά κέντρα όπως και αστυνομικά τμήματα καθώς και το καθεστώς αβεβαιότητας που διέπει συνολικά τους ανήλικους είναι μεταξύ άλλων παράγοντες που επιδεινώνουν τον ευαίσθητο εφηβικό και παιδικό ψυχισμό. Ως εκ τούτου, αποτελεί συχνό φαινόμενο στις δομές φιλοξενίας να παρουσιάζονται ανήλικοι με διάφορα ψυχικά προβλήματα, όπως επιθετικότητας,

κατάθλιψης και διαταραχές ύπνου, ενώ δεν λείπουν και οι σοβαρές διαταραχές όπως τα ψυχωτικά επεισόδια, οι αυτοτραυματισμοί, οι αυτοκτονικές τάσεις αλλά και η εξάρτηση από διάφορες ουσίες (Πουλαράκης, 2017).

Η σημερινή πραγματικότητα, απέχει κατά πολύ από το ιδανικό κανονιστικό πλαίσιο, δεδομένου ότι, κατά τη διατύπωση της Σαράντου και Θεοδωροπούλου (2019), παρά τις ευρωπαϊκές επιδοτήσεις και την επαγρύπνηση της κοινωνίας των πολιτών πάνω στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, τα πράγματα ακόμα δεν λειτουργούν ομαλά και έγκαιρα, με αποτέλεσμα οι ανήλικοι να βιώνουν μάλλον έναν διαδοχικό αποκλεισμό παρά την ομαλή ένταξή τους (Σαράντου, Θεοδωροπούλου, 2019:57).

Αυτός ο διαδοχικός αποκλεισμός δεν αποτελεί μόνο εμπόδιο στην ένταξη των παιδιών αυτών στην κοινωνία, αλλά στην πραγματικότητα τα εξωθεί στο περιθώριο, όπου σχεδόν αναπόφευκτα, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι πέφτουν θύματα εκμετάλλευσης, εμπόρων ναρκωτικών ή και επιδίδονται σε διάφορες παράνομες πράξεις (Σαράντου, Θεοδωροπούλου, 2019:57). Αυτή η κατάσταση δυστυχώς δεν αφορά μόνο τις βασικές διαδικασίες ένταξης (η φάση της μετάβασης και της κρισιμότητας) που ξεκινούν με την άφιξη του ανηλίκου και σχετίζονται με την κάλυψη των βασικών του αναγκών, αλλά και τις μακροχρόνιες διαδικασίες ενσωμάτωσης στην κοινωνία, δεδομένου ότι δεν εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις. Οι τρεις αυτές φάσεις υπόκεινται θεωρητικά τουλάχιστον στις Κατευθυντήριες Αρχές για την Παιδική Προστασία και Πρόνοια ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί πως δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα (ΥΑΗΕΠ, 1994). Σε αυτά θα πρέπει να προστεθεί και η αδυναμία του εκάστοτε επαγγελματία να συνδράμει βασιζόμενος στην προσωπική πείρα και προαίρεση πέραν, δηλαδή, των βασικών κατευθυντήριων γραμμών της οργάνωσης για την οποία εργάζεται, δεδομένου του φόβου της απόλυσης. Επομένως, δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε πως σε πολλές περιπτώσεις ακριβώς οι προσπάθειες των εκάστοτε επαγγελματιών, που εμποτίζονται με περισσή φροντίδα και δημιουργικότητα, είναι αυτές που αποτελούν τον σημαντικότερο παράγοντα για την κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτου ανηλίκων (Σαράντου, Θεοδωροπούλου, 2019:57).

Δυστυχώς, η τωρινή κατάσταση του ελληνικού δημοσίου και κυρίως οι δυσχερείς οικονομικές συνθήκες τις οποίες καλείται να αντιμετωπίσει, αποτελούν τον κύριο λόγο της αδυναμίας στην κάλυψη του μεγαλύτερου μέρους των αναγκών των ασυνόδευτων παιδιών, τα οποία αναμενόμενα παρουσιάζουν διάφορες ψυχικές διαταραχές και

ψυχικά τραύματα, με αποτέλεσμα να μην τους παρέχεται η δέουσα φροντίδα (Πουλαράκης, 2017). Τέλος, σημαντικό πρόβλημα αποτελεί και η εκούσια εγκατάλειψη των κέντρων φιλοξενίας από τους ασυνόδευτους ανήλικους, η οποία γίνεται τόσο λόγο της κακής οργάνωσης για την οποία κάναμε ήδη λόγο, αλλά κυρίως γιατί η Ελλάδα δεν αποτελεί τον τελικό προορισμό τους. Η εκούσια φυγή ωστόσο καθιστά ευάλωτους τους ανήλικους στους κινδύνους που προαναφέρθηκαν (Παπαγεωργίου, Τσίπηρα, 2014:61).

1.5. Η σημασία της κοινωνικής ένταξης για τα ασυνόδευτα παιδιά. Η λειτουργία της ως πρόληψη στους κινδύνους

Η κοινωνική ένταξη του ασυνόδευτου ανηλίκου στη χώρα της υποδοχής αποτελεί μέγιστη προτεραιότητα, κυρίως για την κατηγορία των ανηλίκων που είτε αδυνατούν να επανενωθούν με τις οικογένειές τους, τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και στην Ε.Ε. είτε οι οικογένειές τους στη χώρα προέλευσης δεν είναι ικανές να μεριμνήσουν για τη διασφάλιση της ομαλής ανάπτυξής και διαβίωσής τους. Σε κάθε περίπτωση, έγκειται στις αρμοδιότητες των αρχών η απροϋπόθετη προσπάθεια ένταξης των ανηλίκων, από τη στιγμή που εισέρχονται στη χώρα υποδοχής και η κατ' αυτόν τον τρόπο διασφάλιση της αξιοπρέπειάς τους. Αρμοδιότητες οι οποίες δεν εγγράφονται σε κάποιο νομικό καθεστώς παρά απορρέουν από τα κεκτημένα του ανθρωπισμού (Σαράντου, Θεοδωροπούλου, 2019:56). Ωστόσο η διαδικασία αυτή είναι πάντοτε πολυδιάστατη και αμφίδρομη, με αποτέλεσμα να κρίνεται απαραίτητη η εστίαση των μηχανισμών ενσωμάτωσης στους παράγοντες εκείνους που ενθαρρύνουν τη συμμετοχή του ίδιου του ανηλίκου στην ένταξη και ενσωμάτωσή του (Παπαγεωργίου, Τσίπηρα, 2014: 13).

Οι επιτυχείς ενταξιακές διαδικασίες θα πρέπει να ξεκινούν με την έλευση των ανηλίκων στη χώρα υποδοχής και συνίστανται τόσο στην παροχή στοιχειωδών μέσων ομαλής διαβίωσης και ενσωμάτωσης, όπως των εγκαταστάσεων και της ψυχικής και σωματικής τους φροντίδας ή την ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα, όσο και στην ενθάρρυνση δραστηριοτήτων των παιδιών που αποσκοπούν στην περαιτέρω καλλιέργειά τους. Παράλληλα, οι διαδικασίες αυτές θα πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπ' όψη το τρίγωνο των δικαιωμάτων του παιδιού, έτσι όπως ορίζεται από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το οποίο συνίσταται στο απαραβίαστο των τριών βασικών αρχών: της αρχής του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, της αρχής

της μη διάκρισης και της αρχής της συμμετοχής (ΥΑΗΕΠ, 1994).

Κεφάλαιο 2ο: Η κοινωνία των πολιτών (Μη Κυβερνητικές Ομάδες - Εθελοντικές Ομάδες).

2.1. Η κοινωνία των πολιτών - Συνοπτική ιστορική ανασκόπηση

Αν έπρεπε να βρούμε έναν εύκολο ορισμό για την κοινωνία των πολιτών θα λέγαμε πως με την έννοια αυτή ορίζονται οι δομές εκείνες της κοινωνίας που δεν οργανώνονται από το κράτος ή από ιδιωτικές επιχειρήσεις, έχουν όμως κοινούς σκοπούς και, κατά τον Verkoren (2008), όσον αφορά στη σχέση τους με το κράτος έχουν απέναντί του έναν εξισορροπητικό ή ενίοτε και συμπληρωματικό ρόλο (Verkoren, 2008:35). Γίνεται, εκ πρώτης όψεως φανερό πως η ποιότητα της κοινωνίας των πολιτών αποτιμάται από την ποσότητα και ποιότητα των φορέων που την αποτελούν, οι οποίες τροφοδοτούν και με τη σειρά τους ανατροφοδοτούνται από το κοινωνικό κεφάλαιο (Στραβοσκούφης, 2006: 103-105).

Κατά κανόνα στην κοινωνία των πολιτών εντάσσονται πληθώρα οργανώσεων μεταξύ των οποίων οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι εθελοντικές ομάδες, οι διάφοροι φιλανθρωπικοί οργανισμοί, όπως και οι εκκλησιαστικοί φορείς, αλλά ακόμα και τα εμπορικά σωματεία, με μια μερίδα ερευνητών να υποστηρίζει πως οι διάφορες συνδικαλιστικές οργανώσεις και τα σωματεία δεν αποτελούν μέρος αυτών, περιορίζοντας τον ρόλο τους σε δραστηριότητες στη σφαίρα του δημόσιου συμφέροντος. Και ενώ οι φορείς αυτοί αποτελούν χαρακτηριστικές δομές που δρουν εξισορροπητικά, η ετερογένεια, όπως και η σύνδεση της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών με το πολιτικό μετα-ιδεολογικό έδαφος της φιλελεύθερης δημοκρατίας, καθιστά δύσκολο τον ακριβή ορισμό της (Hurliaras, 2014:3). Ως εκ τούτου δίδεται περισσότερη έμφαση στη λειτουργικότητα αυτών των συσσωματώσεων, παρά στη μορφή και επισημότητα την οποία μπορούν να πάρουν, ή ακόμα χειρότερα σε μια ποσοτική αποτίμησή τους. Συνοψίζοντας, θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως κοινωνία των πολιτών το σύνολο των ανεπίσημων και επίσημων δομών μιας χώρας, οι οποίες προάγουν και διαδίδουν τις κοινωνικές αξίες (Sotiropoulos & Karamagioli, 2006: 20).

Μια έννοια που συνδέεται άμεσα με την κοινωνία των πολιτών και σχετίζεται με ένα είδος ποσοτικής αποτίμησης της λειτουργίας της τελευταίας αποτελεί η έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου. Η έννοια αυτή χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Puntman και αποτελεί, συγκεκριμένα, το σύνολο των ουσιαστικών διαδράσεων και

αμοιβαίων σχέσεων των πολιτών το οποίο βρίσκεται εκτός της σφαίρας της πολιτικής (Verkoren, 2008:37). Ποσοτικά, λοιπόν, το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να είναι θετικό άλλα και αρνητικό, ανάλογα με το βαθμό εμπιστοσύνης που επιδεικνύει η κοινωνία στα θεσμικά πολιτικά και αντιπροσωπευτικά όργανα (Sotiropoulos, 2005:253-255).

Στην προσπάθειά μας να παρακολουθήσουμε συνοπτικά την ιστορική εξέλιξη της κοινωνίας των πολιτών στην Ελλάδα παρατηρούμε ότι πολλοί παράγοντες, είτε ιστορικοί, όπως για παράδειγμα η παρακαταθήκη που άφησε στο ελληνικό κράτος το οθωμανικό σύστημα διοίκησης, αλλά και οικονομικοί, όπως η αδυναμία εγκαθίδρυσης μιας σταθερής οικονομικής πολιτικής στη βάση μιας ισχυρής δημοσιονομίας, όπως επιπλέον, το πρόβλημα της σύνδεσης της εκκλησίας με το κράτος, αλλά και η εξάρτηση της κοινωνίας των πολιτών από την κεντρική διοίκηση της χώρας, όλοι αυτοί συνολικά, εμπόδισαν τη σταθερή ανάπτυξή της κατά τα πρότυπα της δύσης. Ωστόσο, από το 1997 και έπειτα κυρίως αρχίζουν να εμφανίζονται οι πρώτες αξιοσημείωτες μη κυβερνητικές οργανώσεις (Sotiropoulos & Karamagioli, 2006: 19- 20).

Συγκριτικά, λοιπόν, με την υπόλοιπη Ευρώπη, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα, ενώ οι εθελοντικές δράσεις και οι συσσωματώσεις στην Ελλάδα είναι πιο περιορισμένες σε σύγκριση με αυτές της υπόλοιπης Ευρώπης, το ποσοστό των Ελλήνων που θεωρούν ότι ο εθελοντισμός είναι αναγκαίος, είναι αρκετά πιο μεγάλο από το αντίστοιχο στην Ευρώπη (Μπουρίκος, Σωτηρόπουλος, 2013: 19).

2.2. Τα πεδία δραστηριοτήτων των Μ.Κ.Ο. και ο εθελοντισμός

Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (στο εξής: ΜΚΟ) αποτελούν μια εκ των βασικότερων συνιστωσών της κοινωνίας των πολιτών. Δίχως να αποτελούν τμήμα του κράτους, εγγράφονται, κατά κύριο λόγο, ανθρωπιστικές μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, οι οποίες όμως διακρίνονται από τους διάφορους απλούς συλλόγους στη βάση κοινών ενδιαφερόντων (Verkoren, 2008:37). Αυτές οι δομές προσανατολίζονται προς την παροχή υπηρεσιών με ορίζοντα αλλά και κίνητρο τον ανθρωπισμό, ενθαρρύνοντας, ταυτόχρονα, την πολιτική συμμετοχή στο επίπεδο των κοινωνικών σχέσεων. Λειτουργούν επιπλέον ως μηχανισμοί αντιμετώπισης και πρόληψης τοπικών καθώς και διεθνών προβλημάτων, ενώ πιέζουν στην ενεργοποίηση των διεθνών συμβάσεων όταν και όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Αν και το εγχείρημα της ακριβούς κατηγοριοποίησης των ΜΚΟ δεν είναι εύκολο

μπορούμε να τις διακρίνουμε, κατά την κατηγοριοποίηση που έκανε ο Στραβοσκούφης (2006),ανάλογα με :

α) Τον προσανατολισμό τους, όπου απαντώνται οι ΜΚΟ πρόνοιας, που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της φιλανθρωπίας, της ανάπτυξης, οι οποίες αφορούν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης του ανθρώπου, οι ΜΚΟ αναπτυξιακής εκπαίδευσης, οι οποίες προσανατολίζουν το ενδιαφέρον τους στις χώρες με έντονα αναπτυξιακά προβλήματα. Επιπλέον, απαντώνται οι ΜΚΟ υπεράσπισης - υποστήριξης, δικτύου και τέλος, οι ΜΚΟ έρευνας, που αναλαμβάνουν την ενημέρωση των ιδίων αλλά και άλλων ΜΚΟ.

β) Τη διαβάθμιση του εγχειρήματος, η οποία αφορά σε τέσσερα επίπεδα: α) διεθνές, β) εθνικό, γ) κοινοτικό και δ) τοπικό επίπεδο.

Με αυτόν τον τρόπο, σύμφωνα με τον Στραβοσκούφη (2006) «Οι διεθνείς ΜΚΟ έχουν την έδρα τους σε βιομηχανοποιημένες πόλεις, οι εθνικές και οι κοινοτικές σε πολλές από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι τοπικές αντιπροσωπεύουν σε μικρότερο βαθμό τις κοινοτικές ΜΚΟ, επιτελώντας κυρίως ρόλο υπεράσπισης στις αγροτικές περιοχές. Οι εννοιολογικοί προσδιορισμοί αλλά και οι ταξινομήσεις αφορούν μολαταύτα ένα ξεχωριστό είδος μελέτης. Η ουσία της δράσης των φορέων της κοινωνίας πολιτών και των ΜΚΟ είναι η σημερινή πρόκληση σε ό, τι αφορά τις επιμέρους οργανώσεις. Από την άλλη, τίθεται το ζήτημα αν και κατά πόσο οι κοινωνίες έχουν την «ωριμότητα» να ενισχύσουν το θεσμικό τους σύστημα μ' ένα σύστημα παροχής υπηρεσιών που, αν μη τι άλλο, εξυπηρετεί τα συμφέροντα των μελών τους» (Στραβοσκούφης, 2006: 111-113).

Σύμφωνα με το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, οι χρηματοδοτήσεις των ΜΚΟ είναι απαραίτητες, στο βαθμό που οι τελευταίες παρέχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες και συνεπώς καθιστούν με τη σειρά τους απαραίτητη την παρουσία επαγγελματιών, οι οποίοι διασφαλίζουν στις εργασίες τους συστηματικότητα και διαφάνεια (Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, 2019). Αν και η έννοια των ΜΚΟ ως καίριου συστατικού της κοινωνίας των πολιτών είχε- λόγω κυρίως της ιεραρχικής οργάνωσης η οποία θεωρήθηκε αντίγραφο των διαφόρων παραδεδομένων διοικητικών δομών- αντιπαρατεθεί κατά καιρούς με τα διάφορα κινήματα, τα οποία, τουναντίον, αποτελούσαν μη ιεραρχικές, οριζόντιες δομές, στην πραγματικότητα, η διάκριση αυτή αφορούσε μάλλον στο περιεχόμενο των ΜΚΟ, δεδομένου ότι υπάρχουν

αρκετές με ριζοσπαστικό περιεχόμενο και οργάνωση (Willets, 2006).

Όσον αφορά στον εθελοντισμό, θεωρούμε δόκιμο, προτού περάσουμε στον ορισμό του, να παρουσιάσουμε τους τρόπους με τους οποίους προσεγγίζεται από τις διάφορες επιστήμες. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η κοινωνιολογική προσέγγιση εστιάζει σε έννοιες όπως το ανθρώπινο και κοινωνικό κεφάλαιο, προκειμένου να προσδιορίσει την ουσία του εθελοντισμού την ίδια στιγμή που η ψυχολογία ασχολείται με τα χαρακτηριστικά των επιμέρους σχέσεων μεταξύ των προσφερόντων τη βοήθεια και των αποδεκτών αυτής. Από την άλλη, για τους πολιτικούς επιστήμονες το ενδιαφέρον έγκειται στις πολιτικές διαστάσεις του εθελοντισμού ως αναπόσπαστου τμήματος της κοινωνίας των πολιτών και συνεπώς, ως αναπόσπαστου εξισορροπητικού έρματος ανάμεσα στην εκάστοτε εξουσία και στους πολίτες (Kalogeraki, 2018:172).

Ο περιεκτικός ορισμός που προτείνεται από το Διεθνές Γραφείο Εργασίας (ILO, 2011) για τον εθελοντισμό αναφέρει μεταξύ άλλων πως η εθελοντική εργασία συνίσταται στις υπηρεσίες ή δραστηριότητας αυτές για τις οποίες δεν καταβάλλεται κανενός είδους αντίτιμο. Περαιτέρω, τα βασικά χαρακτηριστικά του εθελοντισμού περιλαμβάνουν τα εξής στοιχεία: αποτελεί άμισθη μη υποχρεωτική εργασία, διακρίνεται σε άμεσο και έμμεσο, δεν αφορά σε συγγενικά πρόσωπα του εθελοντή και, τέλος, δεν περιορίζεται σε κάποιο θεσμικό πρόσωπο.

2.3. Ο ρόλος των ΜΚΟ και των εθελοντών σε σχέση με τις ευπαθείς ομάδες

Σύμφωνα με το Άρθρο 1 του σχεδίου νόμου, ως ευπαθείς ομάδες νοούνται οι κοινωνικές εκείνες ομάδες του πληθυσμού, των οποίων η συμμετοχή στην κοινωνική και οικονομική ζωή δυσχεραίνεται, είτε λόγω κωλυμάτων κοινωνικής οικονομικής αλλά και σωματικής φύσεως, είτε λόγω απρόβλεπτων γεγονότων. Από τις δύο κατηγορίες των ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων γενικά, δηλαδή τις ευάλωτες και τις ειδικές ομάδες, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι εντάσσονται στην δεύτερη κατηγορία, η οποία αφορά τους ανθρώπους που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση όσον αφορά στην ομαλή τους ένταξη, για πληθώρα λόγων μεταξύ των οποίων είναι και ο πολιτισμικός παράγοντας. Συγκεκριμένα, τα ασυνόδευτα ανήλικα εντάσσονται στη κατηγορία των ευπαθών ομάδων σύμφωνα με το άρθρο 18 περ. θ Ν.3907/2011 (*AsyloGov*, 2011).

Καθίσταται, επομένως, κατανοητό πως η παροχή βοήθειας στις ευπαθείς ομάδες αποτελεί μια εκ των σημαντικότερων δραστηριοτήτων από ανεπίσημους και επίσημους φορείς του εθελοντισμού (ΜΚΟ) που, σύμφωνα με τον Φωτόπουλο (2007), συνίσταται στη συστηματική παροχή κοινωνικής βοήθειας στις προαναφερθείσες κατηγορίες ανθρώπων. Οι προσφερόμενες υπηρεσίες είναι πολυδιάστατες και κατηγοριοποιούνται, συγκεκριμένα, σε παροχές υπηρεσιών σε παιδιά και νέους όπως η φροντίδα ανηλίκων, διαμέσου της εκπαίδευσης, υποστήριξης, ανατροφής ή ακόμα και πρόληψης παραβατικών συμπεριφορών (Φωτόπουλος, 2007-2013: 22-23).

2.4 Η λειτουργία των Μ.Κ.Ο και των εθελοντικών ομάδων την περίοδο της οικονομικής κρίσης

Σύμφωνα με την έρευνα που διεξήγαγε το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, λίγο πριν το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, στην Ελλάδα, το 2008 ήταν ενεργές 375 επίσημες και ανεπίσημες οργανώσεις, εκ των οποίων οι 155 ήταν ΜΚΟ. Το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών (87%) ήταν εγγεγραμμένο στα μητρώα του κράτους και οι δραστηριότητές του αφορούσαν τα ανθρώπινα δικαιώματα και την κοινωνική ενσωμάτωση, τον πολιτισμό, την εκπαίδευση καθώς και την ψυχολογική υποστήριξη. Πλείστες αυτών ήταν συγκεντρωμένες στην Αθήνα, με το ένα τρίτο αυτών να δραστηριοποιείται σε θέματα μετανάστευσης και το 28% των ΜΚΟ είχε διασυνδέσεις με διεθνείς ΜΚΟ της Ευρώπης. Χρηματοδοτούνταν αδρά τόσο από το ελληνικό κράτος, όσο και την ευρωπαϊκή ένωση (στο εξής: ΕΕ) (Greece National Report, 2018:25-26).

Αν και σε ένα κράτος το οποίο, πριν τα χρόνια της κρίσεως, τα προβλήματα αφορούσαν σε όλο το φάσμα των λειτουργιών του- με προβληματική δημοσιονομική πολιτική, όπου η άνιση κατανομή των κρατικών πόρων καθώς και η άνισες παροχές της κοινωνικής πρόνοιας αποτελούσαν τον κανόνα, ενώ η κοινωνία των πολιτών ήταν κάτι λιγότερο από υποτυπώδης- θα περίμενε κανείς πως με το ξέσπασμα της κρίσης και την συνακόλουθη υπογραφή των μνημονίων, πως ο, ούτως ή άλλως υποτυπώδης, εθελοντικός τομέας και οι Μ.Κ.Ο., δεν θα έχουν τη δυναμική να παράσχουν τις προσήκουσες υπηρεσίες, η πραγματικότητα διέψευσε εν πολλοίς, αυτή την πρόβλεψη (Sotiropoulos, Bourikos, 2014:33-37). Αξίζει να σημειωθεί, επιπλέον, πως τόσο μετά την κρίση, αλλά όσο και προ κρίσεως, οι παροχές του κράτους πρόνοιας δεν ήταν ισομερείς, με αποτέλεσμα να επιβαρύνονται οι ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού

(Μπουρίκος, Σωτηρόπουλος, 2013: 9). Γενικά η κρίση έχει πολλαπλές συνέπειες στην κοινωνία των πολιτών με νέες πρωτοβουλίες να ανακύπτουν, ενώ παράλληλα να παραμερίζονται παλαιότερες (Hurliaras, 2014).

Ωστόσο, με την πρόσδεση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή ένωση παρατηρείται μια ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών, ενώ νέες ραγδαίες εξελίξεις οφείλονται στην μαζική εισροή των μεταναστών κυρίως από το 2000 και μετά. Αυτή η ανάπτυξη εκφράζεται με τη δημιουργία πληθώρας ΜΚΟ, οι οποίες υποστηρίζονται από το Ευρωπαϊκό ταμείο προσφύγων (McDonough, Tsourdi, 2013). Δεν έλειψαν ωστόσο παράλληλα και οι καιροσκοπικές πρακτικές από μέρους αμφίβολου σκοπού δομές, οι οποίες προκάλεσαν, ακριβώς για τον λόγο αυτόν, και ένα κύμα δυσπιστίας από πλευράς κυρίως της ελληνικής κοινής γνώμης απέναντί στις ΜΚΟ (Hurliaras, 2014:12, Rozakou, 2016:87).

Ασφαλώς, όπως και με την περίπτωση των ΜΚΟ, έτσι και με τις διάφορες μορφές εθελοντισμού γενικότερα, και ενώ η παρουσία τους ήταν υποτυπώδης πριν από την περίοδο της κρίσης, με την εξαίρεση των Ολυμπιακών αγώνων στην Αθήνα (Sotiropoulos, Bourikos, 2014:38), άρχισε να οργανώνεται και να συστηματοποιείται γοργά την περίοδο αυτή, με τον «εθελοντή» να συμβολίζει μια πειραματική προσπάθεια ενστερνισμού των νεωτερικών χαρακτηριστικών και δη της πολυσημίας των δημοκρατικών αξιών. Εντούτοις, παράλληλα με συστηματοποιημένη και επισημοποιημένη μορφή του εθελοντισμού στην Ελλάδα της κρίσης, κάνουν την εμφάνισή τους και πληθώρα δομών που φέρουν πιο ανατρεπτικά χαρακτηριστικά, αναλαμβάνοντας μια διαφορετική σύλληψη του κοινωνικού, στη βάση της αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας, όπως ήταν για παράδειγμα τα κοινωνικά ιατρεία, και των οποίων οι δράσεις έρχονταν συχνά σε αντιπαράθεση με την επικρατούσα πολιτική. Αυτού του είδους οι δομές είναι που επικρατούν κατά τη διάρκεια της κρίσεως (Rozakou, 2016:80-85). Πέραν, λοιπόν, του εθελοντισμού που σχετίζεται με τυπικές δομές και Μ.Κ.Ο. υπάρχει και ο άτυπος εθελοντισμός, ο οποίος ποσοτικά είναι σχεδόν διπλάσιος του πρώτου (Μπουρίκος, Σωτηρόπουλος, 2014: 19). Επιπλέον, πολλές από τις επίσημες Μ.Κ.Ο., καθώς βρέθηκαν χωρίς επιδοτήσεις με το ξέσπασμα της κρίσης, απευθύνθηκαν, διαμέσου των τοπικών αυτοδιοικήσεων, κυρίως σε εθελοντές, με αποτέλεσμα να είναι αναπόφευκτη μια ολοένα αυξανόμενη συνεργασία των εθελοντικών οργανώσεων και ΜΚΟ με ιδιωτικούς φορείς ή κρατικά όργανα όπως ο ελληνικός στρατός (Sotiropoulos, Bourikos, 2014:47-49).

Παράλληλα, παρατηρείται μια διεύρυνση των κατηγοριών ανθρώπων προς τους οποίους απευθύνονται πλέον οι υπηρεσίες των ΜΚΟ, με την κάλυψη αναγκών πολλών Ελλήνων (Sotiropoulos, Bourikos, 2014:50). Αυτή η διεύρυνση των αρμοδιοτήτων αλλά και των προσώπων προς τα οποία απευθυνόταν η βοήθεια των διαφόρων εθελοντικών κινήσεων και Μ.Κ.Ο. αντανακλά επίσης και μια μετατόπιση προς μια οικουμενική καθολική αντίληψη περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία αφορούν το ίδιο τόσο Έλληνες πολίτες όσο και μετανάστες. Η βοήθεια έχει μόνο ένα πρόσημο και αυτό ήταν το πρόσημο του ανθρωπισμού (Cabot, 2019: 749).

Συγκεκριμένα, όσον αφορά στα ανεπίσημα δίκτυα, κατά τη διάρκεια της κρίσης αντικατέστησαν σε ένα πρώτο επίπεδο αρμοδιότητες που παραδοσιακά ανήκαν στο κράτος. Με αυτόν τον τρόπο, η αδυναμία των ανέργων, επί παραδείγματι, οι οποίοι έμειναν ανασφάλιστοι, να έχουν πρόσβαση στις δημόσιες παροχές υγείας, τους οδήγησε, αναπόφευκτα, στο να στραφούν σε παραδοσιακές διεθνείς οργανώσεις, όπως οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα και οι Γιατροί του κόσμου. Παράλληλα με τους επίσημους φορείς, όπως άλλωστε αναφέραμε και παραπάνω, οργανώθηκαν κοινωνικά ιατρεία ή κοινωνικά κέντρα, που με τη σειρά τους διεύρυναν τις αρμοδιότητές τους. Τέλος, παράλληλα με τα επίσημα δίκτυα αναπτύχθηκαν και αρκετά ανεπίσημα δίκτυα διανομής αγαθών ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση του Βόλου, χρησιμοποιήθηκαν και κουπόνια. Άλλες εθελοντικές δομές αφορούσαν στον χώρο της εκπαίδευσης, όπως τα κοινωνικά φροντιστήρια, με σκοπό την κάλυψη των παιδιών που δεν είχαν την οικονομική ευχέρεια να εγγραφούν στα ιδιωτικά φροντιστήρια. Αυτές οι συσσωματώσεις, σε αντίθεση με τις επίσημες Μ.Κ.Ο. δεν χρηματοδοτούνται από κάποιο επίσημο φορέα, όπως την Ευρωπαϊκή ένωση ή το ελληνικό κράτος (Sotiropoulos, Bourikos, 2014: 38,40-43).

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε πως η κρίση αποτέλεσε τον καταλύτη που ώθησε την κοινωνία των πολιτών στην Ελλάδα προς μια πολυεπίπεδη ανάπτυξη, στην οποία συμμετείχαν τόσο επίσημοι όσο και ανεπίσημοι φορείς (Sotiropoulos, Bourikos, 2014: 38,40-43).

2.5. Μ.Κ.Ο.: Η δράση τους στην περίοδο της προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα

2.5.1. Προσφυγική κρίση και Ευρωπαϊκή ένωση

Σύμφωνα με τα στοιχεία που μας δίδονται από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), ο αριθμός των προσφύγων μέχρι το 2015 ανήλθε στα 19,6 εκατομμύρια εκ των οποίων μόλις το 10% καταλήγουν στον λεγόμενο ανεπτυγμένο κόσμο και κατά κύριο λόγο στην Ευρώπη (Παπαδόπουλος, 2017: 36-37), ενώ, σύμφωνα με την έκθεση της Ύπατης Αρμοστείας αυξήθηκε περίπου κατά ένα εκατομμύριο πρόσφυγες μέσα στο επόμενο εξάμηνο (UNHCR, 2016). Οι πρόσφυγες αυτοί, που αποτελούν μόλις ένα 8% του συνόλου αριθμού των μεταναστών, αποτελούνται από αιτούντες άσυλο, τους αναγνωρισμένους ή μη πρόσφυγες, καθώς και τους εσωτερικά αναγκαστικά μετακινηθέντες τους προερχόμενους από εμπόλεμες ζώνες, όπως τη Συρία, το Ιράκ και το Σουδάν εκ των οποίων μικρό σχετικά ποσοστό καταλήγει στην Ευρώπη (Παπαδόπουλος, 2017: 36-37).

Στα πλαίσια, λοιπόν, της συνεργασίας των κρατών μελών της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη διαχείριση του προσφυγικού ζητήματος, τα κράτη της είναι αρμόδια για την ενδελεχή εξέταση των επιμέρους περιπτώσεων των προσφύγων και με την συνακόλουθη παροχή ασυλίας σε όσους τη δικαιούνται. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίδεται στην λήψη των κατάλληλων μέτρων για την προστασία των ανηλίκων, της πλέον ευάλωτης ομάδας μεταναστών, δεδομένης της αύξησης του αριθμού των παιδιών που μεταναστεύουν, ανάμεσα στα οποία βρίσκονται και πολλοί ασυνόδευτοι ανήλικοι.

Τέλος, η ευρωπαϊκή ένωση είναι αρμόδια και για τη διάκριση των προσφύγων από τους οικονομικούς μετανάστες και για την επιστροφή αυτών των τελευταίων, είτε διαμέσου της χρήσης εξαναγκασμού είτε όχι, στις χώρες προέλευσής τους. Αφ' ης στιγμής οι πρόσφυγες λαμβάνουν το δικαίωμα ασυλίας τους, ως υποκείμενοι στην συνθήκη του Σένγκεν, μπορούν να μετακινούνται ελεύθερα στα κράτη της ευρωπαϊκής ένωσης (Ευρωπαϊκή επιτροπή, 2017).

Οι κύριες δράσεις που προβλέπονται από τα κράτη μέλη της ευρωπαϊκής ένωσης σε σχέση με το ζήτημα των προσφύγων, πέραν της χορήγησης ασύλου, αφορούν κατά βάση στην παροχή κονδυλίων για τη δημιουργία προγραμμάτων προστασίας και

ανάπτυξης των περιφερειακών περιοχών των χωρών υποδοχής, καθώς και τη θέσπιση ενός κοινού συστήματος μετεγκατάστασης των προσφύγων (Ευρωπαϊκό πρόγραμμα δράσης για τη μετανάστευση, 2015).

2.5.2. Προσφυγική κρίση και Ελλάδα

Η έννοια της προσφυγικής κρίσης απαντάται από το 2015, όταν πλέον η μετανάστευση ατόμων άρχισε να λαμβάνει μεγάλες εκτάσεις, ενώ, παράλληλα, σημειώθηκαν και τα πρώτα, μεγάλης έκτασης, τραγικά συμβάντα κατά την αποτυχημένη διέλευση των προσφύγων. Συγκεκριμένα, το 2015 εισήχθησαν 853.650 άτομα τα οποία πέρασαν στη χώρα διαμέσου των θαλάσσιων συνόρων, καθώς και 3.713 άτομα τα οποία πέρασαν διαμέσου των χερσαίων. Επιπλέον καταγράφεται εντυπωσιακή αύξηση της διέλευσης μεταναστών και προσφύγων μεταξύ του 2014 και 2015, η οποία κορυφώθηκε τον Οκτώβριο του 2015 με 212,168 αφίξεις, δίχως η κατάσταση αυτή να μεταβληθεί ουσιαστικά μέχρι το 2016, παρότι, σε σύγκριση με την περίοδο Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου 2015, παρατηρείται σημαντική μείωση της διέλευσης των ανθρώπων. Αυτή η σχετική μείωση οφείλεται κυρίως στα μέτρα που είχαν ληφθεί εν τω μεταξύ τα οποία κατέστησαν δυσκολότερη την άφιξη των προσφύγων και των μεταναστών, στην Ελληνική επικράτεια (Παπαδόπουλος , 2017: 42-46).

Σύμφωνα με τις στατιστικές, που μας παρουσιάζει ο Παπαδόπουλος (2017), την σημαντικότερη ροή προσφύγων αποτελούν οι Σύριοι, λόγω τις έκρυθμης κατάστασης στην περιοχή τους, οι οποίοι μετακινούνται στην Ευρώπη διαμέσου της Τουρκίας. Δεν είναι εντούτοις λίγοι οι αριθμοί των προσφύγων από το Αφγανιστάν και το Ιράκ, δηλαδή από κράτη στα οποία υπάρχουν συνεχείς αναβρασμοί σε σχέση κυρίως με το ζήτημα των θρησκευτικών διαφορών αλλά και των εθνοτικών. Αυτά τα δεδομένα ώθησαν, όπως είναι φυσικό, σε μια άνευ προηγουμένου κινητοποίηση κρατικών και μη κυβερνητικών φορέων καθώς και εθελοντικών οργανώσεων για να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες ανάγκες των προσφύγων και μεταναστών. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Υπηρεσία Ασύλου για την οποία θα γίνει λόγος εκτενέστερα στην επόμενη παράγραφο, έχει καταγράψει τις περιοχές εγκατάστασης και δράσης εκατοντάδων ελληνικών και ξένων δομών, όπως είναι οι μεγάλες διεθνείς ΜΚΟ (π.χ. Ερυθρός Σταυρός), οι διάφορες εθελοντικές συσσωματώσεις και οργανώσεις, αλλά και ομάδες ενδιαφερόμενων πολιτών οι οποίες συμμετείχαν υποστηρικτικά στην παροχή βοήθειας

προς τους μετανάστες και τους πρόσφυγες. Όπως δηλώνει χαρακτηριστικά και ο Παπαδόπουλος (2017) «οι τοπικοί πληθυσμοί απέδειξαν συχνά την ευαισθησία τους όσον αφορά την υποστήριξη όσων ανθρώπων βρέθηκαν σε ανάγκη» (Παπαδόπουλος , 2017: 46-50).

Το ελληνικό κράτος, λοιπόν, έχει αναπτύξει το ιδιαίτερό του σύστημα ασυλίας διαμέσου της σύστασης της Υπηρεσίας Ασύλου σύμφωνα με τον νόμο 3907/2011, θέτοντάς την ακολούθως σε λειτουργία τον Ιούνιο του 2013. Η Υπηρεσία Ασύλου (στο εξής ΥΑ) κατέστη, με αυτόν τον τρόπο, η πρώτη ανεξάρτητη δομή στην Ελλάδα που αφορά στη διερεύνηση των υποθέσεων και αιτημάτων εκείνων που αφορούν στην παροχή ασύλου σε πρόσφυγες. Ο ίδιος νόμος προβλέπει και την ίδρυση της Αρχής Προσφυγών, όπου κατατίθενται ενστάσεις για τυχόν απορρίψεις αιτημάτων ασυλίας, και της Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, διαμέσου των οποίων καταγράφονται οι πρόσφυγες που εισέρχονται στην Ελλάδα μεταξύ των οποίων και οι αιτούντες ασυλία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, με δεδομένη την συνεργασία με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, καθώς και τις διεθνείς συμβάσεις, εναπόκειται πλήρως στην αρμοδιότητα των ελληνικών αρχών η διαπίστωση των περιπτώσεων των ατόμων που δικαιούνται ή όχι άσυλο (UNHCR, 2016).

Στα πλαίσια της διαχείρισης της προσφυγικής κρίσης, επιπλέον, το ελληνικό κράτος συνεργάστηκε τόσο με τις τοπικές όσο και τις διεθνείς ΜΚΟ, όπως και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, προκειμένου να φέρει εις πέρας το δύσκολο έργο της ανθρωπιστικής βοήθειας σε πρόσφυγες. Το νομικό πλαίσιο αυτής της συνεργασίας προβλέπεται από το άρθρο 96 του ν. 4368/2016 (Α΄ 83). Σύμφωνα με αυτό, ο συντονισμός και έλεγχος των δραστηριοτήτων των ΜΚΟ, σε συνεργασία με την Υπηρεσία Ασύλου και διάφορους δημόσιους φορείς, εναπόκειται στο Κεντρικό Συντονιστικό Όργανο Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης (ΚΕ.Σ.Ο.Δ.Π.), το οποίο έχει ως κύρια αρμοδιότητα τον έλεγχο των δραστηριοτήτων των ΜΚΟ στο πεδίο της υποδοχής, της ταυτοποίησης, της περίθαλψης και λειτουργεί μέσω των Τοπικών Συντονιστικών Κέντρων Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης (ΤΟ.Σ.ΚΕ.Δ.Π.). Ιδιαίτερα, το Υπουργείο μεταναστευτικής πολιτικής σε συνεργασία με το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας μεριμνά, κατά κύριο λόγο, για την παροχή στοιχειωδών υπηρεσιών, όπως η μεταφορά, διαμονή και σίτιση των προσφύγων. Τέλος, συστάθηκε από το τότε Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής ειδικό μητρώο το οποίο συμπεριλάμβανε όλες τις ΜΚΟ, οι οποίες δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα και σχετίζονται με τα θέματα

της μετανάστευσης (*Taxheaven,* 2016*)*.

2.5.3. Η δράση των Μ.Κ.Ο. στα χρόνια της προσφυγικής κρίσης στην Ελλάδα και οι πηγές υποστήριξης τους.

Στο ξεκίνημα της προσφυγικής κρίσης η Ελλάδα βρέθηκε αντιμέτωπη με ένα σοβαρό πρόβλημα, μη όντας έτοιμη τόσο σε επίπεδο υποδομών όσο και σε επίπεδο οργάνωσης, να αντιμετωπίσει την καινοφανή αυτή κατάσταση. Επιπλέον, παρόλο που οι εισροές των μεταναστών αυξήθηκαν σημαντικά και ενώ φάνηκε πως οι αρμόδιοι μηχανισμοί άρχισαν να παρουσιάζουν σημάδια βελτίωσης μέσα στην επόμενη τετραετία μετά το 2007, οι αυξημένες προκλήσεις με το ξέσπασμα της μεταναστευτικής κρίσης δυσχέραιναν το τοπίο σημαντικά (McDonough, Tsourdi, 2012:2). Σε αυτές τις προκλήσεις θα πρέπει να προστεθεί και το γεγονός, όπως άλλωστε αναφέραμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, πως η Ελλάδα διένυε τη δυσκολότερη, από οικονομικής άποψης, περίοδο των τελευταίων δεκαετιών που μόλις μετά το 2015 άρχισε να παρουσιάζει σημάδια ανάκαμψης (Παπαδόπουλος, 2017: 33).

Με αυτά τα δεδομένα θα ήταν σχεδόν αδύνατο να επωμιστεί η Ελλάδα το συνολικό οικονομικό βάρος, το οποίο όχι απλώς είναι αναπόφευκτο αλλά και αναγκαίο, προκειμένου να δοθεί η προσήκουσα ανθρωπιστική βοήθεια στους πρόσφυγες. Ως εκ τούτου, στα πλαίσια της συνεργασίας Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Ένωσης και δεδομένης της αδυναμίας των ελληνικών αρχών να ανταπεξέλθουν τόσο οικονομικά όσο και ένεκα έλλειψης κατάλληλης εμπειρίας και ετοιμότητας, η υλική υποστήριξη διατίθεται άμεσα από την ευρωπαϊκή ένωση καθώς και διεθνείς φορείς της κοινωνίας των πολιτών.

Συγκεκριμένα, το 2015, η Ελλάδα έλαβε 181 εκατομμύρια ευρώ από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης και το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας, δεδομένης της έκτακτης ανάγκης για τη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης, το οποίο προστέθηκε στα 509 εκατομμύρια ευρώ που είχαν διατεθεί από τα ίδια Ταμεία για το ελληνικό εθνικό πρόγραμμα 2014-2020. Ένα χρόνο αργότερα, το 2016, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προέβη στη χορήγηση επιπλέον 83 εκατομμύριων ευρώ, για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων στην Ελλάδα, ποσό που διαμοιράστηκε σε αναγνωρισμένους φορείς με σημαντικό έργο στην παροχή βοήθειας: στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), στη Διεθνή Ομοσπονδία του

Ερυθρού Σταυρού και σε έξι διεθνείς ΜΚΟ (OXFAM, Save the Children, ASB Federal Association,) που, εργάζονταν από κοινού με τις ελληνικές αρχές, καθώς και τις ελληνικές ΜΚΟ, οι οποίες διέθεταν τις απαιτούμενες γνώσεις σε σχέση με τα επιμέρους τοπικά προβλήματα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δελτίο τύπου, 2016). Επιπλέον, σύμφωνα με τα στοιχεία που μας παρέχει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, χάρη στον Μηχανισμό Πολιτικής Προστασίας, έχουν σταλεί στην χώρα μας πάνω από 87.000 είδη, που περιλαμβάνουν ιατροφαρμακευτικό υλικό, κρεβάτια, σκηνές και άλλα είδη πρώτης ανάγκης.

Οι συνολικές ενέργειες και αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής λαμβάνονται από κοινού με εμπειρογνώμονες που συνεργάζονται με διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ και διάφορες διεθνείς ΜΚΟ στα πλαίσια της επίσημης συνεργασίας αυτών. Θα πρέπει να τονιστεί, ωστόσο, πως οι ανθρωπιστικού χαρακτήρα δράσεις αυτές παρέχονται, όπως άλλωστε προβλέπεται από την καθιερωμένη αρχή, συμπληρωματικά και υποστηρικτικά προς τις αρμόδιες αρχές της πληγείσας χώρας. Τέλος, για την αποτελεσματική υλοποίηση των έργων των οργανώσεων, καθώς και την ορθή διαχείριση των κονδυλίων στάλθηκαν στην Ελλάδα εμπειρογνώμονες από την Επιτροπή, με σκοπό την παρακολούθηση του έργου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δελτίο τύπου, 2016).

2.5.4. Προσφυγική κρίση και σημαντικότερες ΜΚΟ στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία που μας παρέχει η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ την περίοδο της προσφυγικής κρίσης, ο αριθμός των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα στα πεδία της προστασίας, φροντίδας, εκπαίδευσης και κοινωνικής ένταξης, είναι 117 μεταξύ των οποίων 45 ελληνικές (UNHCR, 2016). Εντούτοις, μόνον στη Λέσβο, το επίκεντρο, ίσως, της προσφυγικής κρίσης, αναφέρεται πως μέχρι τα τέλη του 2015 δρούσαν 100 επίσημες και ανεπίσημες οργανώσεις, μεταξύ των οποίων και πλείστοι ανεξάρτητοι εθελοντές (Rozakou, 2017:102). Από αυτές τις δομές θα απαριθμηθούν οι σημαντικότερες, δεδομένου ότι θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να απαριθμηθούν όλες. Πιο συγκεκριμένα είναι η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ (UNHCR) η UNICEF, ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, οι Γιατροί του Κόσμου, οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα και τα Παιδικά Χωριά SOS. Από τις ελληνικές ΜΚΟ, που δραστηριοποιούνται με τους ασυνόδευτους ανήλικες και δη όσους είναι πρόσφυγες είναι εξής:

-ARSIS: Το έργο της προσανατολίζεται στα δικαιώματα των παιδιών και εφήβων και ιδιαίτερα των ασυνόδευτων ανηλίκων,

- Κιβωτός του Κόσμου: Παροχή φροντίδας σε ανήλικους πρόσφυγες.

-Τα παιδιά της Γης: Παροχή φροντίδας σε άστεγους ανηλίκους και πρόσφυγες.

-Orange House: Προσανατολίζεται, επίσης, στην παροχή φροντίδας προς τα ασυνόδευτα παιδιά.

- PRAKSIS: Παρέχει υπηρεσίες σε ευπαθείς ομάδες προσφύγων μεταξύ των οποίων και οι ασυνόδευτοι ανήλικοι.

-Μεταδράση: Παρέχει φροντίδα σε ασυνόδευτους ανηλίκους.

- Χαμόγελο του Παιδιού: Εστιάζει στα δικαιώματα των ανηλίκων καθώς και στα ασυνόδευτα παιδιά.

-ΖΕΥΞΙΣ: Εδρεύει στην Αθήνα και παρέχει φροντίδα στις ευπαθείς ομάδες.

Επιπλέον, απαντώνται και οι μη κυβερνητικοί φορείς της εκκλησίας, όπως η Αποστολή η οποία διατηρεί ξενώνα για τους ανηλίκους και η Charitas, οι οποίες προσφέρουν δίχως διακρίσεις και σε πολλαπλά επίπεδα τις υπηρεσίες τους (Γερμανική Πρεσβεία, 2019).

Τέλος, από τις σημαντικές ΜΚΟ που ασχολούνται εν γένει με το ζήτημα των προσφύγων αξίζει να αναφέρουμε τις παρακάτω:

-Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες: Παρέχει υπηρεσίες με τη μορφή συμβουλών και κατευθύνσεων σε αιτούντες άσυλο.

- Ελληνικό Φόρουμ των Μεταναστών.

-Organization Earth.: Δραστηριοποιείται με πρόσφυγες και συγκεκριμένα στα campus του Σκαραμαγκά και του Σουνίου.

-PASPA: Παρέχει υπηρεσίες σε πρόσφυγες που έχουν υποστεί σοβαρούς ακρωτηριασμούς, ιδιαίτερα δε κατά την περίοδο των πολεμικών συρράξεων.

-Solidarity Now: Δίδει ιδιαίτερη έμφαση στα κοινωνικώς αποκλεισμένα άτομα μεταξύ των οποίων οι πρόσφυγες.

2.6. Η συμβολή των ΜΚΟ στην παροχή φροντίδας στους ασυνόδευτους ανήλικους.

Ο ρόλος των ΜΚΟ στην παροχή στοιχειωδών υπηρεσιών προς τους ασυνόδευτους ανηλίκους δεν είναι απλά συμπληρωματικός όσον αφορά στο ελληνικό κράτος αλλά μάλλον το υποκαθιστά, με το τελευταίο να αναλαμβάνει απλώς τη διεύθυνση των δραστηριοτήτων των ΜΚΟ που συνίστανται στην παροχή στέγης, ιατρικής περίθαλψης και εκπαίδευσής τους (Fili, Xythali, 2017).

Περαιτέρω, στις αρμοδιότητες των ΜΚΟ ανήκει και η κατάρτιση ειδικευμένου προσωπικού, ασχολούμενου με τις υποθέσεις των ασυνόδευτων ανηλίκων, μεταξύ των οποίων είναι και η προσπάθεια εύρεσης της οικογένειας του εκάστοτε ανηλίκου.

Παρακάτω ακολουθεί μία μικρή αναφορά στις σημαντικότερες εκ των ΜΚΟ, που δραστηριοποιούνται με ασυνόδευτα παιδιά:

Η ΜΚΟ ΜΕΤΑδραση συγκεκριμένα, η οποία δραστηριοποιείται κατ ‘ εξοχήν με τους ασυνόδευτους ανήλικες, ασχολείται με την *«Ανάδοχη Φροντίδα Ασυνόδευτων Ανηλίκων, τις Συνοδείες Ασυνόδευτων Ανηλίκων, την Πιστοποίηση Θυμάτων Βασανιστηρίων, τη Φιλοξενία Μονογονεϊκών Οικογενειών, την Υποστηριζόμενη Αυτόνομη Διαβίωση Ασυνόδευτων Ανηλίκων, την Εκμάθηση Ελληνικής Γλώσσας και την Παροχή Υπηρεσιών Διερμηνείας σε σχολεία, σε φορείς υγείας και στη διαδικασία ασύλου στην Υπηρεσία Ασύλου και στα Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου»* (Σουλεϊμαναϊ, 2018:37-38)

Εκτός όμως από την ΜΕΤΑδραση, οι κυριότερες διεθνείς ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα στο πεδίο της παροχής των στοιχειωδών υπηρεσιών στους ασυνόδευτους ανηλίκους είναι, όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, η ΑΡΣΙΣ, η PRAKSIS, Το χαμόγελο του παιδιού, η Κιβωτός του Κόσμου και Τα παιδιά της γης.

Ειδικότερα, η ΑΡΣΙΣ σε συνεργασία με την UNCHR και με τη συγχρηματοδότηση της Ε.Ε. υλοποίησε σχέδιο δημιουργία δικτύου ξενώνων, όπου παρέχονται βασικές υπηρεσίες στους ασυνόδευτους ανηλίκους τόσο σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, όσο και στον Βόλο και την Αλεξανδρούπολη (ΑΡΣΙΣ, 2019). Η Κιβωτός του Κόσμου η οποία έχει δομές φιλοξενίας στην Αττική, την Χίο, την Ήπειρο και το Βόλο, παρέχει προγράμματα κοινωνικής και ψυχολογικής στήριξης στους ασυνόδευτους ανήλικους, ψυχαγωγίας καθώς και νομικής στήριξης αλλά και αναδοχής (Κιβωτός Του Κόσμου, 2020). Σεβαστό μέρος των παρεμβάσεων της PRAKSIS, η οποία δραστηριοποιείται

σε όλη την Ελλάδα, έχει ως στόχο τους ασυνόδευτους ανήλικες ενώ διατηρεί, παράλληλα ένα Κέντρο ημέρας για τους ασυνόδευτους ανήλικες στην Πάτρα καθώς και μια δομή ημιαυτόνομης φιλοξενίας στην Αθήνα, μέσα στις οποίες παρέχονται, πέραν της διαβίωσης, και προγράμματα ψυχολογικής και κοινωνικής υποστήριξης (PRAKSIS, 2020). Τέλος, η οργάνωση «Παιδιά της Γης» δραστηριοποιείται προσφέροντας υλική και ηθική βοήθεια σε ασυνόδευτους ανήλικες καθώς και υλική υποστήριξη αναφορικά με την εκπαίδευσή τους (Παιδιά της Γης, 2019).

Σημαντική ήταν και η συμβολή των ΜΚΟ ιδιαίτερα στη συνεργασία τους με την Διεθνή Οργάνωση για τη Μετανάστευση, (στο εξής: ΔΟΜ) στα πλαίσια του προγράμματος Υποστήριξης Οργανώσεων που βοηθούν τον μεταναστευτικό πληθυσμό (Supporting Organisation that Assist Migrant- asylum seeking, στο εξής SOAM) το οποίο ξεκίνησε την 1/1/2013 και ολοκληρώθηκε την 30/4/2017, και βοήθησε 3.000 ασυνόδευτους ανήλικες στην παροχή ασύλου, την εύρεση προσωρινής στέγης, όπως και τη μετεγκατάστασή τους, ενώ, επιπλέον, 315 ασυνόδευτοι ανήλικοι κατάφεραν μέσω του SOAM να επανενωθούν με τις οικογένειές τους (ΔΟΜ, 2017).

2.7. Εθελοντικές ομάδες και η προσφορά τους στην προσφυγική κρίση

Από το 2000 ακόμα, μια δεκαπενταετία δηλαδή πριν το ξέσπασμα της προσφυγικής κρίσης, διάφορες εθελοντικές συσσωματώσεις προερχόμενες είτε από ΜΚΟ και εκκλησιαστικούς φορείς, είτε από αριστερές και αντιρατσιστικές οργανώσεις δραστηριοποιούνταν στον τομέα υποστήριξης προσφύγων με την παροχή στοιχειωδών βοηθειών και ιατρικής περίθαλψης καθώς και νομικής υποστήριξης. Οι πρωτοβουλίες αυτές ήταν ωστόσο περιορισμένες τόσο σε έκταση όσο και σε δυναμική. Το ξέσπασμα, όμως, της προσφυγικής κρίσης είχε καταλυτική επίδραση στην έξαρση του εθελοντισμού με τη δημιουργία δικτύων και χώρων όπου μπορούσαν να λάβουν χώρα αλληλέγγυες δραστηριότητες.

Η έκρηξη που σημειώθηκε ωστόσο, στο πεδίο του εθελοντισμού κατά τη διάρκεια της προσφυγικής κρίσης σηματοδότησε και το πέρασμα από την απλή, παθητική, φιλανθρωπία στον ακτιβισμό, όπου οι ενέργειες ενός εθελοντή είχαν πλέον παθητικούς αποδέκτες παρά άτομα που συμμετείχαν τα ίδια ενεργά. Ο εθελοντισμός περιέλαβε, με αυτόν τον τρόπο, διαδικασίες αυτοοργάνωσης και αυτοδιαχείρισης κάτω από δύσκολες

συνθήκες, όπου οι πρόσφυγες διεκδίκησαν ενεργά τα δικαιώματά τους συμμετέχοντες, ταυτόχρονα, σε εθελοντικές δραστηριότητες με σκοπό όχι μόνον την όσο το δυνατόν καλύτερη διαβίωση αυτών αλλά και με έντονη κοινωνική δραστηριότητα που δεν περιορίζεται στα στενά όρια της απλής βιολογικής ύπαρξης. Κατ' αυτόν τον τρόπο πρόσφυγες συμμετέχουν εθελοντικά από κοινού με τους «ντόπιους» σε ανθρωπιστικές οργανώσεις, καθώς και ανεξάρτητες συσσωματώσεις οι οποίες πολλές φορές καταλήγουν στην δημιουργία καταλήψεων στο κέντρο της Αθήνας (Greece National Report, 2018: 26-27).

Τέλος, σε άρθρο της η Ροζάκου αναφέρει ότι, προϊούσης της προσφυγικής κρίσης στο νησί της Λέσβου, που απετέλεσε και το κυριότερο σταθμό κατά το πέρασμα των προσφύγων από την Τουρκία στην Ελλάδα, η ανάγκη των ποικίλων εθελοντικών κινήσεων για οργανωμένη δράση οδήγησε κάποιες από αυτές να επισημοποιηθούν και να μετατραπούν κατ' αυτόν τον τρόπο σε ΜΚΟ (Rozakou, 2017:102-105).

2.8. Η δικτύωση Μ.Κ.Ο και εθελοντικών ομάδων σε καταστάσεις κρίσης και η συμμετοχή των πολιτών

Η έξαρση της προσφυγικής κρίσης μας παρέχει ένα καλό παράδειγμα για τη, συχνά, αυθόρμητη έκρηξη όχι μόνον δράσεων αλληλεγγύης και εθελοντισμού, αλλά ακόμα και συνεργασίας με τους πολίτες διαφόρων επαγγελμάτων και κοινωνικής προελεύσεως. Αυτές οι δράσεις, που πολλές φορές έχουν τον χαρακτήρα άτυπων μορφών οργάνωσης που δρουν ανταγωνιστικά προς θεσπισμένες μορφές εθελοντισμού, οι οποίες οργανώνονται από τα πάνω προς τα κάτω, φτάνουν στο σημείο να απεκδύονται και τον χαρακτηρισμό τους ως «εθελοντικές», ακριβώς λόγω μιας πιο ανθρωπιστικής προσέγγισης που αναλαμβάνουν (Rozakou, 2017:100). Δεν είναι λίγες οι φορές όπου απλοί πολίτες, όπως συνέβη πολλές φορές στα ελληνικά νησιά, συνεργάστηκαν με τις ΜΚΟ και διάφορες άλλες ανθρωπιστικές οργανώσεις εγκύπτοντας σε δραστηριότητες που εκτείνονται από την παροχή πρώτων βοηθειών και ψυχολογικής υποστήριξης μέχρι και δωρεές σε είδη αλλά και χρήματα, από την νομική υποστήριξη μέχρι και ψυχαγωγικές δραστηριότητες.

Περαιτέρω, το περιεχόμενο αυτών των πολυεπίπεδων υποστηρικτικών ενεργειών διακρίνεται ανάλογα με τον τόπο και χρόνο διεξαγωγής των ανθρωπιστικών αυτών δραστηριοτήτων, από την παροχή φροντίδας προς τους αφιχθέντες ταλαιπωρημένους

και εξαθλιωμένους μετανάστες μέχρι και την υποβοήθηση αυτών που είχαν την πρόθεση να περάσουν τα ελληνικά σύνορα (Greece National Report,2018: 26-27).

Το παράδειγμα της Λέσβου είναι ενδεικτικό αυτής της συνεργασίας τοπικών φορέων, πολιτών και ΜΚΟ, ιδιαίτερα δε αν ληφθεί υπ' όψη η παρατεταμένη απουσία των αρχών σε θέματα παροχής στοιχειώδους ιατρικής περίθαλψης. Ως εκ τούτου, με το ξέσπασμα της προσφυγικής κρίσης, η σύμπραξη μεγάλων διεθνών ΜΚΟ, όπως των Γιατρών χωρίς Σύνορα και των Γιατρών του Κόσμου, αλλά και διαφόρων ανεξάρτητων εθελοντών κρίθηκε απαραίτητη, δεδομένου ότι το 2015 ο αριθμός προσφύγων που καταγράφηκε ανέρχονταν περίπου στο μισό εκατομμύριο την ίδια στιγμή που ο πληθυσμός του νησιού ήταν περί τις 86.000 (Rozakou, 2017).

Από την άφιξη, λοιπόν, των πρώτων προσφύγων το 2015, μέχρι και το 2016 όπου κορυφώνεται η κρίση, οι διαδράσεις μεταξύ των τοπικών και εθνικών κρατικών φορέων, ΜΚΟ και αυτοοργανωμένων εθελοντικών συσσωματώσεων παρουσιάζουν δείγματα βαθιάς αλληλεγγύης και κινητοποίησης στη βάση προταγμάτων με σκοπό την κοινωνική αλλαγή. Εντούτοις, οι διαδράσεις αυτές ενείχαν αναπόφευκτα και τριβές, δεδομένης τόσο της διαφορετικής προσέγγισης και σκοποθεσίας-όπως, για παράδειγμα, συνέβαινε με τις ΜΚΟ σε σχέση με τις αρμόδιες κρατικές αρχές- όσο και της διαφορετικής φύσης των δραστηριοτήτων καθαυτών, όπως στην περίπτωση των εθελοντικών οργανώσεων σε σχέση με τους υπολοίπους δρώντες. Ως εκ τούτου, κατέστη γρήγορα αναγκαία η περαιτέρω οργάνωση με τον διαχωρισμό και ακριβέστερο προσδιορισμό του πεδίου δραστηριοτήτων καθεμιάς από αυτές τις προαναφερθείσες ομάδες (Afouxenidis και άλλοι, 2017: 32).

Κεφάλαιο 3ο: Η κοινωνική ένταξη

3.1 Πολιτικές κοινωνικής ένταξης: αφομοίωση, ενσωμάτωση, κοινωνική ένταξη

Οι έννοιες της κοινωνικής ένταξης, ενσωμάτωσης και αφομοίωσης διακρίνονται μεταξύ τους τόσο όσον αφορά στο περιεχόμενο, όσο και στην ιστορική σειρά με την οποία εμφανίστηκαν στο προσκήνιο, αντανακλώντας διαφορετικούς προβληματισμούς, καθώς και διαφορετικές πολιτικές τοποθετήσεις και προϋποθέσεις (Παπαδοπούλου, 2013:15). Περαιτέρω, για τις έννοιες αυτές μπορεί να ειπωθεί πως η κάθε μία αντανακλά και μια διαφορετική προσέγγιση όσον αφορά στους όρους υπό τους οποίους λαμβάνει χώρα μια τέτοια διαδικασία. Σε αυτά τα καίρια ζητήματα θα πρέπει να προστεθεί και ο προβληματισμός σχετικά με το κανονιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο πραγματοποιείται μια διαδικασία ένταξης, ενσωμάτωσης ή αφομοίωσης, δεδομένου ότι η αντίθετη κατάσταση, δηλαδή ο κοινωνικός αποκλεισμός, μπορεί να αποτελεί για κάποιους, αν όχι επιθυμητή κατάσταση, τότε ένα είδος κατακραυγής της εκάστοτε κοινωνίας (UNRSD, 1994).

Οι συζητήσεις που αφορούν τις διαδικασίες ένταξης ξεκινούν στα πλαίσια της γενικότερης διερεύνησης της φύσεως της κοινωνίας. Καταρχάς, αξίζει να σημειωθεί πως οι έννοιες αυτές σχετίζονται με την κοινωνικοποίηση και με αυτόν τον τρόπο υποδηλώνουν τους διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης μιας τέτοιας διαδικασίας. Επομένως οι τρόποι, διαμέσου των οποίων κοινωνικοποιείται ένας άνθρωπος, αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής συμμετοχής αλλά και οργάνωσης. Οι πρώτες θεωρητικές βάσεις πάνω σε αυτόν τον προβληματισμό, προέρχονται από τις έρευνες του Γάλλου κοινωνιολόγου Emile Durkheim, ο οποίος βάσισε την τυπολογία της θεωρίας του περί κοινωνικών δεσμών στις κατηγορίες της μηχανικής και οργανικής αλληλεγγύης. Με μια άλλη διατύπωση, η ύπαρξη άτυπων και τυπικών κοινωνικών δεσμών αποτέλεσαν, για τους πρώτους κοινωνιολόγους, μια ένδειξη της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Ωστόσο, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η έννοια της κοινωνικής ενσωμάτωσης σχετίστηκε άμεσα με την έννοια της μετανάστευσης και δη με τα προβλήματα προσαρμογής των τελευταίων στην εκάστοτε χώρα υποδοχής (Παπαδοπούλου, 2013: 1-3).

Στο ίδιο πλαίσιο, όσον αφορά τη μεταναστευτική πολιτική των δυτικών χωρών, η

κοινωνική ενσωμάτωση διακρίθηκε από την κοινωνική αφομοίωση, δεδομένου ότι η τελευταία, όπως άλλωστε αναφέραμε στην προηγούμενη παράγραφο, βρίσκεται στον απόηχο αποικιοκρατικών εθνικιστικών προσεγγίσεων. Η κοινωνική ενσωμάτωση δεν αποσκοπούσε σε αφομοιωτικές πρακτικές, παρά στη διατήρηση των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων των μεταναστών, αλλά και περιορισμό των τελευταίων στην ιδιωτική σφαίρα. Με αυτόν τον τρόπο, η έννοια της κοινωνικής ενσωμάτωσης δεν τίθεται σε ένα πεδίο ανεξάρτητο από αυτό πού υπαγορεύει το ιδεολογικό υπόστρωμα της εκάστοτε κοινωνίας εγκατάστασης και κατά κάποιο τρόπο αποτελεί, αν και όχι αναγκαία, το επακόλουθο της κοινωνικής ένταξης (Παπαδοπούλου, 2013: 2-4).

Η έννοια της κοινωνικής ένταξης εμφανίζεται στον απόηχο διαφορετικών πολιτικών συγκυριών και κυρίως μετά τα χρόνια της αθρόας μετανάστευσης μουσουλμανικών πληθυσμών τις δεκαετίες 80-90' στην Ευρώπη. Οι πολιτικές που σχετίζονται με την κοινωνική ένταξη αυτών των ανθρώπων αποστασιοποιούνται πλέον από ρυθμίσεις που αφορούν στο εθνικό πολιτικό[2] καθεστώς υπό το οποίο τελούν οι μετανάστες στις χώρες εγκατάστασής τους. Παράλληλα, και σε αντίθεση με τις έννοιες της αφομοίωσης και ενσωμάτωσης, οι ενταξιακές κοινωνικές πολιτικές δίδουν έμφαση στην αναδιοργάνωση των θεσμών εκείνων που σχετίζονται με την ουσιαστική λειτουργία της κοινωνίας. Ως εκ τούτου δίδεται έμφαση στην αναδιοργάνωση του θεσμού της παιδείας, στη συμμετοχή σε δημοκρατικές διαδικασίες και στην αγορά εργασίας με μόνη παράμετρο τον σεβασμό των εκάστοτε ιδιαιτεροτήτων (Παπαδοπούλου, 2013: 6).

Γενικότερα, κατά την Παπαδοπούλου (2007), οι διαδικασίες της ένταξης και ενσωμάτωσης, διαφέρουν κατά κύριο λόγο ως προς την ένταση, δεδομένου ότι δεν μπορούν να καθοριστούν ξεκάθαρα τα ποιοτικά όρια μεταξύ των δύο με αποτέλεσμα να εκφράζουν τον βαθμό ένταξης ενός ατόμου. Τουτέστιν, η έννοια της ενσωμάτωσης υποδηλώνει, όχι απλώς την ένταξη του ατόμου στους βασικούς θεσμούς μιας κοινωνίας αλλά και την εξοικείωσή του με τον ιδιωτικό τρόπο ζωής της χώρας εγκατάστασης. Καθίσταται λοιπόν με αυτόν τον τρόπο, φανερό πως στον βαθμό που η δημόσια σφαίρα της εκάστοτε κοινωνίας συμπλέκεται με την ιδιωτική, τα όρια αυτά δεν μπορούν να καθοριστούν πάντοτε (Παπαδοπούλου, 2007: 70). Η ιδιαίτερη σχέση μεταξύ των δύο

[2] Χρησιμοποιείται σκόπιμα την φράση «ιδιαίτερο πολιτικό καθεστώς» για να περιγραφεί η διαλεκτική των εκάστοτε πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων και εθνικών ταυτοτήτων, δεδομένου ότι η φράση αυτή ενθυλακώνει και το ευρύ φάσμα των τάσεων ροπών και φαντασιακού, που αφορούν τόσο τα a priori της κοινωνίας υποδοχής όσο και αυτά των μεταναστών και, τουτέστιν, δεν εξαντλούνται στο νομικό καθεστώς.

διαδικασιών και τα όριά τους διακρίνονται σαφέστερα, όταν ληφθούν υπ' όψη, όχι μόνον εκείνες οι επίσημες μεταναστευτικές πολιτικές του εκάστοτε κράτους, καθώς και το νομικό καθεστώς το οποίο διασφαλίζει στον μετανάστη τους στοιχειώδεις δρόμους προς την ένταξη, και δη την αγορά εργασίας, αλλά και μια κοινή σύλληψη της έννοιας του Ξένου από ένα είδος «κοινής συνείδησης». Ιδιαίτερα δε όσον αφορά τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, αποτελεί κοινό τόπο πως διάφορες προκαταλήψεις που αφορούν τον Ξένο, οι οποίες στηρίζονται και αρθρώνονται ακόμα και από τα ΜΜΕ, αλλά και άτυπα από ορισμένες πολιτικές συσσωματώσεις, κυκλοφορούν ως μια καθεστηκυία μορφή λόγου και αναπαράγονται. Εντούτοις, όπως γίνεται φανερό, αυτές οι ροπές δεν ευνοούν την κοινωνική ενσωμάτωση, έτοιμες να συμβιβαστούν μόνον με τις αναγκαίες παραχωρήσεις που μπορούν να γίνουν προς ανακούφιση των μεταναστών. Η ίδια η ύπαρξή τους ωστόσο μπορεί να δυσχεράνει τις διαδικασίες ένταξης των μεταναστών ωθώντας τους στον «κοινωνικό θάνατο», που δεν αποκλείεται να διολισθήσει και στον φυσικό (Σαββάκης, 2012: 79-82).

Ως εκ τούτου, προτού ακόμα η χώρα μας διέλθει μέσα από την προσφυγική κρίση, τονίστηκε η αναγκαιότητα δημιουργίας ενός ρητού πλαισίου το οποίο θα βοηθούσε στην απροϋπόθετη κοινωνική ένταξη των μεταναστών στη χώρα εγκατάστασής τους διαμέσου της συμμετοχής τους στις θεσμικές δομές. Σήμερα προτιμάται ο όρος της «κοινωνικής ένταξης», αντί του όρου της ενσωμάτωσης, δεδομένου ότι ανθρωπιστικοί λόγοι καθιστούν μη αναγκαία τη συμμετοχή του πρόσφυγα σε εκφάνσεις του δημοσίου βίου που αφορούν εκδηλώσεις οι οποίες, καταφάσκουν με την εθνική ταυτότητα Ωστόσο, δεδομένης της διαπλοκής των δύο εννοιών, καθώς και της γενικότερης συσχέτισής τους με την κοινωνικοποίηση, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι μάλλον πρόκειται για μια περίπλοκη διαδικασία, διόλου εύκολη, διότι προβλέπει επιπλέον και τις παραμέτρους της αναπροσαρμογής και αποκοινωνικοποίησης των μεταναστών, καθώς γι' αυτούς έχει ήδη προηγηθεί μια διαδικασία κοινωνικοποίησης (Παπαδοπούλου, 2013: 8-9).

Υπάρχει πληθώρα ερευνών και μελετών -πολλές μάλιστα προέρχονται από θεσμικά όργανα- που αφορούν στο πρόβλημα της λήψης αποτελεσματικών πολιτικών, προκειμένου να διευκολυνθούν οι διαδικασίες ένταξης των προσφύγων αλλά και οι προϋποθέσεις της ενσωμάτωσής τους. Δεδομένου ότι η διαδικασία ένταξης ξεκινά, κατ' ανάγκην, από «τα κάτω», τίθενται ορισμένοι στόχοι και προτεραιότητες ιεραρχικά. Αναλυτικότερα, προτείνεται μια σειρά μέτρων τα οποία περιλαμβάνουν:

α) Σαφή νομική διατύπωση των δικαιωμάτων των προσφύγων.

β) Καταπολέμηση των άνισων και ρατσιστικών μεταχειρίσεων σε βάρος των προσφύγων

γ) Ενθάρρυνση του διαπολιτισμικού διαλόγου στην αυστηρή βάση του αμοιβαίου σεβασμού.

δ) Διευκόλυνση της πρόσβασης των προσφύγων στην αγορά εργασίας καθώς και στην εκπαίδευση.

ε) Παροχή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και βελτίωση συνθηκών στέγασης

στ) Ενθάρρυνση του δικαιώματος συμμετοχής των προσφύγων στον δημόσιο διάλογο και παροχής σε αυτούς το δικαίωμα της ψήφου.

ζ) Ενθάρρυνση, διαμέσου των τοπικών αρχών, της αλληλεπίδρασης μεταξύ ντόπιων και προσφύγων.

η) Συνεργασία με τις χώρες καταγωγής των προσφύγων στα πλαίσια της αποτελεσματικής τους κοινωνικής ένταξης.

Τέλος, όπως ήδη αναφέρθηκε στην πρώτη ενότητα, βασικό στοιχείο στην ομαλή ένταξη των προσφύγων αποτελεί και η συνεργασία και προθυμία τους, διότι η διαδικασία αυτή είναι αμφίδρομη (Βαρουξή, Σαρρής, 2012:18-20).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση για πρώτη φορά, ως συλλογικό όργανο λήψης αποφάσεων, άρχισε να καταβάλλει προσπάθειες σε σχέση με το προσφυγικό ζήτημα από την δεκαετία του 1990. Ωστόσο, μόλις από το 1997 δίδεται μεγάλη έμφαση στις διαδικασίες ένταξης των μεταναστών και των προσφύγων. Έκτοτε γίνονται προσπάθειες χάραξης πολιτικών διαφάνειας όσον αφορά την είσοδο και εργασία των προσφύγων στις χώρες υποδοχής, δίχως να παραγκωνίζονται συλλήβδην οι επιμέρους εθνικές πολιτικές. Παράλληλα, προβλέπεται διαφοροποίηση των δικαιωμάτων των προσφύγων ανάλογα με τον χρόνο παραμονής αυτών στις χώρες εγκατάστασης. Η Ελληνική πολιτεία εναρμονίζεται με την κοινή ευρωπαϊκή πολιτική, καθώς όμως οι διαδικασίες ένταξης εναπόκεινται σε κάθε κράτος μέλος ξεχωριστά, θα πρέπει να επιστήσουμε την προσοχή μας στα δομικά προβλήματα που διέπουν την ελληνική πολιτική ένταξης (Σαρρής, 2012: 46-48).

Συνοψίζοντας, σύμφωνα με το σχέδιο δράσης που εκπονήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 2016 για την ενσωμάτωση πολιτών τρίτων χωρών, ιδιαίτερη μέριμνα δίδεται

για τη λήψη μέτρων που αφορούν την αναχώρηση και την άφιξη των προσφύγων, συμπεριλαμβανομένων δράσεων για την προετοιμασία των προσφύγων και των τοπικών κοινοτήτων. Επιπλέον, δίδεται έμφαση στην εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων δράσεων για την προώθηση της γλωσσικής κατάρτισης, τη συμμετοχή των παιδιών των προσφύγων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, τη φροντίδα στην παιδική ηλικία και την κατάρτιση των εκπαιδευτικών. Επίσης, η απασχόληση και η επαγγελματική κατάρτιση, που περιλαμβάνει δράσεις για την προώθηση της έγκαιρης ένταξης στην αγορά εργασίας και της επιχειρηματικότητας των προσφύγων, αποτελούν τον ορίζοντα των στρατηγικών ένταξης και προϋποθέτουν ασφαλώς την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες όπως η στέγαση και η υγειονομική περίθαλψη. Τέλος, ενθαρρύνεται η ενεργός συμμετοχή των ίδιων των προσφύγων, η οποία περιλαμβάνει την παροχή υποστήριξης από την κοινωνία υποδοχής, τη συμμετοχή των προσφύγων στην πολιτιστική ζωή καθώς και την καταπολέμηση των διακρίσεων (*Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, 2018).

3.2. Τα προγράμματα ένταξης προσφύγων και ασυνόδευτων παιδιών στην Ελλάδα και σχετικές έρευνες

Οι έρευνες σχετικά με τα ενταξιακά προγράμματα αφορούν αφενός, στους κύριους ενταξιακούς πυλώνες που παρουσιάσαμε στην προηγούμενη ενότητα και που ρυθμίζονται τόσο από το ελληνικό κράτος όσο και την Ε.Ε., αφετέρου δε, στις διαδικασίες εκείνες που αφορούν στις αλληλεπιδράσεις τους με την εκάστοτε τοπική κοινωνία. Η έρευνα που διεξήγαγε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με τον βαθμό ενσωμάτωσης των προσφύγων στην Ελλάδα παρέχει ιδιαίτερα χρήσιμο υλικό, καθώς παρουσιάζει τις περισσότερες πτυχές του πολύπλευρου αυτού ζητήματος. Κατ' αυτόν τον τρόπο εστιάζει τόσο στην αποτελεσματικότητα των επίσημων ενταξιακών προγραμμάτων όσο και στην ετοιμότητα της τοπικής κοινωνίας, ο λόγος της οποίας εκφράζεται πολλαπλώς, αλλά και, τέλος, στους ίδιους τους πρόσφυγες ειδικότερα δε στους τρόπους με τους οποίους αλληλεπιδρούν στα πλαίσια της δημιουργίας ουσιαστικότερων σχέσεων τόσο μεταξύ τους όσο και με την κοινωνία υποδοχής (Βαρουξή, Στρατουδάκη, 2004). Περαιτέρω, εντοπίζονται οι παράγοντες που δυσχεραίνουν τις ενταξιακές διαδικασίες, δεδομένων είτε ασυνεπειών αναφορικά με την υλοποίηση των προγραμμάτων, καθώς, ήδη από το 2014 η έρευνα της Βαρουξή,

Χ. και της Στρατουδάκη, Χ. (2014: 153-154), επέδειξε την μεγάλη ασυμφωνία μεταξύ της επίσημης πολιτικής ένταξης των προσφύγων από πλευράς του κράτους και της «αυτενέργειας» των διοικητικών δομών.

Συγκεκριμένα, ξεκινώντας από το ζήτημα της ετοιμότητας της τοπικής κοινωνίας, η έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής απέδειξε πως ο αριθμός των Ελλήνων που θεωρούν τη διαδικασία ενσωμάτωσης ως μια αμφίδρομη διαδικασία, ενώ ταυτόχρονα στηρίζει την οικονομική ενίσχυση των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών που διαμεσολαβούν σε αυτές τις διαδικασίες, υπερβαίνει κατά πολύ το ποσοστό των Ελλήνων που έχουν την αντίθετη άποψη. Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, και το γεγονός πως το 90% των Ελλήνων θεωρεί την εκπαίδευση ως τον σημαντικότερο παράγοντα ενσωμάτωσης των προσφύγων και ωσαύτως, η συντριπτική πλειοψηφία υποστηρίζει πως εναπόκειται στις τοπικές αρχές, καθώς και στους εργοδότες, ο χειρισμός του ζητήματος της ενσωμάτωσης. Τέλος, πάνω από το 75% των Ελλήνων θεωρούν πως οι ΜΚΟ, αλλά και οργανισμοί και ιδρύματα της ΕΕ, μπορούν να παίξουν σπουδαίο ρόλο στην ενσωμάτωση των προσφύγων (*European Commission,* 2018).

Στις αρχές του 2019, βάση των δεδομένων που προέκυψαν από τους βασικούς ενταξιακούς πυλώνες, κρίθηκε από το Υπουργείο αναγκαία η αναθεώρηση της ενταξιακής πολιτικής για τους πρόσφυγες δεδομένου ότι από το 2013, την τελευταία δηλαδή φορά που εκπονήθηκε σχετικό σχέδιο, η κατάσταση λόγω του συμβάντος της προσφυγικής κρίσης είχε αλλάξει ριζικά στη χώρα μας.

Αναλυτικότερα, αναφέρεται η αναγκαιότητα λήψης στρατηγικών σε όλες τις πτυχές και βαθμίδες της ενταξιακής πολιτικής όπου παρουσιάζονται σημαντικά ελλείμματα. Ενώ παρατηρούνται, σύμφωνα με τον συντονιστή Νομικής Υπηρεσίας του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες, Βασίλη Παπαδόπουλο (2019), βελτιώσεις στις πρωτοβάθμιες ενταξιακές διαδικασίες που αφορούν στην υποδοχή των αιτούντων άσυλο δεν δίδεται, ωστόσο, ιδιαίτερη βαρύτητα, στις διαδικασίες που έπονται της ασυλίας (Παπαδόπουλος, όπως αναφέρεται στο Αλιπράντη, 2019).

Κατά αυτόν τον τρόπο, οι σχετικές έρευνες με τις ελλείψεις στις πρωτοβάθμιες διαδικασίες αφορούν σε δράσεις που αφορούν τις συνθήκες υποδοχής, οι οποίες προβλέπουν αναβάθμιση των hotspots, καθώς επισημαίνονται ελλείψεις σε προσωπικό και σε υποδομές. Ελλείψεις στο προσωπικό, όμως, αφορούν και τις υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής στήριξης και διερμηνείας, καθώς και των τμημάτων που αφορούν τη

νομική αρωγή και στέγαση των ασυνόδευτων ανηλίκων.

Ακόμα όμως και αν υλοποιηθούν αυτά, επισημαίνει η Δομίνικα Σπυράτου (2019), *δεν σημαίνει ότι η κατάσταση στα νησιά θα άλλαζε άρδην. Καλωσορίζουμε και εμείς τη στρατηγική για την ένταξη, καθώς την περιμέναμε καιρό. Από εκεί και πέρα, βέβαια, υπάρχουν περιθώρια βελτιώσεων. Για παράδειγμα, γίνεται λόγος για αποσυμφόρηση των νησιών και καλύτερη κατανομή της υποδοχής των προσφύγων, αλλά αυτή δεν μπορεί να υπάρξει, αν δεν αρθεί ο γεωγραφικός περιορισμός που τους εγκλωβίζει εκεί για μεγάλα χρονικά διαστήματα (*Σπυράτου, 2019).

Όσον αφορά στην τοπική αυτοδιοίκηση, και ιδιαίτερα στους δήμους, το σχέδιο δράσης που προτάθηκε να κατατεθεί προβλέπει τη δημιουργία μηχανισμού κατανομής για αναλογικότερη φιλοξενία, την επέκταση των Κέντρων Ένταξης Προσφύγων πέραν από τους 9 δήμους στους οποίους αυτά υπάρχουν, καθώς και να δοθούν τα απαραίτητα κονδύλια. Συλλήβδην, καταδείχθηκε η ελλιπής εμπλοκή των δήμων ανά την Ελλάδα, γεγονός που αποτελεί σοβαρή ασυνέπεια του ενταξιακού μηχανισμού. Με αυτόν τον τρόπο, αναπόφευκτα εγείρονται προβληματισμοί αναφορικά με τις νομοθετικές τροποποιήσεις που θα πρέπει να διενεργηθούν, προκειμένου να καταστούν περισσότερο σαφείς οι προϋποθέσεις συμμετοχής των δήμων και οι νομικοί περιορισμοί.

Ένα άλλο σοβαρό ζήτημα, όσον αφορά τις πρωτοβάθμιες ενταξιακές διαδικασίες, αποτελεί το ζήτημα της στέγασης σχετικά με το οποίο επισημαίνεται πως, ενώ η νομοθεσία είναι επαρκής, ωστόσο υπάρχει αδυναμία αναφορικά με την υλοποίηση. Από το 2015 και εντεύθεν ξεκίνησαν αρκετά προγράμματα για τη στέγαση των προσφύγων που βρίσκονται σε αναμονή για τη λήψη της ασυλίας, ωστόσο, αφ' ης στιγμής η ασυλία εγκρίνεται, παύουν να είναι δικαιούχοι (Αλιπράντη, 2019).

Όσον δε αφορά στις προοπτικές μελλοντικής εύρεσης εργασίας, ως έναν από τους βασικότερους παράγοντες ένταξης των ασυνόδευτων προσφύγων, υπογραμμίζεται η ανάγκη για ρύθμιση από το ίδιο το κράτος, καθώς παρατηρήθηκε μια παθητικότητα και έλλειψη συστημάτων πληροφόρησης και επαγγελματικών συμβούλων. Ανάμεσα στα προγράμματα ενσωμάτωσης προσφύγων διαμέσου της εργασίας, θα πρέπει να αναφέρουμε και το πρόγραμμα επιχειρηματικότητας, διάρκειας 18 μηνών, το οποίο διενεργήθηκε στην Ελλάδα στα πλαίσια συνεργασίας της ΜΚΟ Solidarity Now με πέντε διεθνείς ΜΚΟ, με στόχο την εξοικείωση των νέων προσφύγων με βασικά θέματα

επιχειρηματικότητας. Συγκεκριμένα, εξετάστηκαν οι συνθήκες επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, κυρίως δε όσον αφορά τους νέους, πρόσφυγες και Έλληνες, διαμέσου συνεντεύξεων με εμπειρογνώμονες, και συντάχθηκε έκθεση, η οποία περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικές με τις δυνατότητες αναφορικά με το επιχειρείν στην Ελλάδα. Αναφορικά με την τελευταία περίπτωση, συζητήθηκαν οι προκλήσεις καθώς και οι φραγμοί, ενώ παρουσιάστηκαν και προτάσεις για τη δημιουργία ενός ευνοϊκότερου περιβάλλοντος για την επιχειρηματικότητα στη χώρα μας (Solidarity Now, 2019).

Δεδομένου ότι η εκπαίδευση αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ανηλίκων και λαμβάνοντας υπ' όψη τον αδιαπραγμάτευτο και υποχρεωτικό χαρακτήρα περί συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία πάντων των ανηλίκων, ιδιαίτερη μέριμνα δόθηκε από το 2016, με σχέδιο του Υπουργείου Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων (στο εξής: ΥΠΠΕΘ), στην ενσωμάτωση των ανηλίκων στο σύστημα εκπαίδευσης, καθώς και στη διεξαγωγή προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης των νηπίων στα κέντρα φιλοξενίας. Με αφετηρία, λοιπόν, τον προβληματισμό αυτό, πολλές έρευνες εστίασαν στις τυχόν ελλείψεις και παραβλέψεις τόσο των προγραμμάτων καθαυτών όσο και των ασυνεπειών ως προς την ορθή εφαρμογή τους. Σε αυτό το πλαίσιο στηρίχθηκε η έρευνα που πραγματοποίησαν οι Αναγνώστου και Νικόλοβα (2017), η οποία αναφέρεται στο πρώτο έτος της λειτουργίας του παραπάνω προγράμματος.

Συγκεκριμένα, η απόφαση του ΥΠΠΕΘ προέβλεπε τη συγκρότηση δύο επιτροπών: μιας επιστημονικής και μιας καλλιτεχνικής, από τις οποίες η πρώτη ανέλαβε την εκπόνηση μιας μελέτης όπου σταθμίζονται οι ανάγκες και προτείνεται ένα σχέδιο δράσης αναφορικά με την ενσωμάτωση των προσφυγόπουλων, και δη των ασυνόδευτων ανηλίκων στο εκπαιδευτικό σύστημα κατά το σχολικό έτος 2016-2017.

Σε αυτό το πλαίσιο, οργανώθηκαν καλλιτεχνικές δράσεις στα κέντρα υποδοχής των προσφύγων και ξεκίνησαν απογευματινά τετράωρα μαθήματα στα ελληνικά σχολεία, τα οποία είχαν ως αντικείμενο τα Ελληνικά, τα Αγγλικά, τα μαθηματικά και καλλιτεχνικές δράσεις. Επίσης, στα πλαίσια της ένταξης των νέων δημιουργήθηκαν οι Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ), η λειτουργία των οποίων γινόταν τις απογευματινές ώρες στα δημόσια σχολεία, πλησίον των Κέντρων Φιλοξενίας Προσφύγων, όπου διορίστηκαν αναπληρωτές εκπαιδευτικοί, δίχως ωστόσο να κατέχουν τα προσόντα για να διδάξουν σε τάξεις με παιδιά που δεν ομιλούσαν την ελληνική. Οι δομές αυτές ήταν το 2017 συνολικά 111 και κάλυπταν τις ανάγκες 37

δομών φιλοξενίας. Δεδομένων, ωστόσο, των σημαντικών ελλείψεων των δομών αυτών το ΥΠΠΕΘ, προχώρησε σε αναθεωρήσεις του ενταξιακού σχεδίου (Αναγνώστου, Νικόλοβα, 2017).

3.3. Η συμμετοχή ευάλωτων ομάδων στη δράση Μ.Κ.Ο. και εθελοντικών ομάδων. Η περίπτωση της συμμετοχής ασυνόδευτων παιδιών στο Φεστιβάλ Χαϊμαλίνα στα Ανώγεια

Ο σχηματισμός των δικτύων αλληλεγγύης, τα οποία περιλάμβαναν συχνά αλληλοδιαπλεκόμενες δράσεις μεταξύ ΜΚΟ, εθελοντικών συσσωματώσεων, αλλά και των ίδιων των ευάλωτων ομάδων, όπως άλλωστε ήδη αναφέρθηκε στην οικεία ενότητα, εξέβαλε αναπόφευκτα σε ένα κοινωνικό και πολιτικό πρόταγμα, δίχως να εξαντλείται στην απαίτηση των απαραιτήτων μέσων διαβίωσης. Ιδιαίτερα, και ενώ το παράδειγμα της Λέσβου απέδειξε πως οι αλληλοδιαπλοκές αυτές δεν οδηγούν πάντοτε στα επιθυμητά αποτελέσματα, ενισχύοντας, ενίοτε, ακόμα και διαιρετικές συλλήψεις στη βάση του «εμείς» και οι «άλλοι», η βοήθεια και η συνεργασία με τους πρόσφυγες είναι αδιαμφισβήτητες. Αναμφίβολα το υπέδαφος αυτών των αλληλέγγυων πρακτικών προετοιμάστηκε από το ξέσπασμα της κρίσης του 2007, ωστόσο κατά το ξέσπασμα της προσφυγικής κρίσης το 2015, η συμμετοχή των ίδιων των προσφύγων και η σύμπραξή τους με μη κυβερνητικές συσσωματώσεις και εθελοντικές ομάδες γίνεται όλο και εντονότερη. Αν και η έρευνα σε αυτό το πεδίο είναι περιορισμένη, μπορούμε να διακρίνουμε αρχικά δύο κύριες κατηγορίες αναφορικά με τον τρόπο δραστηριοποίησης των ίδιων των προσφύγων στις πτυχές της κοινωνίας των πολιτών: από τη μία πλευρά διαμέσου των σωματείων που απαρτίζονται αποκλειστικά από πρόσφυγες και διαμέσου αμιγώς πολιτικών δράσεων που πραγματοποιούνται στα πλαίσια συνεργασίας «ντόπιων» και προσφύγων δίχως τα όρια μεταξύ των δύο να είναι σαφή. Ως εκ τούτου, η προσφυγική κρίση σηματοδοτεί τον μετασχηματισμό της αλληλεγγύης προς τους πρόσφυγες, σε έναν ενεργό ακτιβισμό (Greece National Report, 2018: 27-29).

Περαιτέρω, η βιβλιογραφία επικεντρώνεται στα επίσημα δίκτυα αλληλεγγύης και σύμπραξης τόσο σε τοπικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο με αποτέλεσμα να μην δίδεται έμφαση στην μικροφυσική της κοινωνίας των πολιτών, η οποία περιλαμβάνει γοργούς μετασχηματισμούς και αυτοσχέδιες δράσεις, στις οποίες καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η εύκολη και καθολική πρόσβαση στα μέσα δικτύωσης. Ο Micinski

(2019) περιγράφει σε άρθρο του τα πολύπλοκα αυτά πλέγματα, που σχηματίζονται διαμέσου της δραστηριοποίησης των ίδιων των προσφύγων σε ανεπίσημες δράσεις, οι οποίες απηχούν κυρίως αναρχικές θεωρήσεις σχετικά με την κατάργηση των συνόρων και το απροϋπόθετο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το οποίο, αναμφίβολα, δεν περιορίζεται απλά στη σφαίρα του αναγκαίου.

Σε αυτά τα συμφραζόμενα, δεν ήταν λίγες οι φορές που ασυνόδευτοι ανήλικοι συμμετείχαν ενεργά σε φεστιβάλ με έντονα πολιτικό περιεχόμενο προς την κατεύθυνση του αντιρατσισμού και αντιφασισμού, εκφράζοντας την επιθυμία για μια ουσιαστική ενσωμάτωση, βασική προϋπόθεση της οποίας είναι και η νομιμοποίηση της δικής τους φωνής, στα πλαίσια των γενικότερων πολιτικο-κοινωνικών ζυμώσεων, που δεν περιορίζονται μόνο στην ελληνική επικράτεια. Περιοριζόμενοι σε ελάχιστα, μεταξύ πολλών, παραδείγματα, αναφέρουμε το 18ο Αντιρατσιστικό φεστιβάλ του 2014, στη διοργάνωση του οποίου συμμετείχαν ενεργά οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που φιλοξενούνταν στον ξενώνα της ΜΚΟ Αποστολής στην Αθήνα. Ομοίως, την προηγούμενη χρονιά, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που ζούσαν στις δομές φιλοξενίας της ΜΚΟ ΑΡΣΙΣ συμμετείχαν οργανωτικά στο 16ο Αντιρατσιστικό φεστιβάλ της Θεσσαλονίκης (Αποστολή, 2014).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως τα φεστιβάλ αυτά έχουν πολιτικό περιεχόμενο, πράγμα που υποδηλώνει πως οι παράγοντες που αποτελούν τροχοπέδη στον διάλογο και στην άσκηση της κοινωνικής αλληλεγγύης, όπως για παράδειγμα οι ρατσιστικές εξάρσεις, φύονται εντός της ίδιας της κοινωνίας, αναπαράγονται, εμμένουν και συχνά εμφανίζονται και σε επίπεδο άρθρωσης επίσημου πολιτικού λόγου (Haimalina Festival, 2019).

Μέσα στο ίδιο πλαίσιο κινείται και το φεστιβάλ που διοργανώνεται από το 2016 στα Ανώγεια της Κρήτης. Από τον Αύγουστο, λοιπόν, του 2016 και κάθε χρονιά πραγματοποιείται το αντιφασιστικό φεστιβάλ Χαϊμαλίνα στα Ανώγεια της Κρήτης, το οποίο διοργανώνουν νέοι με την αρωγή του Δήμου Ανωγείων και περιλαμβάνει ένα εύρος δημιουργικών δραστηριοτήτων - από προβολές ταινιών και τουρνουά σκακιού μέχρι και συναυλίες. Ο σκοπός του φεστιβάλ είναι ευαισθητοποίηση, όπως και η συνακόλουθη κινητοποίηση των παρευρισκομένων αναφορικά με το ζήτημα των δικτύων της κοινωνικής προσφοράς και αλληλεγγύης, με ορίζοντα το προσφυγικό, αλλά και τις διάφορες εξάρσεις ρατσισμού στις κοινωνίες υποδοχής. Ωστόσο, το γενικότερο όραμα συνίσταται σε μια προσπάθεια δημιουργίας πρόσφορου εδάφους για

τον διάλογο, για την ανάδειξη των κοινωνικών αντιθέσεων, όπως και συγκλίσεων, δεδομένου ότι κατ' αυτόν τον τρόπο ενθαρρύνεται πραγματικά η αλληλεγγύη και η αμοιβαία κατανόηση (Haimalina Festival, 2019).

Οι πληροφορίες που παρέχει η επίσημη ιστοσελίδα του φεστιβάλ, στην οποία υπάρχει πλούσιο φωτογραφικό υλικό, είναι ενδεικτικές της σύμπραξης μεταξύ εθελοντών που ανήκουν στους ασυνόδευτους ανήλικες με τα επίσημα και ανεπίσημα δίκτυα αλληλεγγύης. Μεταξύ των εθελοντών ασυνόδευτων προσφύγων, που δραστηριοποιήθηκαν στο εν λόγω φεστιβάλ, πλείστοι σχετίζονταν με τη δομή φιλοξενίας των Ανωγείων, η οποία αποτελεί πρότυπο όσον αφορά στη δημιουργία πρόσφορου εδάφους για τη ζύμωση ουσιαστικών σχέσεων μεταξύ των νέων και της τοπικής κοινωνίας.

Αναλυτικότερα, το κέντρο φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων των Ανωγείων λειτουργούσε από το 2000 μέχρι και το 2017 παρέχοντας στέγη σε πρόσφυγες από χώρες της Μέσης Ανατολής αλλά και της Αφρικής. Υπολογίζεται πως ο συνολικός αριθμός των ασυνόδευτων ανηλίκων που φιλοξενήθηκε στα Ανώγεια μέσα σε αυτά τα 17 χρόνια ανέρχεται περίπου στα 400 άτομα. Κατά τη διάρκεια της παραμονής αυτών των παιδιών στη συγκεκριμένη περιοχή, δεδομένης της δυσπρόσιτης τοποθεσίας της αλλά και του σχετικά μικρού αριθμού κατοίκων αυτής, οι ανήλικοι αυτοί απέκτησαν ιδιαίτερες σχέσεις με τους ντόπιους κατοίκους συμμετέχοντας ενεργά στις διάφορες δραστηριότητες (Agonaskritis, 2017). Η κοινότητα των Ανωγείων στην Κρήτη αποτελεί, ίσως, το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα επιτυχούς ενσωμάτωσης των προσφύγων και δη των ασυνόδευτων ανηλίκων. Σύμφωνα με την Αστρινάκη (2019) *«Η σωστή βάση και διαχείριση, η εμπειρία τόσων χρονών, αλλά και η εκπαίδευση και αφύπνιση της κοινωνίας των ντόπιων, καθιστούν τα Ανώγεια τη μοναδική κοινότητα στην Ελλάδα που κυριολεκτικά αγκαλιάζει και ενσωματώνει προσφυγόπουλα στους κόλπους της»*. Ο Σαμίρ με καταγωγή το Αφγανιστάν, εργάζεται στα Ανώγεια 11 χρόνια και είναι δραστήριος καλλιτεχνικά, συνεργαζόμενος και με τον μουσικό, Λουδοβίκο των Ανωγείων. Σήμερα η δομή αυτή φιλοξενίας έχει διακόψει τη λειτουργία της, ωστόσο δρομολογείται η επαναλειτουργία της (Αστρινάκη, 2019).

Αναμφίβολα, η περίπτωση του φεστιβάλ της Χαϊμαλίνας αποτελεί μια μικρογραφία των σχέσεων που διαμορφώνονται ανεπίσημα στις μεγάλες σε έκταση πόλεις της ελληνικής επικράτειας, όπως η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη, στις οποίες απαντάται έντονη κινητικότητα και εθελοντική δράση μεταξύ των ανηλίκων σε εναλλακτικές

δομές, όπου ζυμώνονται σχέσεις αλληλεγγύης. Αυτές οι ζυμώσεις είναι που χαρακτηρίζουν το πεδίο αλληλεγγύης στην Ελλάδα μετά το 2015, όπου πολλαπλασιάζονται τόσο οι ανεπίσημοι φορείς εθελοντικών υπηρεσιών μεταξύ των οποίων και πολλοί ανεξάρτητοι εθελοντές, όσο και η συμμετοχή των ίδιων των ευάλωτων ομάδων στα δίκτυα αυτά, στον ορίζοντα της άρσης των ορίων μεταξύ αλληλεγγύης και ανθρωπισμού (Rozakou, 2017).

Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 4ο – Παρουσίαση έρευνας

4.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Ο σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι η διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των Μ.Κ.Ο. και των εθελοντικών οργανώσεων απέναντι στα ασυνόδευτα παιδιά και τον τρόπο συμβολής τους στην κοινωνική ένταξη αυτών. Η διερεύνηση του συγκεκριμένου θέματος είναι σημαντική, καθώς το ζήτημα αυτό έχει απασχολήσει την επικαιρότητα, την κοινή γνώμη και τους επαγγελματίες που εργάζονται με πρόσφυγες λόγω της έκτασης του προσφυγικού ζητήματος στη χώρα μας. Η νέα γνώση θα συμβάλει στην πρόοδο της επιστήμης και στην κοινωνική ανάπτυξη, καθώς το θέμα της κοινωνικής ένταξης προσεγγίζεται από μία άλλη σκοπιά που θέλει την ενεργό συμμετοχή της κοινωνία των πολιτών. Αφορά δηλαδή την κοινωνική ένταξη από κάτω προς τα πάνω με τους συμμετέχοντες φορείς να καλύπτουν τα κενά της πολιτείας.

Διατύπωση Ερευνητικών Ερωτημάτων

Μελετώντας τα δεδομένα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και με βάση τον ερευνητικό σκοπό αυτής της μελέτης, τα ερευνητικά ερωτήματα είναι τα εξής:

1) Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της λειτουργίας των Μ.Κ.Ο και των εθελοντικών συσσωματώσεων;

2) Ποια η στάση και οι αντιλήψεις των Μ.Κ.Ο και εθελοντικών ομάδων του Ηρακλείου Κρήτης απέναντι στους πρόσφυγες και ειδικότερα απέναντι στα ασυνόδευτα παιδιά;

3) Πώς αντιμετωπίζουν οι τοπικές κοινωνίες τους ασυνόδευτους ανηλίκους;

4) Πώς μπορούν να συμβάλουν οι εθελοντικές ομάδες και οι Μ.Κ.Ο. που βρίσκονται στην πόλη του Ηρακλείου στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών;

5) Πώς μπορούν να ωφεληθούν τα ασυνόδευτα παιδιά, σε διάφορους τομείς της ζωής τους μέσα από την επαφή με φορείς της τοπικής κοινωνίας του Δήμου Ηρακλείου;

4.2 Μεθοδολογία Έρευνας

Οι ερευνητικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση των ερευνών διακρίνονται σε ποσοτικές και ποιοτικές. Τα πιο σημαντικά στοιχεία, τα οποία

χαρακτηρίζουν την ποιοτική μέθοδο, αφορούν την παρουσίαση μίας φυσιολογικής ροής και την περιορισμένη κατεύθυνσή της από τους ερευνητές. Επιπλέον, η ποιοτική μέθοδος μπορεί να χαρακτηριστεί φυσική, καθώς διευκολύνει την προσπάθεια των ερευνητών να διεισδύσουν στην προσωπικότητα των υποκειμένων και να κατανοήσουν τις διάφορες κοινωνικές επιρροές, οι οποίες έχουν γίνει αποδεκτές από τα υποκείμενα (Ιωσηφίδης, 2003).

Οι ερευνητές, που υιοθετούν τις βασικές αρχές των ποιοτικών μεθόδων κρατούν σημειώσεις, ερμηνεύουν και περιγράφουν τα φαινόμενα και παίρνουν συνεντεύξεις. Επιπρόσθετα, οι ποιοτικές έρευνες δίνουν τη δυνατότητα στους ερευνητές να εμβαθύνουν στη σημασία της εμπειρίας για τα υποκείμενα και με την ενεργή συμμετοχή τους ξεδιαλύνουν τυχόν δυσδιάκριτα σημεία. Στη συνέχεια, οι ερευνητές καλούνται να ερμηνεύσουν τα δεδομένα τα οποία έχουν συλλεγεί και να προχωρήσουν στην ανάδειξη των τελικών συμπερασμάτων, μέσα από τη χρήση των παρατηρήσεών τους (Bell, 1997). Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται, η ποιοτική προσέγγιση περιλαμβάνει τη συλλογή στοιχείων που αντικατοπτρίζουν τα αισθήματα, τις κρίσεις, τα βιώματα των υποκειμένων που εμπλέκονται στην ερευνητική διαδικασία (Cohen et al, 2008).

Πιο συγκεκριμένα στην παρούσα έρευνα καταλληλότερη θεωρήθηκε η ποιοτική έρευνα, καθώς μέσα από την ποιοτική μέθοδο δίδεται η ευκαιρία στον ερευνητή να ασχοληθεί με ποικίλες κοινωνικές διαδικασίες, η ερμηνεία των οποίων βασίζεται στην ουσιαστική αναγνώριση και κατανόηση της κοσμοθεωρίας και της κουλτούρας όλων των εμπλεκομένων σ' αυτές, να εμβαθύνει στον λόγο τους και να συλλέξει όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για τη συμβολή των τοπικών κοινωνικών οργανώσεων στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών. Αναμφίβολα, η εν λόγω έρευνα μπορεί να συμβάλλει στην εκτενέστερη απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων μας.

4.3 Πεδίο Μελέτης – Δείγμα

Η επιλογή του πληθυσμού του δείγματος έγινε επιλεκτικά, με σκόπιμη δειγματοληψία. Συγκεκριμένα, εστιάσαμε και προσεγγίσαμε τα στελέχη και τα μέλη δέκα (10) Μ.Κ.Ο. και εθελοντικών ομάδων, που εδρεύουν στην πόλη του Ηρακλείου. Η επαφή μας με το πεδίο μελέτης έγινε από τον Νοέμβριο του 2019 μέχρι τον Ιανουάριο του 2020

Παρουσίαση δείγματος

Οι Μ.Κ.Ο. και εθελοντικές ομάδες, που αποτελούν το δείγμα μας είναι οι εξής:

1) «Πεζοπορικός Όμιλος Ηρακλείου»

Είναι ένα εθελοντικό σωματείο του Δήμου Ηρακλείου. Οι δράσεις του συλλόγου περιλαμβάνουν κυρίως κυριακάτικες πεζοπορίες στην κρητική γη. Παράλληλα διοργανώνονται πολυήμερες πεζοπορικές εκδρομές στην υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό. Μία ξεχωριστή δράση είναι οι μαθητικές πεζοπορίες, οι οποίες είναι δωρεάν για τους μαθητές. Οι πεζοπορίες συντονίζονται από εκπαιδευτικούς-μέλη του συλλόγου. Περιβαλλοντολόγοι, μέλη του Ομίλου εμπλέκουν τους/τις μαθητές /τριες σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες κατά την διάρκεια της πεζοπορίας. Με τη δράση του ο Πεζοπορικός Όμιλος αποσκοπεί στην καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης, μέσα από την πράξη της πεζοπορίας στη φύση, καθώς και στην ευαισθητοποίηση για τη συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μας. Διοικείται από επταμελές διοικητικό συμβούλιο το οποίο εκλέγεται από τα μέλη του συλλόγου.

2) «Α.Τ.Α.Χ.Τ.Ο.Ι.» - Ψυχαγωγία, Ενημέρωση, Εθελοντισμός, Προσφορά

Το εθελοντικό σωματείο Α.Τ.Α.Χ.Τ.Ο.Ι. (Άνθρωποι της Αλληλεγγύης Χωρίς Τείχη και Οικονομική Ιδιοτέλεια) δημιουργήθηκε το 2011. Είναι μία εθελοντική, μη κυβερνητική οργάνωση, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που έχει ως κύριο στόχο να προάγει την ιδέα του εθελοντισμού με την πραγματοποίηση διάφορων δράσεων. Πιο συγκεκριμένα τα τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιήσει δράσεις όπως: Ανακαίνιση παιδικών δωματίων οικογενειών που βρίσκονται σε ανάγκη, καθαρισμό παραλιών, διανομή σομπών θέρμανσης σε οικογένειες που βρίσκονται σε ανάγκη, συλλογή από καπάκια με σκοπό να ανακυκλωθούν για την οικονομική ενίσχυση ανθρώπων με προβλήματα υγείας, «Σχολικά καλάθια αλληλεγγύης» με σκοπό την συλλογή σχολικών ειδών για παιδιά ευάλωτων κοινωνικά οικογενειών. Η χρηματοδότηση των δράσεων στηρίζεται κυρίως σε δωρεές/χορηγίες προσώπων και επιχειρήσεων, καθώς και σε έσοδα από ψυχαγωγικές εκδηλώσεις. Η ομάδα αριθμεί πάνω από 75 μέλη, 35 εκ των οποίων είναι ενεργά. Απευθύνεται σε όλες τις κοινωνικές ομάδες και ηλικίες, με έμφαση στα παιδιά.

3) «be...pART»

Είναι μία εθελοντική οργάνωση, η οποία δημιουργήθηκε το 2011 και αποσκοπεί στην ευαισθητοποίηση και δραστηριοποίηση των νέων γύρω από την τέχνη και τον πολιτισμό. Σκοπός της ομάδας είναι η ενημέρωση των νέων για θέματα σχετικά με την εκπαίδευση, την έρευνα, την τεχνολογία και την επιχειρηματικότητα. Η δράση της άτυπης ομάδας νέων, όπως θέλουν να αποκαλούνται, περιλαμβάνει: ενημέρωση για Ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας νέων, συμβουλευτική νέων σε θέματα εργασίας και ευκαιριών, δραστηριότητες εκμάθησης νέων δεξιοτήτων, ημερίδες - σεμινάρια, εθελοντικές δράσεις, εργαστήρια και εκθέσεις. Κεντρικός άξονας όλων των δράσεων ο συντονισμός των πολιτιστικών δραστηριοτήτων στην πόλη του Ηρακλείου. Τα βασικά μέλη της ομάδας έχουν εμπειρία στον εθελοντισμό μέσα από Ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας και ενεργούς δράσης της νεολαίας σε τοπικό αλλά και εθνικό επίπεδο. Πιστεύουν ότι στη σημερινή δύσκολη εποχή της κρίσης ο εθελοντισμός κρατάει την αισιοδοξία ζωντανή.

4) «Είμαι ακόμα Παιδί»

Είναι ένα εθελοντικό σωματείο και δημιουργήθηκε το 2015. Πρόκειται για ένα δίκτυο εθελοντών που σκοπεύει στην κοινωνικοποίηση και εξωστρέφεια των παιδιών σε Ορφανοτροφεία και Ιδρύματα. Οι δράσεις της ομάδας είναι ήδη παρούσες στο «Κέντρο Κοινωνικής Πρόνοιας Προστασίας Παιδιού» στον Πόρο και στη «Στέγη Αρρένων Ανηλίκων στον Μασταμπά» στο Ηρακλείου, στο «Ορφανοτροφείο της Μονής Καλυβιανής» στις Μοίρες Ηρακλείου, στο «Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων Χανίων» και στο «Εκκλησιαστικό Ορφανοτροφείο Βουλιαγμένης». Στόχος είναι η επέκταση των δραστηριοτήτων σε όλα τα Ορφανοτροφεία και Ιδρύματα της Περιφέρειας Κρήτης καθώς και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Οι δράσεις πραγματοποιούνται εντός και εκτός των ιδρυμάτων. Σε εβδομαδιαία βάση η « Ομάδα των Παιδιών» είναι εκείνη που επισκέπτεται τα παιδιά στα Ιδρύματα, τα γνωρίζει, τους μιλά και παίζει μαζί τους και σε μηνιαία βάση πραγματοποιούνται επισκέψεις στα Ιδρύματα, όπου μπορεί να δηλώσει συμμετοχή όποιος επιθυμεί. Πραγματοποιούνται δράσεις όπως επισκέψεις σε θεατρικές παραστάσεις, σινεμά, αποκριάτικα πάρτι, και εορταστικά event για το Πάσχα και τα Χριστούγεννα. Η χρηματοδότηση των δράσεων στηρίζεται κυρίως σε δωρεές και χορηγίες ιδιωτών.

5) «OMU»

Είναι αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία και το όνομά της προέρχεται από την αρχαιοελληνική λέξη «ομού» που σημαίνει «μαζί». Δημιουργήθηκε το 2018 από βασικούς εθελοντές της Φιλοζωική Κρήτης (1995), ώστε να παρέχει μια πιο ολιστική αντιμετώπιση στις προκλήσεις της κοινωνίας. Έχει ως βασικό σκοπό την ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα μέσα από τη δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων εθνικής εμβέλειας, καθώς και εθελοντικών δράσεων σε τοπικό επίπεδο. Οι εθελοντές που συμμετέχουν στην ομάδα ανήκουν σε όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και είναι περίπου ηλικίας από 27 έως 40 ετών. Ωστόσο η ομάδα στοχεύει οι παρεμβάσεις της να αφορούν μικρότερες ηλικίες, όπως η σχολική, καθώς θεωρεί πως εκεί μπορούν να επιτευχθούν πιο ουσιαστικές και ριζικές αλλαγές στην κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, η κύρια δράση της ομάδας αφορά τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού προγράμματος που απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας από 7-12 ετών και θα αφορά στην ευαισθητοποίησή τους σε θέματα περιβαλλοντικά και κοινωνικά. Παράλληλα η ομάδα έχει ήδη προβεί σε δράσεις, όπως καθαρισμοί σε παραλίες, καθώς και δράσεις για την ευαισθητοποίηση των πολιτών στην χρήση του πλαστικού.

6) «ΚΙΤΡΙΝΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ»

Είναι μια εθελοντική ομάδα αλληλεγγύης, η οποία ιδρύθηκε το 2013 και εδρεύει στο Ηράκλειο Κρήτης. Τα μέλη της σήμερα πλησιάζουν τις 30.000. Σκοπός της ομάδας είναι η βοήθεια σε όποιον συμπολίτη έχει ανάγκη αλλά και να αυξήσει το αίσθημα της αλληλεγγύης στην πόλη. Δεν υπάρχει δυνατότητα υποστήριξης ατόμου εκτός του Ηρακλείου. Προσφέρει υλική βοήθεια (τρόφιμα, ρούχα, παπούτσια, παιχνίδια, έπιπλα, είδη σπιτιού κ.α.) σε τακτική βάση τρεις φορές το χρόνο αλλά και τον υπόλοιπο χρόνο σε συνεννόηση με τους υπεύθυνους, από το γραφείο της. Ακόμα υπάρχουν καλάθια της ομάδας σε υπερκαταστήματα της πόλης. Χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι δε διαχειρίζεται χρήματα, καθώς η βοήθεια που δέχεται και προσφέρει είναι μόνο υλική. Η διάδοση της ομάδας έχει γίνει και μέσω του κοινωνικού δικτύου «Facebook», μέσω του οποίου ανακοινώνει τη διανομή υλικών αγαθών ανά τακτά χρονικά διαστήματα.

7) «ΕΘΕΛΟΝΤΕΣ ΠΡΟΤΕΚΤΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (ΕΠΗ)»

Είναι μία εθελοντική ομάδα και ιδρύθηκε το 2012. Αφορμή για τη δημιουργία της υπήρξε το πρόγραμμα "Προστατεύω τον εαυτό μου και τους άλλους -

ΠΡΟ.Τ.Ε.Κ.Τ.Α." του Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, που πραγματοποιήθηκε το χειμώνα του 2011 υπό την αιγίδα του Δήμου Ηρακλείου. Με γνώμονα την αγάπη και το ενδιαφέρον για εθελοντισμό και ανιδιοτελή προσφορά συστάθηκε η ομάδα Ε.Π.Η. Σκοπός της είναι η αφιλοκερδής παροχή βοήθειας προς στην πολιτεία σε θέματα Πολιτικής Προστασίας. Η βοήθεια παρέχεται όχι μόνο στα στάδια πρόληψης, αντιμετώπισης και αποκατάστασης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης (φυσικών και τεχνολογικών καταστροφών, μαζικών ατυχημάτων, κλπ.), αλλά και σε καθημερινό επίπεδο για περιστατικά που χρήζουν της επέμβασής τους. Οι εθελοντές ΠΡΟΤΕΚΤΑ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ή Ε.Π.Η. δραστηριοποιούνται σε θέματα πολιτικής προστασίας στην περιοχή του Ηρακλείου κι όχι μόνο και για να γίνεις μέλος δεν έχει καμία σημασία το φύλο, η κοινωνική τάξη, το επάγγελμά, η ηλικία ή η θρησκεία. Τα μέλη των Ε.Π.Η. έχουν παρακολουθήσει μία σειρά από σεμινάρια-εκπαιδεύσεις επάνω σε τομείς όπως, η Πολιτική Προστασία και οι Πρώτες Βοήθειες.

8) «ΟΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ»

Είναι μία εθελοντική οργάνωση, που σκοπό έχει την προστασία των παραμελημένων και κακοποιημένων παιδιών. Ιδρύθηκε το 2003 και η δράση της αφορά ολόκληρη την Κρήτη. Είναι μία οργάνωση παιδικής προστασίας και μεταξύ άλλων η δράση του σωματείου περιλαμβάνει την στήριξη, τη φροντίδα και την προστασία των κακοποιημένων και παραμελημένων παιδιών και την παρέμβαση σε οικογένειες παρέχοντας ρούχα, τρόφιμα και ιατρική φροντίδα. Επίσης, δραστηριοποιείται στη νομική, συμβουλευτική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη παιδιού και οικογένειας και κάνει παρεμβάσεις στο δρόμο (Street Work) σε ασυνόδευτα ανήλικα, άπορα παιδιά, παιδιά των φαναριών, παιδιά που επαιτούν, παιδιά που δεν βρίσκονται στο σχολείο. Ακόμη, γίνονται επισκέψεις σε ιδρύματα και σε σχολικές μονάδες όπου παρατηρούνται φαινόμενα κακοποίησης, παραμέλησης, εκφοβισμού και σχολικής διαρροής. Επιπλέον, λειτουργεί γραμμής SOS για τα παιδιά σε κίνδυνο και οργανώνει ενημερωτικές ημερίδες και συνεδρίες με σκοπό την έρευνα, την υπεράσπιση, την ενημέρωση, την άσκηση πίεσης για την προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών αλλά και την αλλαγή νοοτροπίας των πολιτών με τη προώθηση της αλληλεγγύης και του εθελοντισμού.

9) «ΖωΔρω»

Είναι μία εθελοντική ομάδα που ξεκίνησε τη δράση της το 2015 στη Νέα Αλικαρνασσό Ηρακλείου με πρωτοβουλία επτά γυναικών. Ο σκοπός της ομάδας είναι η φροντίδα των γειτονιών της πόλης και η ενεργοποίηση/κινητοποίηση των πολιτών μέσα από τον εθελοντισμό. Ανάμεσα στις δράσεις της ομάδας είναι η ζωγραφική, ο εθελοντισμός και η δεντροφύτευση του Πάρκου Ελπίδα (Σταδίου και Μικράς Ασίας) το 2019. Ακόμη με τη ζωγραφική σε τοίχους έχουν παρέμβει στον εξωτερικό χώρο του κλειστού Γυμναστηρίου Νέας Αλικαρνασσού «Μελίνα Μερκούρη», στον χώρο του πρώην ΚΑΡΤ, σε τοίχο της παραλιακής λεωφόρου του Ηρακλείου, στο Καρνάγιο, σε τοιχίο στην λεωφόρο Ικάρου, στον τοίχο περίφραξης του αεροδρομίου στην οδό Σταδίου, στην πρόσοψη του ΚΕΚΟΙΦΑΠΗ Ν. Αλικαρνασσού, σε προαύλια σχολείων ακόμα και σε κάδους απορριμμάτων. Η αλλαγή της όψης της πόλης μέσα από τη ζωγραφική συνεχίζεται. Επίσης, συμμετέχουν σε φιλανθρωπικές δράσεις και σε δράσεις σε συνεργασία με το Δήμο Ηρακλείου.

10) «ΑΛΕΑ»

Είναι μία εθελοντική ομάδα που δημιουργήθηκε το 2017. Απευθύνεται στα παιδιά οικογενειών που αντιμετωπίζουν δύσκολες συνθήκες καθημερινά (μονογονεϊκές οικογένειες, χαμηλά εισοδήματα, άνεργοι γονείς, κτλ). Στόχος της ομάδας είναι τα παιδιά αυτά να αποκτήσουν ίσες ευκαιρίες πρόσβασης σε σημαντικές δραστηριότητες, όπως η μουσική, η ζωγραφική, το θέατρο, οι χειροτεχνίες, οι ξένες γλώσσες, οι επισκέψεις σε μουσεία κα. Τα μαθήματα και οι δραστηριότητες για τα παιδιά των οικογενειών αυτών, παρέχονται απολύτως δωρεάν και οι υπηρεσίες των δασκάλων, καθηγητών, εισηγητών παραδίδονται πάντοτε σε υψηλό ποιοτικά επίπεδο. Η Αλέα συχνά επισκέπτεται και προσφέρει τις υπηρεσίες της στα παιδιά που φιλοξενούνται σε κλειστές δομές προστασίας, δηλαδή στη «Στέγη ανηλίκων» και στο «Κέντρο μέριμνας» στον Πόρο. Μέλημα των εθελοντών είναι να συμβάλλουν στην καλύτερη εξέλιξη και διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών, μην επιτρέποντας, λόγω των δυσκολιών που αντιμετωπίζει κάποιο παιδί σε κάποια περίοδο της ζωής του, να μείνει πίσω σε σχέση με τους συνομηλίκους του. Η «Αλέα» ήρθε να προσφέρει χαρά, χαμόγελα, δημιουργικότητα, φαντασία και όμορφες εμπειρίες στα παιδιά, δημιουργώντας έτσι όμορφες στιγμές σε όλες στις οικογένειες.

Οι συνεντεύξεις απευθύνθηκαν στους υπευθύνους των οργανώσεων, καθώς είναι εκείνοι που αφενός συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της πολιτικής του εκάστοτε φορέα και στην εκπροσώπησή του και αφετέρου είναι καλοί γνώστες του προφίλ και της γενικότερης φιλοσοφίας του φορέα απέναντι σε ευαίσθητα κοινωνικά θέματα. Ακόμα, είναι εκείνοι που πιθανά να γνώριζαν το πώς θα μπορούσαν οι δράσεις του φορέα να προωθήσουν την κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών.

Τα κριτήρια της επιλογής του δείγματος βασίστηκαν κυρίως στο προφίλ των οργανώσεων. Πιο συγκεκριμένα έγινε προσέγγιση σε οργανώσεις που οι δράσεις τους στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση των μελών επάνω σε κοινωνικά θέματα όπως η αλληλεγγύη, η προστασία του περιβάλλοντος, η αποδοχή της διαφορετικότητας. Ακόμη, οι φορείς ασχολούνται με την παιδική και την εφηβική ηλικία και εδρεύουν στην πόλη του Ηρακλείου. Συγκεκριμένα προτιμήθηκαν οργανώσεις οι οποίες ασχολούνται με δραστηριότητες που συμβάλουν στην κοινωνικοποίηση, αφορούν την προσφορά στο κοινωνικό σύνολο, εμπεριέχουν την επαφή με την τέχνη και τον αθλητισμό, την ενεργοποίηση και στην απόκτηση ενδιαφερόντων για νέους ανθρώπους. Με βάση τα παραπάνω, προσεγγίσαμε οργανώσεις όπως: πεζοπορικούς - φυσιολατρικούς συλλόγους ή οργανώσεις που αφορούν την προστασία του παιδιού και της οικογένειας και οργανώσεις, αλληλεγγύης, αλληλοβοήθειας και προσφοράς. Η δυνατότητα απαντήσεων στα ερευνητικά ερωτήματα, καθώς και ενεργοποίησης του δείγματος στο στόχο της έρευνας αποτέλεσαν ακόμη κάποια από τα κριτήρια που ελήφθησαν υπόψη.

Έχει παρατηρηθεί ότι στην κοινωνία των πολιτών του Ηρακλείου οι Μ.Κ.Ο. και οι εθελοντικές ομάδες έχουν διάφορες ταξινομήσεις και διακρίσεις. Υπάρχουν οργανώσεις με διεθνή εμβέλεια, επαγγελματικά στελέχη και κάθετη ιεραρχία, όπως είναι τα Παιδικά Χωριά S.O.S. οι οποίες χρησιμοποιούν τον εθελοντισμό επικουρικά. Από την άλλη υπάρχουν και οργανώσεις με στοιχεία τοπικότητας, οι οποίες βασίζονται στον εθελοντισμό, έχουν οριζόντια ιεραρχία και λειτουργούν από τα κάτω. Ήταν επιθυμητό το δείγμα να αφορά και τις δύο περιπτώσεις, αρκεί πληρούνταν τα παραπάνω κριτήρια. Ωστόσο αυτό δεν μπόρεσε να συμβεί στον επιθυμητό βαθμό, καθώς οι περισσότερες Μ.Κ.Ο. δεν επιθυμούσαν να συμμετέχουν στην έρευνα. Οι λόγοι που προέβαλαν ήταν η έλλειψη χρόνου και η ανάγκη συνεννόησης με κάποιον ανώτερό τους πριν προβούμε στη συνέντευξη, μία διαδικασία χρονοβόρα και εν τέλει αναποτελεσματική, καθώς η συνεννόηση δεν ήρθε ποτέ. Το δικό μας συμπέρασμα επί

του θέματος είναι η έλλειψη επιθυμίας προβολής των ΜΚΟ μέσα από τη συμμετοχή σε μία πτυχιακή έρευνα, σε αντίθεση με τις εθελοντικές ομάδες που ενδεχομένως είδαν τη συμμετοχή τους σαν επιβράβευση των προσπαθειών τους.

4.4 Εργαλείο - Τεχνικές συλλογής πληροφοριών

Ως βασικό μεθοδολογικό εργαλείο για την υλοποίηση αυτής της έρευνας επιλέχτηκε η συνέντευξη, καθώς θεωρήθηκε ότι μπορεί να διευκολύνει τη συγκεκριμένη ερευνητική προσπάθεια. Θεωρήθηκε πως η προσαρμοστικότητα της συνέντευξης θα έδινε τη δυνατότητα στους ερευνητές να ανιχνεύσουν ιδέες, πιθανές αντιδράσεις και στη συνέχεια να ερευνήσουν διάφορα συναισθήματα και κίνητρα, τα οποία δεν μπορούν να κατανοηθούν με τη χρήση ενός ερωτηματολογίου. Στα πλαίσια των συνεντεύξεων ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται οι διάφορες αντιδράσεις (παύσεις, δισταγμός, εκφράσεις προσώπου, και επιτονισμός φωνής) παρέχουν πληροφορίες τις οποίες οι γραπτές απαντήσεις θα απέκρυπταν (Cohen et al, 1997).

Πιο συγκεκριμένα, αξιοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξης, η οποία θεωρείται ένας ενδιάμεσος τύπο συνέντευξης ανάμεσα στη δομημένη και τη μη δομημένη ή ανοιχτή συνέντευξη. Εξάλλου, στόχος μας ήταν να μελετήσουμε και να αξιολογήσουμε τις προσωπικές απόψεις των εμπλεκομένων, χωρίς να καταλήξουμε σε προκαθορισμένα εννοιολογικά σχήματα και κατηγορίες. Η ημιδομημένη συνέντευξη απευθύνθηκε σε πρόσωπα ελίτ, καθώς είναι εκπρόσωποι ή υπεύθυνοι των φορέων, δηλαδή καλοί γνώστες του θέματος. Στα πλαίσια της ημιδομημένης συνέντευξης ορίστηκε αρχικά ένα γενικό πλαίσιο θεμάτων γύρω από τα οποία διαμορφώθηκε η συνέντευξη, προκειμένου να βεβαιωθούμε για την κάλυψη όσων θεωρούνται σημαντικά (Ιωσηφίδης, 2003).

Η αξιοποίηση της συγκεκριμένης τεχνικής διευκόλυνε την προσπάθεια να συνδεθεί αποτελεσματικά το θεωρητικό με το ερευνητικό μέρος, να αντληθούν πληροφορίες για τον τρόπο σκέψης και αντίληψης όλων των συνεντευξιαζόμενων, να αναδειχθούν οι σκέψεις και τα συναισθήματά τους και να ανιχνευθούν τα κίνητρα συμπεριφοράς τους, καθώς και η στάση τους απέναντι στους ασυνόδευτους ανήλικους και τους πρόσφυγες.

Στη συνέχεια πρέπει να επισημανθεί ότι ο σχεδιασμός αυτής της έρευνας υπαγορεύτηκε από τις βασικές αρχές δεοντολογίας που διέπουν κάθε ερευνητική προσπάθεια. Προτεραιότητά μας αποτέλεσε η εξασφάλιση της συναίνεσης των συμμετεχόντων,

γεγονός που επιτεύχθηκε με την ενημέρωσή τους από μέρους μας της ταυτότητάς μας, του θέματος της εργασίας και του σκοπού της έρευνας. Η σημασία της αρχής της συναίνεσης καθίσταται εμφανής στην αρχή της ερευνητικής διαδικασίας, η οποία αναφέρεται στην πρόσβαση στις συγκεκριμένες Μ.Κ.Ο. και εθελοντικές ομάδες. «Σε γενικές γραμμές οι ερευνητές οφείλουν να διασφαλίσουν ότι οι συμμετέχοντες είναι πρόθυμοι να εμπλακούν, ενώ παράλληλα απαιτείται σεβασμός του κώδικα δεοντολογίας, προκειμένου να μην υπάρχει υπέρβαση των ηθικών ορίων» (Verma & Mallick, 2004).

Στην έρευνα χρησιμοποιήθηκαν θεματικοί άξονες ημιδομημένης συνέντευξης, προκειμένου να υπάρχει μεγαλύτερη οργάνωση κάποιων από τις ερωτήσεις που επρόκειτο να απαντηθούν. Η δομή της συνέντευξης αποτελούνταν από δυο μέρη. Στο πρώτο μέρος περιλαμβάνονταν οι πληροφορίες που αφορούσαν το προφίλ, τη φιλοσοφία, τη λειτουργία, τους στόχους και τη δράση των οργανώσεων, ενώ το δεύτερο μέρος περιείχε ερωτήσεις που επικεντρώνονταν: α) στις στάσεις και αντιλήψεις που αφορούν τα ασυνόδευτα παιδιά β) τις δυνατότητες και τις ιδέες για δράσεις που θα βοηθήσουν στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών. Ειδικότερα:

ΑΞΟΝΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ:

1ος άξονας: ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ

1) Πότε και για ποιους λόγους δημιουργήθηκε η οργάνωση;

2) Ποιος είναι ο Σκοπός και ποιοι οι Στόχοι της Υπηρεσίας αυτής;

3) Σε ποια πληθυσμιακή ομάδα απευθύνεται;

4) Τι δραστηριότητες πραγματοποιούνται και ποια είναι η αποτελεσματικότητά τους;

5) Προβλήματα-δυσκολίες και τρόπος αντιμετώπισης;

6) Ποια πιστεύετε ότι είναι η θέση και η επιρροή του φορέα στην τοπική κοινωνία;

2ος άξονας: ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ ΣΤΑ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

7) Ποια είναι η γνώμη σας / τι θεωρείτε για τους πρόσφυγες;

8) Γνωρίζετε την έννοια του ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα;

9) Ποια η στάση του φορέα σε σχέση με τους Α.Α.;

10) Τι γνωρίζετε για την παρουσία ασυνόδευτων παιδιών στο Ηράκλειο Κρήτης;

11) Θεωρείτε ότι τα παιδιά θα μπορούσαν να ωφεληθούν σε διάφορους τομείς της ζωής τους μέσα από την επαφή με φορείς της τοπικής κοινωνίας του Δήμου Ηρακλείου;

12) Με ποιους τρόπους θα μπορούσε ο φορέας να συμβάλλει στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών στο Ηράκλειο Κρήτης;

13) Ποια πιστεύετε ότι είναι η στάση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στα ασυνόδευτα παιδιά;

Οι πρώτες τρείς συνεντεύξεις έγιναν κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας μας με τους εκπροσώπους των φορέων στο χώρο τους, διά ζώσης. Οι υπόλοιπες συνεντεύξεις έγιναν κατόπιν τηλεφωνικού ραντεβού, μέσω τηλεφώνου ή μέσω διαδικτύου (skype). Ο λόγος που δεν έγιναν όλες δια ζώσης ήταν αφενός επειδή η μία φοιτήτρια της ομάδας διέμενε εκτός Ηρακλείου και αφετέρου διότι αυτό κατέστησε πιο εύκολη την εύρεση χρόνου από μέρους των φορέων, καθώς μπορούσε να λάβει χώρα σε ώρα μη εργάσιμη. Η διάρκεια των συνεντεύξεων ήταν από 30 έως 45 λεπτά και ήταν όλες ηχογραφημένες, κατόπιν ενημέρωσης και αποδοχής αυτού από τον εκάστοτε συνεντευξιαζόμενο.

4.5 Ανάλυση έρευνας

Η ανάλυση των στοιχείων αποτέλεσε το κρισιμότερο στάδιο της έρευνας. Σύμφωνα με τη Θεανώ Καλλινικάκη (2010: Μέρος Α' VI) η ανάλυση στην ποιοτική έρευνα καλείται να «λύσει» τα παραγόμενα δεδομένα, την πολύσημη δομή και το περιεχόμενό τους στις έννοιες, στα νοήματα και τις σημασίες τους, να τους αποδώσει νόημα και να τα ερμηνεύσει σε σχέση με το κοινωνικό φαινόμενο που βρίσκεται στο στόχαστρό της. Έγινε ερμηνεία και ταξινόμηση των απόψεων και των στάσεων που αποκομίστηκαν από τη συνέντευξη με τους/τις συνεντευξιαζόμενους/ες. Ακόμη έγινε προσεκτική αξιολόγηση και ανάλυση των δεδομένων-λεκτικών και μη λεκτικών- που συλλέξαμε στη διάρκεια των συνεντεύξεων.

Στη συνέχεια αντλήθηκαν σημαντικές πληροφορίες για την ερμηνεία και την τελική παρουσίαση των ευρημάτων. Τα δεδομένα απομαγνητοφωνήθηκαν σε κείμενο και αναλύθηκαν μετά από τη συστηματική διαδικασία της συλλογής, της αποθήκευσης και της ανάκτησης του ποιοτικού υλικού. Συγκεκριμένα επιλέχθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου. Η ανάλυση αποτελείται από τις εξής τρεις αλληλοεξαρτώμενες διαδικασίες: 1) τον περιορισμό των δεδομένων, 2) τη παρουσίαση των δεδομένων και 3) τον έλεγχο και την απόδοση νοήματος στα δεδομένα μας (Κατερέλου, 2011). Αρχικά, στο 1ο στάδιο οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν, στο 2ο στάδιο πραγματοποιήθηκε η αποκωδικοποίηση λέξεων και προτάσεων, βάσει των θεματικών ενοτήτων/αξόνων της συνέντευξης για να εξασφαλιστεί η αξιοπιστία και η εγκυρότητα των αποτελεσμάτων. Και, τέλος, ακολουθήθηκε ο σχολιασμός των δεδομένων, ώστε να οδηγηθούμε στα συμπεράσματα και τη δημοσιοποίησή τους.

Η μεταγραφή αποτελεί ουσιαστικά μία μετάφραση από ένα κανονιστικό διαπροσωπικό και προφορικό σύστημα σε ένα άλλο περισσότερο διαφορετικό σύστημα, καθώς κινείται πέρα από τα συμφραζόμενα της συνέντευξης, ενώ παράλληλα δε συνδέεται με τον χρόνο και τον τόπο υλοποίησης της. Στο πλαίσιο αυτό επιδιώχθηκε να καταγραφούν με πιστότητα και ακρίβεια τα λεγόμενων των συμμετεχόντων στην έρευνα, αλλά και τα στοιχεία, τα οποία αναφέρονται στα συμφραζόμενα της συνέντευξης (Patton, 2002).

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε η επεξεργασία των δεδομένων που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις, αξιοποιώντας τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου. Η ανάλυση περιεχομένου αποτελεί μία ερευνητική τεχνική, με στόχο την αντικειμενική, συστηματική και με ποσοτικό τρόπο περιγραφή του περιεχομένου της επικοινωνίας. Σε αρκετές περιπτώσεις χρησιμοποιείται για την περιγραφή της σχετικής συχνότητας και παράλληλα της σημασίας συγκεκριμένων θεμάτων που επιλέγονται να αναδειχθούν από τα ποιοτικά δεδομένα. Η ανάλυση περιεχομένου έχει ερμηνευτικό χαρακτήρα και λειτουργεί ως μία αντιδραστική αλληλεπίδραση μεταξύ του ερευνητή και παράλληλα όλων εκείνων των αποσπασμένων από το περιβάλλον δεδομένων, που ήδη θεωρούνται ότι αποτελούν ερμηνείες μιας κοινωνικής συνάντησης. Τα στάδια που ακολουθήθηκαν στο πλαίσιο της ανάλυσης περιεχομένου είναι τα εξής (Patton, 2002) :

1) παραγωγή διαφόρων φυσικών μονάδων νοήματος
2) ταξινόμηση, η κατηγοριοποίηση και η κατάταξη των μονάδων νοήματος

3) δόμηση αφηγήσεων που προχωρούν στην περιγραφή των περιεχομένων της συνέντευξης και

4) ερμηνεία των δεδομένων της συνέντευξης

Το ενδιαφέρον μας, επίσης, εστιάστηκε στην κωδικοποίηση των διαφόρων στοιχείων, προκειμένου να συμπιεστεί ο υπερβολικός όγκος ποιοτικών δεδομένων, διευκολύνοντας με τον τρόπο αυτό τη μετάφραση των απαντήσεων και διαφόρων πληροφοριών σε συγκεκριμένες κατηγορίες, επιδιώκοντας την ανάλυση (Ribbins, 2007).

Με βάση αυτή τη συλλογιστική, επιχειρήθηκε αρχικά η αναγωγή του πρωτογενούς υλικού, το οποίο συνελέγη από τη μεταγραφή των συνεντεύξεων σε βασικά νοηματικά σχήματα, με στόχο τη δημιουργία μίας υποτυπώδους ταξινόμησης. Με τον τρόπο αυτό διευκολύνθηκε ο φυσικός διαχωρισμός των δεδομένων, όπως μάλιστα επιβάλλεται από την ταξινόμηση των ερωτήσεων της συνέντευξης στις διάφορες θεματικές περιοχές. Στη συνέχεια ακολούθησε η περιγραφική φάση της ανάλυσης. Εκεί τα νοήματα αποσπάστηκαν από τα δεδομένα, έγιναν οι συγκρίσεις και εξήχθησαν διάφορα συμπεράσματα για τη στάση των εκπροσώπων των οργανώσεων σε κάθε ερώτηση που τους τέθηκε. Έτσι αναδείχθηκαν κοινές μονάδες νοήματος, αλλά παράλληλα και διάφορες μονάδες νοήματος, οι οποίες μπορούν να συνδεθούν με τα ερευνητικά ερωτήματα (Patton, 2002).

Παράλληλα, από τα κείμενα που προέκυψαν από τη μεταγραφή των ηχογραφημένων συνεντεύξεων αλλά και από την καταγραφή στη συνέχεια των γραπτών σημειώσεων επιλέχτηκαν, για καθαρά επεξηγηματικούς σκοπούς, χαρακτηριστικά αποσπάσματα, τα οποία απηχούν ένα πνεύμα συλλογικότητας.

4.6 Περιορισμοί στην έρευνα και άρση των δυσκολιών

Ξεκινώντας την έρευνα θεωρήθηκε πως οι περιορισμοί δεν θα ήταν πολλοί. Ένας βασικός περιορισμός αποτέλεσε πως οι Μ.Κ.Ο και οι εθελοντικές ομάδες που ασχολούνται με παιδιά και εφήβους στο Ηράκλειο Κρήτης είναι λιγοστές. Ένας, ακόμη, περιορισμός ήταν πως ασχοληθήκαμε με ένα αρκετά λεπτό ζήτημα, το οποίο είναι οι απόψεις και οι αντιλήψεις των φορέων σχετικά με τους πρόσφυγες και τους ασυνόδευτους ανήλικους. Δεν ήταν λίγες οι φορές που τα υποκείμενα των

συνεντεύξεων δίσταζαν να εκφράσουν την πραγματική τους άποψη, καθώς αυτή είτε ήταν διαφορετική από τη γενικότερη στάση του φορέα, είτε ήταν μπερδεμένη λόγω της σύγχυσης της έννοιας του πρόσφυγα και του μετανάστη. Τέλος, κάποιοι από τους φορείς τους οποίους προσεγγίσαμε δεν ήθελαν να συμμετέχουν στην έρευνα, γεγονός που δυσκόλεψε ακόμη περισσότερο τη συλλογή δεδομένων και έτσι το δείγμα της έρευνας δεν είναι ισομερώς χωρισμένο σε Μ.Κ.Ο. και εθελοντικές ομάδες όπως επιθυμούσαμε εξ' αρχής.

Στην πρόσβαση στο πεδίο και την προσέγγιση του δείγματος υπήρξαν σημαντικές δυσκολίες και αντιστάσεις. Πιο συγκεκριμένα οι συνεντευξιαζόμενοι δεν διέθεταν αρκετό ελεύθερο χρόνο και έτσι υπήρξε δυσκολία στον ορισμό ραντεβού για τις συνεντεύξεις. Παρά την προσπάθεια για καλή οργάνωση, η συλλογή των συνεντεύξεων διήρκησε πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα –περίπου 6 μήνες- από το αναμενόμενο. Μία ακόμη δυσκολία που αντιμετωπίσαμε ήταν η άρνηση συμμετοχής από μέλη ομάδων και κυρίως Μ.Κ.Ο. Παρότι έγινε προσπάθεια συζήτησης με τους φορείς, καθώς και επεξήγηση της έρευνας σε επίσημο αρχείο μέσω mail, αρκετοί από τους φορείς δεν ανταποκρίθηκαν καθόλου. Αντίθετα τα μέλη των εθελοντικών ομάδων ήταν πολύ πιο δεκτικοί να συμμετάσχουν στην έρευνα και να δώσουν πληροφορίες σχετικά με τον ανάλογο φορέα.

Μία ακόμη δυσκολία αφορά τη δυσκολία στην ανεύρεση έγκυρων επιστημονικών άρθρων. Αυτό το αντιμετωπίσαμε επειδή το «προσφυγικό» είναι ένα ζήτημα επίκαιρο και σημαντικό και ενώ έχουν γραφτεί πολλά γι' αυτό το θέμα τα τελευταία πέντε χρόνια, συγχρόνως είναι ένα φαινόμενο που συνεχώς μεταβάλλεται και διογκώνεται.

4.7. Ηθικά ζητήματα

Στην παρούσα έρευνα ελήφθησαν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να τηρηθούν οι κανόνες ηθικής και δεοντολογίας, μεταξύ των οποίων προσπαθήσαμε να εξασφαλίσουμε δύο βασικά ζητήματα:

1. Τη συναίνεση των συμμετεχόντων στην έρευνα με την επαρκή πληροφόρησή τους για το θέμα, το στόχο και τη μελλοντική χρήση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

2. Εξασφάλιση ότι δεν πρόκειται να προκληθεί καμία βλάβη στους συμμετέχοντες. Αυτό περιλαμβάνει και την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων. Δηλαδή εξασφαλίζεται η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα. Οι συμμετέχοντες, επίσης, γνώριζαν ότι μπορούσαν να διακόψουν τη συνέντευξη και να αποχωρήσουν όποτε το επιθυμούσαν, καθώς και πως οι συνεντεύξεις θα είναι ανώνυμες στο τέλος της έρευνας.

Κεφάλαιο 5ο: Ευρήματα έρευνας

5.1 Ευρήματα έρευνας

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται οι στάσεις και αντιλήψεις των εκπροσώπων των φορέων που έλαβαν μέρος στην έρευνα, προκειμένου να διερευνηθεί ο ρόλος τους στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών στην τοπική κοινωνία του Ηρακλείου. Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάζονται με βάση τους δύο άξονες της συνέντευξης.

Για την ανάλυση των ευρημάτων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της τυπολογικής ανάλυσης, η δόμηση δηλαδή του ποιοτικού υλικού σε κατηγορίες ή θεματικά πεδία και υποκατηγορίες. (Ιωσηφίδης, 2008). «Το ιδανικό είναι αυτές οι κατηγορίες να είναι εξαντλητικές του θέματος, το οποίο περιλαμβάνουν και να μην υπάρχουν επικαλύψεις με άλλες, αν και στην πραγματικότητα αυτό είναι αρκετά δύσκολο να επιτευχθεί. Η ανάλυση αυτού του τύπου εκτός από την διερεύνηση του ποιοτικού υλικού κάθε ξεχωριστής κατηγορίας περιλαμβάνει και τις σχέσεις και συνδέσεις των διαφορετικών κατηγοριών μεταξύ τους» (Ιωσηφίδης, 2008:176).

Α. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ

1) **Πότε και για ποιους λόγους δημιουργήθηκε η οργάνωση;**

Όπως διαφαίνεται από τις απαντήσεις, στο Ηράκλειο δεν λειτουργούν ουσιαστικά πολλές ομάδες που ασχολούνται με τα κοινωνικά ζητήματα, καθώς δραστηριοποιούνται γύρω στις 6, από τις οποίες οι περισσότερες ασχολούνται με περιβαλλοντικά θέματα και λιγότερο με τα ασυνόδευτα παιδιά. Οι λόγοι ίδρυσης των Μ.Κ.Ο διαφέρουν, παρόλο που όλες επιδιώκουν να επιδείξουν το κοινωνικό τους προφίλ, μέσα από την ανάληψη κοινωνικών πρωτοβουλιών. Σε αρκετές περιπτώσεις η δημιουργία τους βασίζεται στην επιρροή τους από αντίστοιχες ευρωπαϊκές ομάδες και εστιάζει το ενδιαφέρον της στην ανάληψη περιβαλλοντικών δράσεων ή δράσεων πολιτικής προστασίας. Επίσης, οι περισσότερες από αυτές τις ομάδες ξεκίνησαν καθαρά σε πειραματικό επίπεδο, προκειμένου στη συνέχεια να διαφανεί η δυνατότητα συνδυασμού της ψυχαγωγίας με την προσφορά και τον εθελοντισμό. Ιδιαίτερη αναφορά, επίσης, γίνεται στην ατομική πρωτοβουλία, η οποία λειτουργεί ως ερέθισμα για τη δημιουργία παρόμοιων οργανώσεων.

Πιο συγκεκριμένα:

Από τους συνολικά δέκα φορείς που πήραν μέρος στην έρευνα το έτος που έχουν δημιουργηθεί κυμαίνεται από το 2011 έως το 2018, με εξαίρεση έναν που δημιουργήθηκε, πριν 17 χρόνια, το 2003.

Οι λόγοι που οδήγησαν στην ίδρυση και λειτουργία των οργανώσεων της έρευνας ομαδοποιούνται σε 4 κατηγορίες: παρατηρούμε ότι τρεις από αυτούς κινητοποιήθηκαν από το ενδιαφέρον για το περιβάλλον ή τα προβλήματα που επιβαρύνουν την περιοχή τους.

«Είναι λίγο παραμελημένη, λίγο παραγκωνισμένη από το δήμο Ηρακλείου, λίγο επιφορτισμένη με το αεροδρόμιο, με τους Ρομά, ήταν σε όχι καλή μοίρα και είπαμε να κάνουμε κάτι εμείς» (Συνέντευξη 1)

«Έχει να κάνει με ανθρώπους, περιβάλλον, οπότε είναι έτσι λίγο μεγαλύτερη η ομπρέλα που πιάνει» (Συνέντευξη 7)

«Να καλλιεργήσει μία φιλοσοφία, μία στάση ζωής στον κόσμο του Ηρακλείου, και όχι μόνο στον κόσμο του Ηρακλείου, που να σέβεται, να γνωρίζει τη φύση κατ΄ αρχήν, να την σέβεται και να την αγαπάει και να την διατηρήσει, να μην την προσβάλλει με κανένα τρόπο.» (Συνέντευξη 10)

Τρεις από το ενδιαφέρον τους για τα παιδιά που χρήζουν βοήθειας και για την κάλυψη κενών που παρουσιάζει η πολιτεία σε σχέση με αυτό το θέμα. Αναλυτικότερα, υπάρχει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον και ευαισθησία προς την παιδική ηλικία και την παροχή υλικών αγαθών σε παιδιά που οι οικογένειές τους αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες. Ακόμη, πίσω από αυτό το αίσθημα της προσφοράς των φορέων διαφαίνεται η ανάγκη που υπάρχει στην τοπική κοινωνία για παροχή ισότιμων εκπαιδευτικών ευκαιριών για όλα τα παιδιά.

«Σκοπός είναι να βοηθήσει όσο το δυνατόν περισσότερα παιδιά γίνεται και στόχοι είναι να βοηθήσουμε μεμονωμένα παιδιά που ξέρουμε ή βλέπουμε ότι το έχουν ανάγκη και να μπορέσουμε να τα βγάλουμε από ένα αδιέξοδο και να τους προσφέρουμε ίδιες ευκαιρίες που έχουν όλα τα παιδιά στην ηλικία τους σε θέματα φροντιστηρίου , μουσικής, μαθημάτων, αθλημάτων κτλ.» (Συνέντευξη 2)

«[…] αυτό που θα ήθελε να προσφέρει είναι τα παιδιά» (Συνέντευξη 4)

«Αντικείμενο σχετικό με παιδιά για να καλύψει κάποια κενά στην πόλη μας (Ηράκλειο)» (Συνέντευξη 6)

Η δομή που δημιουργήθηκε το 2003 ξεκίνησε τη δράση της προκειμένου να καλύψει ένα πολύ συγκεκριμένο κενό της πολιτείας. Ο λόγος δημιουργίας της ήταν η δημιουργία ενός ασφαλούς χώρου για την προσωρινή φιλοξενία παιδιών των οποίων έχει γίνει αφαίρεση επιμέλειας από τους γονείς ή τους κηδεμόνες. Ωστόσο σήμερα έχουν δημιουργηθεί άλλου είδους δομές, επομένως η δράση της αφορά περισσότερο την πρόληψη μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την παιδική προστασία.

«[…] για να καλύψει κάποια κενά στην πόλη μας (Ηράκλειο) που αφορούσε το κέντρο ημέρας βασικά, ένα κέντρο ημέρας παιδιού το οποίο θα μπορούσε να δημιουργηθεί για να δέχεται τα παιδιά όταν υπάρχουν περιπτώσεις είτε δικογραφιών σε βάρος των γονέων και κηδεμόνων – αυτό ήταν βασικό αίτημα- είτε όποιας άλλης περίπτωσης μπορούσαμε να κρατήσουμε το παιδί ή μέχρι να βρεθεί κάποια λύση στο που θα πάει.» (Συνέντευξη 6)

Τρεις από το ενδιαφέρον για τον συνάνθρωπο/ συμπολίτη τους που χρήζει βοήθειας, αλλά και για να παρακινήσουν και άλλους συμπολίτες τους στη φιλοσοφία της βοήθειας, της προσφοράς και του εθελοντισμού όπως φαίνεται στη συνέντευξη 9. Πιο συγκεκριμένα κάποιοι από τους φορείς δημιουργήθηκαν προκειμένου να βοηθήσουν οικονομικά πολίτες που βρίσκονταν σε ανάγκη.

«Με σκοπό να βοηθήσει κάποιους Ηρακλειώτες που είχαν φτάσει στα όρια της φτώχειας». (Συνέντευξη 3)

Μία από τις ομάδες μάλιστα ασχολείται με την ενημέρωση μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων σχετικά με την πολιτική προστασία και την πρόληψη σοβαρών ατυχημάτων. Η ίδια ομάδα μάλιστα σε εμπόλεμες καταστάσεις ή σε μεγάλες περιβαλλοντικές καταστροφές εκτελεί διασωστικές δράσεις.

«Σε καιρό πολέμου που μας χρειάζεται για κάποια καταστροφή και διάσωση το σύστημα τότε δουλεύουμε ως διασώστες. Σε καιρό ειρήνης δουλεύουμε στην πρόληψη με 4 διαφορετικά προγράμματα που έχουμε και ειδική άδεια από το Υπουργείο Παιδείας που έχουμε για να μπαίνουμε σε σχολεία και να κάνουμε μαθήματα σχετικά με την πολιτική προστασία και την πρόληψη σε μεγάλης κλίμακας ατυχήματα.» (Συνέντευξη 8)

Μία από τις ομάδες δημιουργήθηκε φυσικά από το ενδιαφέρον για τον συμπολίτη/συνάνθρωπο, αλλά με μία άλλη μορφή. Σε αυτή την περίπτωση παρουσιάζεται η ανάγκη για την ενεργοποίηση και κινητοποίηση των πολιτών μέσα από απλές δράσεις με κοινωνικό χαρακτήρα και σκοπό την προσφορά.

«Η αφορμή ήταν ότι ήθελα να παρακινήσω τους φίλους μου να κάνουμε κάτι που να μπορεί να ενεργοποιεί τους νέους ως πολίτες, μέσα από απλές καθημερινές δραστηριότητες ή εκδηλώσεις και μέσα από αυτό να αποδείξουμε ότι μπορούμε να προσφέρουμε.» (Συνέντευξη 9)

Και μία από το ενδιαφέρον για τα ευρωπαϊκά προγράμματα νέων.

«Αποφασίσαμε ότι κάτι πρέπει να κάνουμε στην Κρήτη γιατί δεν υπήρχε κάποια άλλη δομή σε όλη την Κρήτη τότε που να σχετίζεται με τα ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας νεολαίας.» (Συνέντευξη 5).

2) Ποιος είναι ο Σκοπός και ποιοι οι Στόχοι της Υπηρεσίας αυτής;

Οι σκοποί και οι στόχοι παρουσιάζουν ανομοιομορφία και δε μπορούν να ομαδοποιηθούν, καθώς κάθε φορέας φέρει μία ξεχωριστή ταυτότητα. Όλοι όμως κινούνται σχέση με τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών και κατοίκων της Κρήτης.

« ό,τι μπορούμε να κάνουμε για να κάνουμε τη ζωή μας καλύτερη στον τόπο που ζούμε»

«δεν υπάρχουν στόχοι χρονιάς…βλέπουμε πώς κινείται το μοτίβο». (Συνέντευξη 1)

Η βελτίωση της ποιότητας της ζωής των πολιτών σχετίζεται με την δημιουργία ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών για όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από την υλική ευημερία της πατρικής τους οικογένειας. Ακόμη ταυτίζεται με την παροχή βοήθειας κάθε είδους σε κάθε άνθρωπο που βρίσκεται σε κατάσταση ανάγκης.

Ο φορέας 2 δήλωσε ως σκοπό τη βοήθεια των παιδιών, με στόχους να βγάλουν τα παιδιά από το αδιέξοδο και να τους προσφέρουν ίδιες ευκαιρίες με τους συνομηλίκους τους.

«[…] να βοηθήσει όσο το δυνατόν περισσότερα παιδιά γίνεται»

Ο φορέας 3 έχει έναν πολύ γενικό σκοπό *«[...] να βοηθάμε όποιον άνθρωπο έχει ανάγκη»*, επισημαίνοντας όμως όχι οικονομικά.

Ακόμη, η βελτίωση της ποιότητας της ζωής αφορά και τα παιδιά που βρίσκονται σε ιδρύματα. Πιο συγκεκριμένα, επιτυγχάνεται μέσα από την επιδίωξη για εξωστρέφεια και κοινωνικοποίηση των παιδιών έξω από τους χώρους των ιδρυμάτων, καθώς και με την προσπάθεια δημιουργίας νέων υγιέστερων προτύπων.

Ο φορέας 4 θέτει, λοιπόν, ως σκοπό και στόχο την *«εξωστρέφεια και κοινωνικοποίηση των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα»* και το να τους βλέπουν τα παιδιά αυτά σαν *«μέντορες»*.

Ο φορέας 5 έχει σκοπό την ενασχόληση με ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας νεολαίας.

Ο φορέας 6 έχει ως σκοπό *«την προστασία και φροντίδα των παιδιών»* και συγκεκριμένους στόχους που είναι είτε προληπτικοί (εκπαιδευτικά προγράμματα), είτε επεμβατικοί (δράσεις για παιδιά σε κίνδυνο).

Ένας ακόμη τρόπος βελτίωσης της ποιότητας ζωής των πολιτών αποτελεί η ευαισθητοποίηση των ενηλίκων, αλλά και των παιδιών μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα, καθώς και η ενεργοποίησή τους σε κοινωνικά ζητήματα με σκοπό την αλλαγή της συμπεριφοράς τους και κατ' επέκταση τη βελτίωση της ατομικής και κοινωνικής τους ζωής.

Ο φορέας 7 έχει σκοπό *«την κοινωνική αλλαγή μέσω της αλλαγής της συμπεριφοράς των ανθρώπων στην κοινωνία μας»*, και τρέχων στόχο *«την ευαισθητοποίηση των μαθητών μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα»*.

Ο φορέας 8 έχει ως σκοπό την πολιτική προστασία και συγκεκριμένα *αναφέρει «σε καιρό πολέμου δουλεύουμε ως διασώστες, σε καιρό ειρήνης δουλεύουμε στην πρόληψη...»*.

Ο φορέας 9 έχει σκοπό *«να επηρεάζουμε θετικά τους ανθρώπους ώστε να υπάρχει αυτοβελτίωση»* και στόχους που σχετίζονται με τη βελτίωση των καταστάσεων που βιώνει ένας άνθρωπος.

Τέλος ο φορέας 10 θέτει ως σκοπό *«να καλλιεργήσει μία φιλοσοφία, μία στάση ζωής που να σέβεται τη φύση»*.

3) Σε ποια πληθυσμιακή ομάδα απευθύνεται;

Όπως διαφαίνεται από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, η πλειοψηφία τους απευθύνονται στην τοπική κοινωνία του Ηρακλείου

«Κυρίως είμαστε Ηράκλειο γιατί πρέπει να ξέρουμε και να ερευνούμε αν η οικογένεια έχει πραγματική ανάγκη»(Συνέντευξη 3), με εξαίρεση μία που έχει και εθνική εμβέλεια.

«Τώρα με βάση ένα πρόγραμμα μπορεί να είναι τοπικό, δηλαδή στο Ηράκλειο. Με βάση όμως ένα άλλο πρόγραμμα το εκπαιδευτικό πάμε για εθνική εμβέλεια» (Συνέντευξη 7).

Παρά τον τοπικό χαρακτήρα μία από τις οργανώσεις δεν αποκλείει τη συμμετοχή κάποιου που δεν κατοικεί στην Κρήτη.

«απευθύνεται σε όλο τον κόσμο που ζει και εργάζεται στο Ηράκλειο βασικά, αλλά έχουμε μέλη και από τα Χανιά και από το Λασίθι και από την υπόλοιπη Ελλάδα μας ακολουθούν» (Συνέντευξη 10)

Οι οργανώσεις απευθύνονται στις περισσότερες πληθυσμιακές ομάδες, αλλά το ενδιαφέρον κάποιων εστιάζεται στα παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα και δεν μπορούν να τα καλύψουν οι γονείς τους. Τα προβλήματα αφορούν στις οικονομικές και υλικές ανάγκες των οικογενειών και στην ανάγκη για ίσες ευκαιρίες εκπαίδευσης όλων των παιδιών, ανεξαρτήτως της οικονομικής κατάστασης της οικογένειας. Ακόμη, αναφέρεται το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά που βρίσκονται σε ιδρύματα σε σχέση με άλλα παιδιά σε ότι αφορά την εξωστρέφεια, την κοινωνικοποίησή τους και την ανάγκη για δημιουργία υγειών προτύπων.

«η ιδέα είναι να βοηθήσουμε και παιδιά που μένουν με τις οικογένειές τους και αυτές» (Συνέντευξη 2)

«α΄βαθμια και β΄βαθμια εκπαίδευση, πιο πολύ σε α΄βαθμια, δηλαδή Γ΄, Δ΄ Ε΄ Δημοτικού, δηλαδή ας πούμε από 8-12 ετών» (Συνέντευξη 6)

«έχουμε αφιερωθεί στο κομμάτι παιδί» (Συνέντευξη 9)

Κάποιες από τις οργανώσεις απευθύνονται κυρίως στους νέους.

«18-30, γιατί ήμασταν άτυπη ομάδα και δε μπορούσαμε να πάρουμε την υπευθυνότητα για ανήλικους και μετά τα 30 ο καθένας έχει πάρει το δρόμο του νομίζω.» (Συνέντευξη 5)

«Τώρα το target group που έχουμε βάλει είναι 27 χρονών μέχρι 40 άνδρες-γυναίκες» (Συνέντευξη 7)

4) Τι δραστηριότητες πραγματοποιούνται και ποια είναι η αποτελεσματικότητά τους;

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων είπε ότι αναλαμβάνει δράσεις που σχετίζονται με την προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών και των νέων ανθρώπων. Οι δράσεις περιλαμβάνουν επισκέψεις σε διάφορους πολιτιστικούς χώρους, παιχνίδια εντός και εκτός ιδρυμάτων, καθώς και ταξίδια εκπαιδευτικού χαρακτήρα.

«επίσκεψη σε μουσείο, επίσκεψη σε σινεμά να δουν τα παιδιά κάποια ταινία, με τα παιδιά των ιδρυμάτων, έχουμε κάνει επίσκεψη στο ενυδρείο, έχουμε κάνει γιορτή μέσα στο ίδρυμα με μουσική, χορό, ανιματέρ» (Συνέντευξη 2)

«Γίνονται δράσεις μέσα στα ιδρύματα, και δράσεις έξω από τα ιδρύματα», «απλά να πάμε και να παίξουμε παζλ, ας πούμε, να φτιάξουμε παζλ με τα παιδιά ή περιλαμβάνουν εργαστήρια μέσα εκεί, μέσα στα ιδρύματα, έχουμε κάνει βιωματικά εργαστήρια για τις εξαρτήσεις…», «να πάμε για φαγητό, μπορούμε να πάμε για σινεμά, μπορούμε να πάμε σε μια θεατρική παράσταση για παράδειγμα, μπορούμε όμως να πάμε μια ξενάγηση στο μουσείο» (Συνέντευξη 4)

« μέχρι τα τέλη του 17 προς το 18, λειτούργησε ως φορέας αποστολής ευρωπαϊκών προγραμμάτων κινητικότητας νεολαίας, κάναμε δράσεις τοπικές, κοινωνικού χαρακτήρα αλλά κυρίως ασχολούμασταν με την ανάπτυξη δεξιοτήτων νεολαίας.» «κάναμε ένα δίμηνο εργαστήριο AutoCAD για αρχάριους»(Συνέντευξη 5)

Δύο από τις ομάδες πραγματοποιούν δράσεις σε σχέση με την οδική ασφάλεια.

«ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα και αφορά την κίνηση και ασφάλεια στους δρόμους. Αυτό το πρόγραμμα, ο τρόπος που το πραγματοποιούμε είναι απόλυτα διαδραστικός…», «πέρα έχουμε και το «παιδί σε κίνδυνο» το οποίο απευθύνεται και σε μικρούς και σε μεγάλους…

έχουμε βρει θέματα που υπάρχουν και από που μπορεί να προκύψει ο κίνδυνος σε ένα παιδί και πάνω σε αυτά δουλεύουμε»(Συνέντευξη 6)

«…σε ένα μικρό χωριό της επαρχίας όπου υπήρχαν άνθρωποι σε ένα πρόγραμμα να επιστρέψουν από τον αλκοολισμό… απλώσαμε ένα διάδρομο για να κάνουν διάφορες δοκιμασίες φορώντας αυτά τα γυαλιά που όποιος φοράει τα γυαλιά είναι σαν να έχει καταναλώσει 180ml κρασί 11%. Για να δουν πώς είναι όταν κάποιος έχει καταναλώσει 2 ποτηράκια και έχει μετά να οδηγήσει.» (Συνέντευξη 8)

Επίσης αρκετοί από τους φορείς ασχολούνται με το περιβάλλον και την προστασία του. Πιο συγκεκριμένα, πραγματοποιούν δράσεις καθαρισμού της πόλης του Ηρακλείου και δράσεις καλλιτεχνικού περιεχομένου με σκοπό τον καλλωπισμό της πόλης και την δημιουργία ενός πιο όμορφου και ευχάριστου περιβάλλοντος για τους κατοίκους. Ακόμη πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές δράσεις σε σχολεία με σκοπό την ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των νέων στο θέμα του εθελοντισμού και της ανάγκης για εθελοντική εργασία ιδιαίτερα σε ότι αφορά το περιβάλλον. Επίσης πραγματοποιούνται παρουσιάσεις βιβλίων σχετικών με την ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης και εκπαίδευσης σχετικά με την υγιή δομή του αστικού περιβάλλοντος. Οι δράσεις για το περιβάλλον χωρίζονται σε αυτές που αφορούν τον αστικό χώρο και σε αυτές που αφορούν τη φύση, όπως ο καθαρισμός παραλιών.

«Η 1η μας δράση ήταν ένα πάρκο κοντά σε ένα αθλητικό κέντρο, στη Ν. Αλικαρνασσό το οποίο ήταν με μπάζα, με χόρτα , με βρωμιές…», «έχουμε βάψει διάφορους τοίχους μέσα στο Ηράκλειο οι οποίοι ήταν γκρι χρώμα , νεκροί, απαρατήρητοι», «Έχουμε μπει σε σχολεία για να μιλήσουμε στους μαθητές για τον εθελοντισμό» (Συνέντευξη 1)

«κάνουμε κάποιες δράσεις όπως τον καθαρισμό στις παραλίες» (Συνέντευξη 7)

«μπορεί να κάνουμε παρουσιάσεις βιβλίων μελών…», «Για το αστικό περιβάλλον και πώς πρέπει να είναι έτσι δομημένο ένα σωστό αστικό περιβάλλον…»(Συνέντευξη 10)

Κάποιοι από τους φορείς βοηθούν το συνάνθρωπό τους με παροχή υλικής βοήθειας.

«Κάνουμε 3 προγραμματισμένες δράσεις εδώ και 8 χρόνια. Η 1η είναι τα Χριστούγεννα όπου καλύπτουμε ένα πλήρες τραπέζι για την οικογένεια», «Το ίδιο κάνουμε και το Πάσχα», «Η 3η δράση είναι στο ξεκίνημα της σχολικής χρονιάς που δίνουμε την πλήρη τσάντα στο παιδάκι.» (Συνέντευξη 3)

«Ανακαινίσαμε ένα παιδικό δωμάτιο, προσφέραμε πραγματικά μία βοήθεια στην οικογένεια και στα παιδιά ένα δωμάτιο που πλέον θα μπορούν να κοιμούνται σε υγιές περιβάλλον μέσα και έτσι ένα όμορφο δωμάτιο…» (Συνέντευξη 9)

5) Προβλήματα-δυσκολίες και τρόπος αντιμετώπισης;

Ένα από τα κύρια και σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επτά από τις δέκα οργανώσεις είναι η έλλειψη οικονομικών και υλικών πόρων. Αυτό αντιμετωπίζεται από τις ομάδες είτε με την δική τους προσωπική οικονομική συνδρομή, είτε με την αναζήτηση χορηγών και ιδιωτών που επιθυμούν να συνεισφέρουν οικονομικά. Ιδιαίτερα σε σχέση με την έλλειψη υλικών πόρων εννοείται η δυσκολία εύρεσης χώρου στέγασης των οργανώσεων. Μία από αυτές, για παράδειγμα, αντιμετώπισε μεγάλο πρόβλημα εύρεσης εργασιακού χώρου στον οποίο θα μπορεί να στεγαστεί, να οργανώσει τις δράσεις της και να εκπαιδεύσει τους εθελοντές της.

«Σαφώς το συνεχές πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε είναι το οικονομικό γιατί θέλουμε να κάνουμε πράγματα και δεν υπάρχει κάποιο οικονομικό αντίκρισμα κάθε φορά και εννοείται δε μπορούμε να βάζουμε και εμείς από την τσέπη μας συνέχεια λεφτά»- «Βρίσκουμε χορηγούς» (Συνέντευξη 1)

« Ωστόσο δεν έχουμε βοήθεια από πουθενά, οικονομική , ακόμα και τα καύσιμα μέχρι τώρα τα πληρώναμε από την τσέπη μας.» (Συνέντευξη 8)

«Από εκεί και πέρα πρόβλημα πέρα του εθελοντισμού σαφώς και το να βρεις ένα χώρο να εργάζεσαι, να κάνεις τις συναντήσεις σου, να εκπαιδεύεις εθελοντές και αυτό να αποτελεί ορμητήριο για τις δράσεις είναι ένα θέμα. Εμείς έχουμε καταφέρει να το λύσουμε με δίκες μας δαπάνες, δηλαδή βάζουμε εμείς οι ίδιοι χρήματα, οι εθελοντές και βρίσκουμε και ιδιώτες που μπορεί να βοηθήσουνε.» (Συνέντευξη 6)

Ένα ακόμη βασικό πρόβλημα είναι γραφειοκρατία του Ελληνικού συστήματος και οι ελλείψεις του κρατικού μηχανισμού. Αυτό το ζήτημα είναι δύσκολο να αντιμετωπιστεί από τους ίδιους τους φορείς, ωστόσο τρείς από αυτούς καταφεύγουν σε άλλου τύπου δράσεις ή σε δράσεις που μπορούν να υποστηριχθούν από κάποιο ιδιωτικό φορέα.

«Και εννοείται ότι με τον κρατικό μηχανισμό πολλές φορές όταν επιθυμούμε να κάνουμε κάτι έχουμε δυσκολία συνεννόησης» (Συνέντευξη 1)

«Συνήθως τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε είναι όταν βλέπουμε ότι υπάρχει πραγματικά ανάγκη […] και δυστυχώς ο δήμος πάει με το γράμμα του νόμου, οπότε εκεί αντιμετωπίζουμε κάποιο θεματάκι.» (Συνέντευξη 3)

«Με το υπουργείο νομίζω το θέμα το ξέραμε εξ αρχής, επειδή δεν υπάρχει κάποια διαδικασία.» (Συνέντευξη 7)

Η έλλειψη χρόνου και η δυσκολία εύρεσης εθελοντών είναι ακόμη ένα από τα προβλήματα που ανέφεραν οι περισσότεροι φορείς. Πιο συγκεκριμένα, η δυσκολία εύρεσης εθελοντών αναφέρεται πως οφείλεται στην καχυποψία των ανθρώπων, αλλά και στην έλλειψη της κουλτούρας του εθελοντισμού στην Ελλάδα. Προσπαθούν να διαχειρίζονται αυτό το ζήτημα, κάνοντας ενημερώσεις στην κοινότητα για τη δράση τους και καταμερίζουν τις δράσεις τους χρονικά ισόποσα, ώστε ο χρόνος προσφοράς να μοιράζεται ανάλογα σε όλους τους εθελοντές.

«νομίζω το πιο δύσκολο κομμάτι είναι η εύρεση εθελοντών. Γιατί ο κόσμος διστάζει, φοβάται ή λόγω έλλειψης χρόνου ή κάποιοι θεωρούν ότι ίσως πρέπει να βάλουν και χρήματα στην ομάδα για να πραγματοποιηθούν κάποια πράγματα και το αντιμετωπίζουν με δισταγμό.»- «Αυτό που κάνουμε εμείς είναι να μιλήσουμε σε τηλεοπτικές εκπομπές και να διαβεβαιώσουμε τον κόσμο ότι όσο χρόνο ο καθένας θέλει μπορεί να αφιερώσει, δεν είναι δηλαδή απαραίτητο να βάλει παραπάνω χρόνο από αυτό που μπορεί να διαθέσει και εννοείται δεν πιέζει κανένας κανέναν και ότι δεν υπάρχει χρηματική επιβάρυνση.» (Συνέντευξη 2)

«άλλη ο κόσμος είναι καχύποπτος όταν ακούει ανθρώπους να εργάζονται χωρίς να πληρώνονται, δεν εμπιστεύεται κοινώς, γιατί λείπει η κουλτούρα του εθελοντισμού από την Ελλάδα.» (Συνέντευξη 6)

«Αυτό νομίζω θα υπάρχει πάντα γιατί πάντα θα υπάρχει πολύ εργασία και όχι αρκετοί άνθρωποι.» (Συνέντευξη 7)

«οι περισσότεροι είναι άνθρωποι με προσωπική οικογενειακή και επαγγελματική ζωή και θα πρέπει εκεί να σκάψουν για να βρουν λίγα λεπτά ή λίγες ώρες και να κάνουν όλο αυτό το πράγμα που είναι η απόλυτη προσφορά.

(Συνέντευξη 8)

«Εντάξει αφιερώνουμε πολύ χρόνο, ο κάθε ένας το καταμερίζει, δηλαδή παίρνει ένα κομμάτι συγκεκριμένο που μπορεί να βοηθήσει, από τρία τέσσερα παιδιά συνήθως δεν

χρειάζεται και περισσότερα, και όλα αυτά τα κομμάτια τα ενώνουμε στο τέλος για να βγει ένα όμορφο αποτέλεσμα» (Συνέντευξη 9)

Παράλληλα, κάποιες από τις ομάδες αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της ασυνέπειας των εθελοντών. Είτε χρονική ασυνέπεια, είτε ασυνέπεια σε ότι έχει να κάνει με τη συνέχειά τους στην ομάδα ως εθελοντές. Ο τρόπος που έχουν βρει να επιλύουν αυτή την κατάσταση είναι με την οριοθέτηση συγκεκριμένων ωρών, οι οποίες, όταν δεν τηρούνται, οι εθελοντές απλά θα «χάνουν» τη δράση.

«Ασυνέπεια! Αυτό είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα που υπάρχει. Νομίζω ότι είναι το πρόβλημα της εποχής. Είναι όλοι ασυνεπείς, όλοι».(Συνέντευξη 4)

«οι δυσκολίες είναι πάντα εσωτερικές ότι δεν υπάρχουν πάντα τα άτομα τα οποία θα βοηθήσουν πραγματικά και ανιδιοτελώς για ένα χρονικό διάστημα χωρίς να λαμβάνουν πίσω κάτι άμεσα» (Συνέντευξη 5)

«Δεν υπάρχει συνέπεια και συνέχεια στον εθελοντισμό. Κάποιος ξυπνάει ένα πρωί, θέλει να γίνει εθελοντής γιατί έχει έναν ενθουσιασμό, μια εθνική υπερηφάνεια, ανασφάλεια για το που πάμε και κάτι πρέπει να κάνουμε και εμείς από τον καναπέ να σηκωθούμε και την άλλη μέρα εξαφανίζεται. Αυτό είναι ένα μεγάλο πρόβλημα.» (Συνέντευξη 6)

Τέλος, μία από τις ομάδες είχε προβλήματα με τη συμπεριφορά των πολιτών καθώς οι υπηρεσίες που παρέχει δεν εκτιμώνται για τον εθελοντικό τους χαρακτήρα, αλλά θεωρούνται ως παροχές που οι πολίτες δικαιούνται να έχουν από το κράτος. Αυτό το πρόβλημα δημιουργείται, καθώς δεν υπάρχουν κρατικές δομές και οι εθελοντικές οργανώσεις καλύπτουν τα κενά της πολιτείας. Πιο συγκεκριμένα αντιμετώπισε επιθετική συμπεριφορά ιδιαίτερα από μετανάστες και πρόσφυγες, οι οποίοι επειδή δεν γνώριζαν ή δεν κατανοούσαν τον εθελοντικό της χαρακτήρα είχαν έντονα απαιτητική συμπεριφορά. Επιθυμούσαν να διαλέγουν σύμφωνα με την προτίμησή τους τα υλικά αγαθά (ρούχα, παπούτσια, τρόφιμα) και αν το αίτημά τους δεν γινόταν δεκτό δημιουργούσαν εντάσεις μέσα στην υπηρεσία τις οποίες οι εθελοντές δεν γνώριζαν και δεν μπορούσαν να διαχειριστούν. Αυτό επιλύθηκε με την άμεση επικοινωνία των κοινωνικών λειτουργών και των μεταφραστών με τους ανθρώπους σε ανάγκη, αντί της επικοινωνίας των εθελοντών μαζί τους.

«Είναι η άσχημη συμπεριφορά προς εμάς. Δηλαδή θεωρούν ότι είμαστε υποχρεωμένοι να τους βοηθάμε. Η άσχημη συμπεριφορά από αρκετούς, εντάξει το αντιμετωπίζουμε και αυτό.» (Συνέντευξη 3)

6) **Ποια πιστεύετε ότι είναι η θέση και η επιρροή του φορέα στην τοπική κοινωνία;**

Όλες οι ομάδες που είναι ενεργές και έχουν κλείσει κάποια σημαντικά χρόνια λειτουργίας δήλωσαν πως έχουν έντονη και θετική επιρροή στην τοπική κοινωνία. *«Φ- Ποια πιστεύετε ότι είναι η επιρροή που ασκεί η ομάδα σας στην τοπική κοινωνία. Έχει απήχηση; Π- πιστεύουμε πως ναι.» (Συνέντευξη 8).*

Πιο συγκεκριμένα δεν επηρεάζουν θετικά μόνο τους αποδέκτες των υπηρεσιών τους, αλλά έχουν θετικό αντίκτυπο και στους ίδιους τους εθελοντές και στην τοπική κοινωνία. Μέσα από τις δράσεις των φορέων αυξάνεται η συνείδηση των ανθρώπων για τα κοινωνικά προβλήματα *«είμαστε γνωστές στην τοπική κοινωνία εδώ γιατί έχουν γίνει κάποια πράγματα που έχουμε βελτιώσει το πέρασμα των ανθρώπων, τη θωριά των ανθρώπων, το βλέμμα των ανθρώπων τώρα το θέμα είναι να μπορούμε να κάνουμε και κάποια άλλα πράγματα γιατί όσο πιο πολλά κάνεις θεωρώ ξυπνάς περισσότερες συνειδήσεις.» (Συνέντευξη 1)*, η τοπική κοινωνία ενεργοποιείται σε σχέση με την προσφορά *«Αυτό είναι το πολύ θετικό, ενώ ξεκινήσαμε πολύ δειλά τώρα βλέπουμε ότι όλη η τοπική κοινωνία του Ηρακλείου και όχι μόνο μας έχει αγκαλιάσει» (Συνέντευξη 3)* και οι άνθρωποι ευαισθητοποιούνται και ενεργοποιούνται στο θέμα του εθελοντισμού *«Αυτοί που μας ξέρουν έχουν μια πολύ καλή γνώμη για εμάς και θέλουν και αυτοί κάποια στιγμή να έρθουν κοντά μας. Το ποια θα είναι αυτή η στιγμή εξαρτάται από τους ίδιους. Όμως ξέρουν ότι έχουμε δράση και ξέρουν ότι κάνουμε και καλή δουλίτσα. Δε ξέρω τι αποτύπωμα έχει αφήσει αυτή τη στιγμή, αλλά νομίζω πως αυτό είναι στα θετικά, μετράει στα θετικά το ότι κάποια στιγμή θέλουν να είναι κοντά μας» (Συνέντευξη 4).*

Ακόμη, μία από τις ομάδες επηρεάζει θετικά την ψυχολογία των ανθρώπων που συμμετέχουν όχι μόνο ευαισθητοποιώντας τους προς το περιβάλλον, αλλά στρέφοντάς τους προς τη φύση, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο εκπρόσωπός της: *«Εγώ πιστεύω ότι έχει έναν πάρα πολύ θετικό αντίκτυπο. Πάλι από αυτά που ακούω και τα σχόλια που εισπράττω και μέσω facebook.[…] ευχαριστούμε πάρα πολύ που εσείς, αυτά είναι προς το συμβούλιο, καταναλώνετε τόσο χρόνο για να έχουμε εμείς ένα είδος ψυχοθεραπείας.» (Συνέντευξη 10).*

Μία από τις ομάδες μάλιστα, όχι μόνο έχει θετική επιρροή στην τοπική κοινωνία, αλλά έχει εμπλακεί και στα κοινά.

«Πιστεύουμε ότι έχει επιρροή γιατί έχουμε καταφέρει να εμπλακούμε και στα δημοτικά, στα κοινά, δηλαδή αποτελούμε μέλος του συμβουλίου ένταξης μεταναστών και προσφύγων του δήμου Ηρακλείου» (Συνέντευξη 6)

Ωστόσο ένας μικρός αριθμός των φορέων είτε δεν γνωρίζει την επιρροή του στην τοπική κοινωνία, είτε δεν έχει ακόμη κάποια ουσιαστική επιρροή, λόγω του μικρού χρονικού διαστήματος από την ίδρυσή του. Παρόλα αυτά η τοπική κοινωνία υποστηρίζει τις δράσεις τους.

«Νομίζω ότι είναι πολύ νωρίς. Δηλαδή δεν μας ξέρουν καν ακόμα.» (Συνέντευξη 7)

«Δεν ξέρω ποια είναι η θέση μας, το σίγουρο είναι ότι για να έρχονται συνέχεια νέοι εθελοντές, να υπάρχει ενδιαφέρον ή κόσμος να μας καλεί να συμμετέχουμε ή να γίνονται εκδηλώσεις προς όφελος του σκοπού της ομάδας μας, θεωρούμε ότι κάνουμε κάτι πλέον καλά εδώ και αρκετό καιρό και ο κόσμος αυτό το καταλαβαίνει και το αγκαλιάζει και ουσιαστικά αυτό που εμένα προσωπικά μου αρέσει είναι να χτίζουμε ανθρώπινες σχέσεις και σχέσεις με εμπιστοσύνη είτε αφορά μεταξύ εθελοντών, είτε αφορά μεταξύ επιχειρήσεων είτε και με αυτούς που έρχονται από άλλα μέρη για να μας βοηθήσουν ομογενείς.» (Συνέντευξη 9)

Μία από τις ομάδες είχε θετική επιρροή στην τοπική κοινωνία, όμως τα τελευταία χρόνια δεν είναι αρκετά ενεργή.

«επειδή τον τελευταίο χρόνο είμαστε λίγο πιο ανενεργοί, την περίοδο που ήμασταν περισσότερο ενεργοί και μέσα στα ιδρύματα και μπορούσαμε να είμαστε πιο κοντά και στα παιδιά και στις ανάγκες τους είχε επιρροή.» (Συνέντευξη 2)

Μία από τις ομάδες έχει ιδιαίτερη επιρροή στους νέους. Αναλυτικότερα, κατευθύνει τους νέους στην προσφορά που τους ταιριάζει περισσότερο.

«στην κοινωνία των νέων και όχι στην τοπική κοινωνία , στην κοινωνία των νέων που ασχολιόταν με μας και με τη σελίδα μας είχαμε επιρροή, μας παρακολουθούσαν, μας ρωτούσανε, ό,τι αναζητούσαν σχετικό όχι μόνο με ευρωπαϊκά προγράμματα ή με τοπικές δράσεις αλλά γενικότερα μας στέλνανε μέιλ και μας ρωτούσανε θέλουμε να κάνουμε αυτό-πώς θα μπορούσαμε» (Συνέντευξη 5)

Β. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ ΣΤΑ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

7) Ποια είναι η γνώμη σας / τι θεωρείτε για τους πρόσφυγες;

Η πλειοψηφία των οργανώσεων φαίνεται να έχει αρκετά ανεπτυγμένη ενσυναίσθηση σε σχέση με το προσφυγικό ζήτημα, ενώ μάλιστα κάποιες από αυτές φαίνεται να ταυτίζουν την Ελληνική προσφυγική ιστορία της Μικρασιατικής καταστροφής με τα γεγονότα που συμβαίνουν σήμερα. Ακόμη, οι οργανώσεις που είχαν έντονη ενσυναίσθηση για το προσφυγικό είναι και εκείνες που νιώθουν το μεγαλύτερο αίσθημα ευθύνης και θεωρούν πως μπορούν να βοηθήσουν μέσα από τον εθελοντισμό. Αναλυτικότερα, δύο από τις ομάδες αναφέρθηκαν στο προσφυγικό ταυτίζοντας την σημερινή κατάσταση με την Μικρασιατική καταστροφή και την προσφυγιά των Ελλήνων.

«Η Αλικαρνασσός είναι ούτως ή άλλως μια προσφυγική γειτονιά, είχαν φέρει τους Μικρασιάτες ανθρώπους από την Αλικαρνασσό της Τουρκίας εδώ οπότε στο DNA τους είναι γραμμένο το πώς είναι να είσαι πρόσφυγας. Γνωρίζουν πολύ καλά τις δυσκολίες , ακόμη και εγώ που σας μιλάω έχω το ποντιακό στοιχείο και έχω φρέσκο στο μυαλό μου αυτά που μου έλεγε η γιαγιά μου » (Συνέντευξη 1)

«που και οι Έλληνες έχουν υπάρξει πρόσφυγες» (Συνέντευξη 9)

Παράλληλα, πέντε από τους φορείς είτε αναφέρονται στην ενσυναίσθηση γύρω από το προσφυγικό ζήτημα, είτε μέσα από τα λεγόμενά τους φαίνεται ότι έχουν αναπτύξει την ενσυναίσθηση βάζοντας τον εαυτό τους στη θέση των προσφύγων.

«Θεωρώ ότι και αυτοί βρίσκονται σε μια δύσκολη κατάσταση λόγω πολιτικοοικονομικών γεγονότων αναγκάζονται να φύγουν από τα σπίτια τους ψάχνοντας ένα καλύτερο αύριο και «εγκλωβίζονται» στην Ελλάδα σε μια προσπάθεια να μετακινηθούν παραέξω.» (Συνέντευξη 2)

«Όσον αφορά το προσφυγικό υπάρχει μια νομοθεσία που εμείς καλό είναι και πιστεύουμε και σε αυτή, είναι τρωτή αλλά είμαστε θετικοί ότι μπορεί να αντιμετωπιστεί το προσφυγικό» (Συνέντευξη 6)

«Με την ενσυναίσθηση είναι μπαίνω στη θέση του άλλου. Οπότε πόσο μάλλον με τους πρόσφυγες. Μπες στη θέση τους. Σκέψου ότι βομβαρδίζουν το σπίτι σου εδώ στην Ελλάδα και πρέπει να σηκωθείς να φύγεις, να πάρεις το παιδί σου, ένα κινητό και να την κάνεις. Πώς θα ένοιωθες; Δηλαδή προφανώς δεν μπορείς να γνωρίζεις. Προσπάθησε λίγο τουλάχιστον να φανταστείς και να μπεις στη θέση του άλλου.» (Συνέντευξη 7)

«Διότι όλοι αυτοί οι άνθρωποι είναι ξεκρέμαστοι μέχρι να πατήσουν κάπου κάτω στο έδαφος και να νιώσουν μια ασφάλεια και σιγουριά για το τώρα και το σήμερα και λίγο να ατενίσουν το αύριο πρέπει κάποιος να τους βοηθήσει και να τους δώσει ένα στόχο και ένα όραμα.» (Συνέντευξη 8)

« νομίζω ότι έχουμε ενσυναίσθηση. Εγώ καταλαβαίνω το τραύμα» (Συνέντευξη 10)

Ωστόσο κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων παρατηρήθηκε ότι υπάρχει έντονη σύγχυση ανάμεσα σε πρόσφυγες και μετανάστες από κάποιους συμμετέχοντες, ενώ κάποιοι άλλοι ένιωσαν την ανάγκη να διακρίνουν αυτούς τους δύο όρους.

«Θεωρώ ότι η ελληνική κοινωνία τους δέχεται και τους αποδέχεται ως ένα σημείο πολύ καλά, αν λάβουμε υπόψιν το γεγονός ότι ήρθε ξαφνικά ένας πολύ μεγάλος αριθμός μεταναστών» (Συνέντευξη 2): Σε αυτή την περίπτωση βλέπουμε να χρησιμοποιείται ο όρος μεταναστών αντί προσφύγων, ενώ σε όλη τη διάρκεια της συνέντευξης εναλλάσσονται οι δύο όροι σαν να έχουν την ίδια σημασία.

«…πρόσφυγες, όπως λένε και τα νέα νούμερα στη χώρα μας δεν είναι πάνω από το 5 με 7%. Νόμιμοι πρόσφυγες, που πάλι θέλει μια συζήτηση, γιατί αυτοί οι πρόσφυγες δεν έρχονται εδώ για να εγκατασταθούν για πάντα, έρχονται εδώ για να τους στηρίξεις για ένα διάστημα και να επιστρέψουν στην πατρίδα τους, αυτή είναι η λογική του πρόσφυγα. Οπότε αυτό είναι ένα 5 με 7% που όπως είπα συζητείται και αυτό γιατί αν τον κρατήσεις εδώ για πάντα και τον ταΐζεις απλά…τώρα δε χρειάζεται να αναλύσουμε όλο το υπόλοιπο ποσοστό τι είναι, έρχονται μέχρι και από την Αμερική, τη Βολιβία» (Συνέντευξη 5)

«Από εκεί και πέρα όμως άλλο πρόσφυγας και άλλο μετανάστης […] Δηλαδή δεν βλέπουμε ότι μπορεί η Ελλάδα μια στιγμή να έχει παραπάνω από ότι μπορεί να φιλοξενήσει σε μετανάστες κυρίως.» (Συνέντευξη 6): Εδώ παρατηρείται διαφορετική στάση ανάμεσα σε πρόσφυγες και μετανάστες. Γενικά οι ομάδες έδειξαν φιλικότερη στάση απέναντι στους πρόσφυγες και πιο αρνητική στάση σε σχέση με τους μετανάστες.

«Εντάξει άλλο πρόσφυγας, άλλο μετανάστης, άλλο ίσως λαθρομετανάστης, ξέρεις έχει πολλές θεωρώ υπό-ενότητες, αλλά αφού μιλάμε καθαρά για την έννοια του πρόσφυγα σημαίνει ότι έχουν φύγει αυτοί από ένα μέρος, για να προσπαθήσουν να σωθούν, να σώσουν τα παιδιά τους και είναι καλό να τους βοηθήσουμε όσο μπορούμε και εμείς.» (Συνέντευξη 9)

Μία από τις εθελοντικές ομάδες ανέφερε πως ο φορέας δεν έχει χρειαστεί να λάβει κάποια θέση σε σχέση με το προσφυγικό

«Συλλογικά όμως μία θέση ή μία στάση απέναντι στους πρόσφυγες δεν χρειάστηκε να πάρουμε» (Συνέντευξη 10)

Ένα ακόμη γεγονός που δείχνει τη στάση των οργανώσεων σε σχέση με τους πρόσφυγες, είναι πως οι ίδιες οι ομάδες δεν δέχονται μέλη με ρατσιστικές αντιλήψεις ή συμπεριφορές και κάποιες μάλιστα από αυτές ήδη συνεργάζονται με πρόσφυγες είτε έχουν εντάξει στην ομάδα τους πρόσφυγες ως εθελοντές.

«Κοίτα, εμείς είμαστε δίπλα στους πρόσφυγες και για αυτό το λόγο συνεργαζόμαστε με το δήμο και με άλλες υπηρεσίες που ασχολούνται με αυτό το κομμάτι. Γιατί δε μπορούν από ρουχισμό, υπόδηση, πράγματα να τους προσφέρουνε και αυτή τη στιγμή το μεγαλύτερο μέρος το έχουμε αναλάβει εμείς, για το Ηράκλειο, για τα παιδιά τα ασυνόδευτα και όχι μόνο, για τους πρόσφυγες γενικά, τους στηρίζουμε πάρα πολύ.» (Συνέντευξη 3)

«Φ-Αν είχατε στην ομάδα εθελοντές έτσι που να είχαν πιο ρατσιστικές αντιλήψεις; Κ-Θα απομακρύνονταν από μόνοι τους ή θα τους απομακρύναμε έτσι και αλλιώς» (Συνέντευξη 4)

«Τα μέλη μας βέβαια φροντίζουμε να είναι άτομα τα οποία δεν έχουν κάποιες στάσεις σε βάρος κοινωνικών ομάδων δηλαδή δε δεχόμαστε ρατσιστές στην ομάδα μας, οπότε αυτό είναι για εμάς ένα θέμα, μια κόκκινη γραμμή, δε θέλουμε άτομα τα οποία στρέφονται κατά ανθρώπων, οπότε το κομμάτι των προσφύγων το βλέπουμε από την καλή του πλευρά» (Συνέντευξη 6)

«Έχουμε παιδί που είναι στην ομάδα και είναι πρόσφυγας και είναι ίσως και από τους πιο ενεργούς και από τα πιο καλά παιδιά που έχουνε περάσει στην ομάδα και αυτό εξαρτάται πάντα από τον χαρακτήρα του ανθρώπου, γιατί όλοι είναι καλοί κανείς δεν γεννιέται έτσι που λέει ο λόγος κακός όλοι γεννιόμαστε μέσω μίας παιδείας που παίρνουμε ίσως από τους δικούς μας ανθρώπους και αυτοί μετά τη διοχετεύουν στην κοινωνία.» (Συνέντευξη 9)

Η θετική στάση της πλειοψηφίας των ομάδων ως προς το προσφυγικό φαίνεται και από τον έντονο προβληματισμό τους σχετικά με την αρνητική κατά κύριο λόγο στάση της κοινωνίας, όπως αναφέρουν, η οποία θεωρούν πως οφείλεται στην παραπληροφόρηση και των εκφοβισμό των ανθρώπων από τα ΜΜΕ.

«Το πρόβλημα θα δημιουργηθεί όταν κάποιος θα αποφασίσει να ανοίξει την στρόφιγγα της παραπληροφόρησης και της κακίας εναντίον των ανθρώπων.» (Συνέντευξη 4)

«Σε πρώτη φάση εννοώ σημασιολογικά, το να ανοίξω το σπίτι μου, αλλά αν ακούω από το πρωί μέχρι το βράδυ ότι «Είναι 100 αλλά θα γίνουν 400» «Εμείς είμαστε 100 παναγία μου αυτοί 400 θα μας πάρουν όλη την περιοχή εδώ πέρα » «Θα είμαστε μειονότητα στο σπίτι μας» «Δε θα έχουμε περιουσίες, θα 'ρθούν αυτοί θα μας φάνε, θα γίνει θα θα θα», είναι δεδομένο ότι θα αλλάξει η άποψη για αυτούς τους ανθρώπους.» (Συνέντευξη 4)

«Όλες οι γιαγιάδες της Κρήτης φοβούνται ότι θα έρθει ένας που θα τους κλείσει μέσα που θα τους σιδερώσε,ι που θα που θα που θα που θα, διότι αυτά ακούν ότι συμβαίνουν σε όλη την υπόλοιπη Ελλάδα και είναι σίγουροι ότι πρόκειται να τους συμβεί αυτό το πράγμα.» (Συνέντευξη 4)

«Νομίζω ότι υπάρχει παραπληροφόρηση από τα media, του στυλ αυτό που βλέπω από τα κοινωνικά δίκτυα να πω την αλήθεια, θα πάρουν ένα γεγονός, το οποίο ίσως είναι μία ειρηνική διαμαρτυρία προσφύγων κάπου και θα την κάνουν σαν να ετοιμάζονται για πόλεμο.» (Συνέντευξη 7)

Αρκετές οργανώσεις έθιξαν επίσης το ζήτημα πως η Ελλάδα που βρίσκεται σε μία περίοδο οικονομικής κρίσης είναι σχεδόν αδύνατο να διαχειριστεί ουσιαστικά το μέγεθος προσέλευσης προσφύγων και πως το προσφυγικό θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται ως ένα κοινωνικό ζήτημα από πάνω προς τα κάτω και όχι αντίστροφα. Μάλιστα θεωρούν την αδυναμία του Ελληνικού κράτους να στηρίξει τους ίδιους τους Έλληνες ως έναν σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει αρνητικά την αντίληψη της κοινωνίας σε σχέση με τους πρόσφυγες.

«Κ-Καταρχάς να πω ότι δεν πιστεύω ότι ο καθένας από εμάς σαν μονάδα πρέπει να διαχειριστεί αυτό το θέμα

Φ-Ότι είναι ένα κοινωνικό ζήτημα

Κ-Μπράβο! Το οποίο πρέπει να ξεκινήσει από πάνω για να φτάσει σε εμένα τον απλό πολίτη» (Συνέντευξη 4)

«Ο άνθρωπος όταν δεν έχει δει τον πόνο αυτού του προσφυγόπουλου το πρώτο πράγμα που θα δει είναι ο δικός του πόνος, γιατί περνάμε και εμείς το δικό μας πόνο εδώ, οπότε όταν δεν ξέρεις τι έχει περάσει αυτός που έρχεται βλέπεις τι περνάς εσύ που δε σου δίνει

κανείς σημασία, το πιο λογικό είναι να αντιδράσεις σε αυτό που σου λένε [...] *δεν είναι επίπεδο ζωής, είμαστε σε μια εξαθλίωση, ως κοινωνία, ως πολιτισμός, ως οικονομία, ανθρωπιστικά. Παιδιά λιποθυμούν στα σχολεία και βλέπεις ετοιμάζουν 3-4 γεύματα καθημερινώς σε αυτούς που έρχονται ενώ σου λέει η UNESCO για τα παιδιά τα δικά σου ότι λιποθυμάνε στο σχολείο, είναι σε ασιτία, δεν έχουνε να φάνε, οπότε κάπου σε κοροϊδεύουνε.» (Συνέντευξη 5)*

«Δηλαδή δεν βλέπουμε ότι μπορεί η Ελλάδα μια στιγμή να έχει παραπάνω από ότι μπορεί να φιλοξενήσει σε μετανάστες κυρίως.» (Συνέντευξη 6)

«…θεωρώ ότι σε μια κοινωνία που είναι ήδη σε μία κρίση αξιών που λέω, δηλαδή τα έχει βιώσει όλα αυτά τα θέματα, υπάρχουν και ρατσιστικά φαινόμενα και οικονομική κρίση και χίλια δυο προβλήματα, τάσεις αυτοκτονίας, παιδιά να πεινάνε, να λιποθυμούνε και θεωρούνε μετά ότι ξέρεις έρχονται στην χώρα μας ίσως πρόσφυγες που αδικούνται οι γηγενείς σε σχέση με τους πρόσφυγες, θεωρώ ότι είναι ένα λάθος καθαρά από πάνω, γιατί οι πολίτες πραγματικά αν το σκεφτούμε ορθά θέλουν να βοηθάνε, αλλά καμιά φορά φοβούνται επηρεάζονται και δεν ανοίγουν τις πόρτες τους όπως θα έπρεπε» (Συνέντευξη 9)

Σημαντικό επίσης να αναφερθεί είναι πως στο θέμα της ομαλής κοινωνικής ένταξης των προσφύγων αρκετές από τις ομάδες ανέφεραν πως απαραίτητη είναι και η θετική αυτοδιάθεση αυτών των ανθρώπων. Πιο συγκεκριμένα το να προσπαθήσουν οι ίδιοι οι πρόσφυγες να προσαρμοστούν εν μέρει στα Ελληνικά δεδομένα και να αποδείξουν την «αξία» τους ή το «καλό» του χαρακτήρα τους.

«Θεωρώ ότι πρέπει να υπάρχει αλληλοσεβασμός στη διαφορετικότητα του άλλου, είτε αυτό είναι στο χρώμα, είτε στη θρησκεία, στη γλώσσα, ναι μεν να υπάρχει σεβασμός, αλλά ζώντας στην Ελλάδα θεωρώ ότι ο καθένας θα πρέπει να μάθει ελληνικά για να μπορεί να επικοινωνεί στη γλώσσα της χώρας που καλώς ή κακώς ζει πλέον» (Συνέντευξη 2)

«Αν έρθει μία οικογένεια ή δέκα άτομα από μία άλλη χώρα που δημιουργούν προβλήματα σίγουρα θα σου χαλάσουν την καθημερινότητα […]. Αν όμως άνθρωποι που έρχονται από άλλες χώρες του κόσμου, δεν θα σταθώ μόνο στους πρόσφυγες, φέρουν ένα θετικό αντίκτυπο στην χώρα σου και ζουν εναρμονισμένοι με τα ήθη και τα έθιμα του τόπου σου και προσθέτουν και αυτοί μέσα τη δικιά τους κουλτούρα, εναρμονισμένα όμως, χωρίς να είναι στοχοποιημένοι ξέρεις «εμείς ήρθαμε» και τίποτα άλλο. Θεωρώ προσωπικά ότι, δε

ξέρω ίσως αυτό είναι δικό μου τέχνασμα ίσως, ότι κάθε χώρα μπορεί να έχει το 10% του πληθυσμού της να είναι από άλλες χώρες του κόσμου, ώστε να μπορεί να αναπτύσσεται» (Συνέντευξη 9)

Τέλος, μία γενική βασική στάση απέναντι στους πρόσφυγες από τις συμμετέχουσες στην έρευνα οργανώσεις είναι η κοινή θέση πως χρειάζεται να συμμετέχουν σε κοινωνικές δράσεις και να αλληλοεπιδράσουν με τους ντόπιους, αντί να αντιμετωπίζονται σαν μια ξεχωριστή κοινωνική ομάδα, προκειμένου να επιτευχθεί η κοινωνική ένταξη.

«Κ-Φυσικά, προσπαθώντας να μπλέξουν κομμάτια της κοινωνίας, συνέργειες, δηλαδή «Φέρτε σε μια δράση με τους πρόσφυγες ένα Κ.Α.Π.Η.», «Φέρτε σε μια δράση με τα παιδιά ένα Πανεπιστημιακό ίδρυμα», να εμπλέξεις κομμάτια της κοινωνίας τα οποία είναι υπό επιτήρηση να το πούμε με έναν τρόπο ή στο μικροσκόπιο με έναν άλλο τρόπο ας πούμε. Εγώ πιστεύω ότι πρέπει να εμπλέκονται μεταξύ τους έτσι ώστε να έχεις ιδία άποψη Φ-Να βγάζει δηλαδή ο κάθε ένας τα δικά του συμπεράσματα.» (Συνέντευξη 4)

«Διότι όλοι αυτοί οι άνθρωποι είναι ξεκρέμαστοι μέχρι να πατήσουν κάπου κάτω στο έδαφος και να νιώσουν μια ασφάλεια και σιγουριά για το τώρα και το σήμερα και λίγο να ατενίσουν το αύριο πρέπει κάποιος να τους βοηθήσει και να τους δώσει ένα στόχο και ένα όραμα [...] Απλά πιστεύω θέλει κάπως λίγο καλύτερη οργάνωση στο […] πώς μπορούν αυτοί λίγο να ενταχθούν και πολύ περισσότερο να αφομοιωθούν από το σύστημα.» (Συνέντευξη 8)

«Αλλά να βγούμε μπροστά και να πούμε τώρα θα κάνουμε μία πεζοπορία για τους πρόσφυγες δεν το κάνουμε αυτό. Και δεν το κάνουμε με το σκεπτικό ότι είναι σαν γκετοποίηση. Είναι λες και κάνουμε μία πεζοπορία για τα ΑΜΕΑ, για τους πρόσφυγες, για τους ψυχικά νοσούντες.» (Συνέντευξη10)

Δύο από τις ομάδες, ενώ φαίνεται να έχουν θετική πρόθεση απέναντι στους πρόσφυγες, είχαν αρνητικές εμπειρίες στην προσπάθειά τους να παρέχουν βοήθεια και προβληματίζονται ιδιαίτερα για τις πολιτισμικές διαφορές, καθώς και για την «αδυναμία» των προσφύγων να κατανοήσουν την έννοια του εθελοντισμού λόγω διαφορετικής κουλτούρας. Ακόμη, παρουσιάζεται η άποψη πως οι πρόσφυγες διεκδικούν με λάθος τρόπο τα δικαιώματά τους.

«Από την πλευρά τους θεωρώ ότι υπάρχουν λάθος κινήσεις. Φ- Από τους πρόσφυγες; Α- από τους πρόσφυγες ναι , αν δούμε κάτι συλλαλητήρια που είχανε κλείνοντας δρόμους, εντάξει αυτό ...μπορεί να κυνηγάνε κάποια δικαιώματα κατά την άποψη τους αλλά θεωρώ με το λάθος τρόπο» (Συνέντευξη 2)

«Επειδή οι πρόσφυγες λόγω θρησκείας δεν τρώνε χοιρινό, δε δέχονται τόσο εύκολα τρόφιμα γιατί φοβούνται μην υπάρχει κάτι μέσα αντίθετο στη δικιά τους νοοτροπία» (Συνέντευξη 3)

«Μετά ερχόντουσαν άλλοι με πολύ άσχημη συμπεριφορά, δεν τους άρεσε το παπούτσι, δεν τους άρεσε το ρούχο, δεν τους άρεσε το ένα, δεν τους άρεσε το άλλο […] Και εμείς λέγαμε ότι επειδή είναι κουρασμένοι οι άνθρωποι, ταλαιπωρημένοι, τους πιάνει νευρικότητα , ναι ήταν ένα πολύ μεγάλο ποσοστό, μας αντιμετώπιζαν σαν να είμαστε υποχρεωμένοι να το κάνουμε. Δε μπορούσαν να καταλάβουν ότι έρχονται σε μια εθελοντική ομάδα, που δεν πληρωνόμαστε, δεν είναι του κράτους, θέλουμε και το κάνουμε.» (Συνέντευξη 3)

Τέλος, σημαντική είναι και η γνώμη των φορέων σε σχέση με την στάση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στους πρόσφυγες, καθώς και οι ίδιοι οι φορείς εντάσσονται σε αυτήν και κάποιες αντιλήψεις ταυτίζονται. Αναλυτικότερα, παρατηρείται από την τοπική κοινωνία ιδιαίτερη σύγχυση ανάμεσα στις έννοιες πρόσφυγας και μετανάστης. Υπάρχει άγνοια σε σχέση με το διαχωρισμό των δύο όρων και την πραγματική σημασία τους, όπως και σε δύο από τους φορείς που χρησιμοποιούν εναλλάξ τις έννοιες χωρίς προφανή διαχωρισμό, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως. Η άγνοια των ανθρώπων σε σχέση με τα κρατικά μέτρα και τις επιδοτήσεις γύρω από το προσφυγικό και μεταναστευτικό δημιουργεί ένα κλίμα αμφιβολίας και δυσπιστίας στους πολίτες που είναι επιφυλακτικοί με τους πρόσφυγες και τους ταυτίζουν με τους μετανάστες. Ένας από τους λόγους είναι η μεγάλη εισροή ανθρώπων στην χώρα χωρίς τον απαραίτητο κρατικό έλεγχο και μηχανισμό ως προς τη διαχείριση της κατάστασης. Αυτές οι θέσεις είναι η πραγματικότητα της τοπικής κοινωνίας που στην οποία εντάσσονται και οι φορείς. Οι ίδιοι κατανοούν την κατάσταση και παρόλο που οι περισσότερες από αυτές τις αντιλήψεις του βρίσκουν σύμφωνους διατηρούν μία πιο θετική στάση απέναντι στους πρόσφυγες σε σχέση με την υπόλοιπη κοινωνία.

Επειδή το συζητάω πάρα πολύ αυτό, αλλά δυστυχώς επίσης δεν υπάρχει ενημέρωση τι είναι το ασυνόδευτο από που ας πούμε μπορούνε τώρα αυτό που λένε το κράτος τους

καλύπτει κάποια έξοδα, ότι δεν είναι από το κράτος είναι από την ευρωπαϊκή ένωση. Δε γνωρίζει, υπάρχει γενικά άγνοια.» (Συνέντευξη 3)

Αλλά γενικά υπάρχει μια συγκεχυμένη ατμόσφαιρα όσον αφορά τη λέξη πρόσφυγας και το τι είναι πρόσφυγας με όλα αυτά που βλέπουμε και ακούμε» (Συνέντευξη 1)

8) Γνωρίζετε την έννοια του ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα;

Τρείς μόνο από τις οργανώσεις δεν γνώριζαν ακριβώς την έννοια του ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα ή δεν είχαν ασχοληθεί με κάποιο τρόπο. Παρόλα αυτά είχαν μία γενική εικόνα.

«Φαντάζομαι πως θα είναι κάποιο παιδί που δεν έχει γονείς. Αυτό είναι; Πού ήρθε στην Ελλάδα χωρίς τη συνοδεία των γονέων του;» (Συνέντευξη 1)

«Γνωρίζω τι ορίζουμε ανήλικο πρόσφυγα, γενική γνώμη» (Συνέντευξη 2)

«Όχι πάρα πολύ καλά θα έλεγα. Δηλαδή ξέρω εντάξει… Μία φίλη μου ασχολείται πάρα πολύ με αυτά στην Κάλυμνο, είχε ασχοληθεί πάρα πολύ με τους πρόσφυγες.» (Συνέντευξη 10)

Οι υπόλοιπες ομάδες ήταν αρκετά εξοικειωμένες την έννοια του ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα.

«Από την πρώτη στιγμή που ήρθαμε σε επαφή με το θέμα των ασυνόδευτων ανηλίκων είχαμε εντάξει στις δράσεις μας και δράσεις που αφορούν στα ασυνόδευτα» (Συνέντευξη 4)

«Ναι, δεν έχω ασχοληθεί πάρα πολύ, αλλά τη γνωρίζω […] γιατί είναι άλλο παιδί, άλλο ενήλικας, δηλαδή έχει μία διαφορετική συσχέτιση αυτό για εμένα και θεωρώ ότι για όλα τα παιδιά του κόσμου αξίζει να προσπαθείς.» (Συνέντευξη 9)

Παρόλα αυτά υπάρχει ένας έντονος προβληματισμός σχετικά με τον ρόλο των διακινητών και την σκοπιμότητα που αυτά τα παιδιά καταλήγουν να φτάνουν στη Ελλάδα, χωρίς την οποιαδήποτε συνοδεία.

«χρειάζονται τεράστια ποσά οικονομικά, ποιος τα πληρώνει για να έρθουν αυτά τα παιδιά εδώ και πως κάνουν το ταξίδι, ποιος τα βάζει στη βάρκα, δηλαδή συζήτηση αυτό όλο.» (Συνέντευξη 5)

Επίσης, κάποιες από τις ομάδες ανέφεραν πως έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά σεμινάρια, τα οποία υλοποιούνται, δίνοντας την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να κατανοήσουν την έννοια του ασυνόδευτου ανήλικα πρόσφυγα.

«Την έννοια τη γνωρίζουμε, από εκεί και πέρα έχουμε κάνει κάποια επιμορφωτικά σεμινάρια που συμμετέχουμε μαζί με άλλες δομές και υπηρεσίες» (Συνέντευξη 6)

Τέλος, ένας από τους συνεντευξιαζόμενους είχε μια πολύ έντονη και ίσως τραυματική για εκείνον εμπειρία με κάποιο ασυνόδευτο ανήλικο πρόσφυγα σε μία δράση διάσωσης προσφύγων κατά την έλευσή τους στη χώρα.

«Εγώ έτυχε να συναντήσω στην καριέρα μου τη διασωστική με τους πρόσφυγες μόνο ένα παιδί ασυνόδευτο και προσπαθώ με πολύ κόπο να το ξεχάσω […] Αυτό το ένα παιδάκι που είδα εγώ ήταν απλά μια τραγική εικόνα, στα βράχια.» (Συνέντευξη 8)

9) Ποια η στάση του φορέα σε σχέση με τους Α.Α.;

Οι φορείς που συμμετείχαν στην έρευνα ασχολούνται ως επί το πλείστον με τα παιδιά και τις ανάγκες τους και προσπαθούν να τους παρέχουν ό,τι η πολιτεία αδυνατεί. Φαίνεται λοιπόν οι περισσότερες ομάδες να μην διαχωρίζουν τους ασυνόδευτους ανήλικους από τα παιδιά που ήδη ζουν στην Ελλάδα και χρειάζονται βοήθεια. Σε αντίθεση με τη στάση μερικών ομάδων για τους πρόσφυγες αντιλαμβάνονται τα ασυνόδευτα ανήλικα ως παιδιά που, όπως όλα τα παιδιά του κόσμου, δικαιούνται προστασία βοήθεια και ασφάλεια.

«Ο στόχος μας είναι τα παιδιά, δεν κοιτάζουμε αν είναι πρόσφυγες ή όχι, οπότε εδώ ας πούμε στα Ανώγεια, μας λέγανε θα μας φέρουνε τώρα κάποια ασυνόδευτα προσφυγόπουλα θέλουμε τη στήριξή σας» (Συνέντευξη 3)

«Όχι δεν είμαστε περιορισμένοι στην καταγωγή, όπως και να έχει από όπου και να είναι το παιδί έχει ανάγκες και αν χρειαζόταν ποτέ εννοείται ότι θα προσπαθούσαμε να βοηθήσουμε και τα παιδία προσφύγων ή μεταναστών.» (Συνέντευξη 2)

«Δεν έχουμε εμείς καθόλου επαφή, καθόλου, τους βοηθάμε ένα παραπάνω γιατί είμαστε ευαισθητοποιημένοι με ότι έχει να κάνει με τα παιδιά, ο στόχος μας είναι τα παιδιά, δεν κοιτάζουμε αν είναι πρόσφυγες ή όχι, οπότε εδώ ας πούμε στα Ανώγεια, μας λέγανε θα μας φέρουνε τώρα κάποια ασυνόδευτα προσφυγόπουλα θέλουμε τη στήριξή σας […]

Είμαστε εκεί. Δηλαδή δεν διαχωρίζουμε αν είναι Έλληνας, αν είναι πρόσφυγας, βλέπω ότι υπάρχει ανάγκη για το παιδάκι.» (Συνέντευξη 3)

«Η στάση είναι μόνο θετική, είμαστε μια ομάδα υπερ των παιδιών και δε μας ενδιαφέρει αν το παιδί είναι πρόσφυγας, αν είναι μετανάστης, αν είναι γιος λωποδύτη η απατεώνα. Εμάς μας ενδιαφέρει πάνω από όλα η προστασία και η φροντίδα του παιδιού […] Άρα έχουμε την πιο θετική στάση που μπορεί να υπάρξει.» (Συνέντευξη 6)

«Αν ερχόμασταν σε επαφή θα τους φερόμασταν όπως φερόμαστε στα παιδιά μας, με καλοσύνη και αγάπη, γιατί το παιδί για να ξεριζωθεί από τον τόπο του και να φύγει από τη μάνα του και τον πατέρα του πονάει πολύ και σωματικά και ψυχικά» (Συνέντευξη 1)

«Στους ασυνόδευτους ανήλικους δε φαντάζομαι να είναι διαφορετική από ότι στους υπόλοιπους ανθρώπους που τραβάν όλο αυτό το ζόρι. Και βέβαια εννοείται ότι η ομάδα μου είναι πίσω από όλο αυτό και έχουνε βοηθήσει όλοι οι άνθρωποι εκεί, όσο μπορούσε ο καθένας, μαζεύοντας τρόφιμα ή ρούχα, στηρίζοντας με ψυχολογικά από μακριά, γιατί και η στήριξη της ομάδας ήταν όλα τα χρόνια πολύ σημαντική.» (Συνέντευξη 8)

«Προφανώς θέλεις να το βοηθήσεις το παιδί, προφανώς. Προφανώς να βρεις ένα τρόπο να το βοηθήσεις. Δεν ξέρω ποιος θα είναι αυτός ο τρόπος αλλά ναι. Συνεργαζόμενοι προφανώς με τις δομές» (Συνέντευξη 10)

Κάποιες από τις δομές έχουν ήδη έρθει σε επαφή με ασυνόδευτους ανήλικους προκειμένου να βοηθήσουν στην κάλυψη διάφορων αναγκών. Μάλιστα, προκύπτει η άποψη πως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι δεν θα πρέπει να διαχωρίζονται από τις υπόλοιπες ομάδες του πληθυσμού ή να αντιμετωπίζονται διαφορετικά, καθώς με αυτόν τον τρόπο δεν θα μπορέσουν να ενταχθούν κοινωνικά.

«Από την πρώτη στιγμή που ήρθαμε σε επαφή με το θέμα των ασυνόδευτων ανηλίκων είχαμε εντάξει στις δράσεις μας και δράσεις που αφορούν στα ασυνόδευτα […] Και εμείς δεν είχαμε στοχεύσει στα ασυνόδευτα, είχαμε στοχεύσει στα προσφυγόπουλα είτε συνοδεύονται είτε όχι» (Συνέντευξη 4)

«Πάντα μπορούν να εισχωρήσουν, να ενταχθούν στην κοινωνία και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες της τοπικής κοινωνίας, που ούτως ή άλλως, νομίζω είναι καλό, γιατί όταν γίνεται μία δράση μόνο για και μόνο για τους πρόσφυγες, δεν τους συμπεριλαμβάνει, στην ουσία τους αποκλείει, τους κάνει να είναι μία δική τους κλίκα και τους διαφοροποιεί

από το κοινωνικό σύνολο. Ενώ αν λάβουν μέρος σε δράσεις που ήδη γίνονται, εννοείται.» (Συνέντευξη 7)

Ωστόσο μία από τις ομάδες εξέφρασε την ανησυχία της για την αδυναμία εφαρμογής της κυβερνητικής πολιτικής ως προς τα ασυνόδευτα παιδιά, με αποτέλεσμα τη μη συστηματική διαχείριση αυτού του θέματος. Μάλιστα φαίνεται να υπάρχει μία καχύποπτη στάση όχι μόνο απέναντι στην κυβέρνηση, αλλά και γενικότερα απέναντι στους πρόσφυγες και τους ασυνόδευτους ανήλικους, λόγω της έλλειψης επαρκούς ελέγχου των προσφύγων πριν τον ερχομό τους στη χώρα. Πιο συγκεκριμένα κάποιοι από τους ασυνόδευτους ανήλικους αμφισβητείται το κατά πόσο είναι όντως πρόσφυγες ή πράγματι ανήλικοι.

«Οπότε δεν έχουμε αντιμετωπίσει ακόμα αυτό το μαζικό ερχομό εδώ. Ειδικά από παιδιά σε μία δομή. Άρα το να εκφέρω μία άποψη είναι δύσκολο, σίγουρα όμως σαν πληθυσμός ειδικά οι Κρήτες δε θα είχαν πρόβλημα να ξέρουν ότι θα έρθουν 500 παιδιά, γιατί αν ψάξεις και τα 500 μπορεί να είναι τεράστιο νούμερο, Συριόπουλα , πρόσεξε τι λέω, Συριόπουλα ασυνόδευτα σε παιδική ηλικία και όχι σε εφηβική, δε μιλάμε για 18 χρονών, τα οποία δηλώνουν 18 αλλά μπορεί να είναι και 25, γιατί έτσι λειτουργεί αυτό, επειδή δεν έχουν χαρτιά, δηλώνου ό,τι θέλουνε. Άρα μιλάμε για παιδιά που τα βλέπεις ότι είναι παιδιά 14 – 15 ετών που είναι από τη Συρία και που είναι χριστιανόπουλα, γιατί παίζει τεράστιο ρόλο στο να μπορέσουνε να ενσωματωθούνε» (Συνέντευξη 5)

Από την άλλη πλευρά μία από τις εθελοντικές ομάδες υπογράμμισε τη σημαντικότητα της ενεργής συμμετοχής των ασυνόδευτων ανήλικων στα κοινωνικά δρώμενα της χώρας και την ανάγκη τα ίδια τα παιδιά να αποδείξουν την «αξία» τους. Φαίνεται μάλιστα πως μέσα από τη συνεργασία τους με ασυνόδευτους ανήλικους είχαν κάποιες αρνητικές εμπειρίες λόγω της παραβατικής τους συμπεριφοράς, κάτι που δικαιολογεί αυτή τη στάση.

«Είμαστε θετικοί να γνωρίσουμε αυτά τα παιδιά και θα ήμασταν θετικοί όντως και αυτοί να μας αποδείξουν ότι είναι παιδιά που όντως θέλουν να προσπαθήσουν, γιατί μετά είδαμε κάποια χαρακτηριστικά παιδιών που δεν μας άρεσε τόσο η συμπεριφορά τους, λόγω κάποιων κινήσεων (έκανε κάποιες χειρονομίες με τα χέρια του που υποδεικνύουν χρήση ναρκωτικών, βίαιη συμπεριφορά, και κλοπή), οπότε αυτό λίγο μας χάλασε την ιδιοσυγκρασία μας και πιστεύω ότι το κατάλαβαν και οι συνοδοί τους. Αντίθετα σε παιδιά

που προσπαθούν και προσπαθούμε και εμείς εδώ να τους δείξουμε την -------- για αυτούς.» (Συνέντευξη 9)

Παρόλο που κάποιες ομάδες δεν έχουν έρθει σε επαφή ακόμη με ασυνόδευτους ανήλικους και που κάποιες από αυτές φαίνεται να έχουν επιφυλακτική στάση όλες οι ομάδες, βάζουν τα δικαιώματα του παιδιού πάνω από όλα και επιθυμούν να προσφέρουν και να βοηθήσουν τους ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες, όπως και όλα τα υπόλοιπα παιδιά.

10) Τι γνωρίζετε για την παρουσία ασυνόδευτων παιδιών στο Ηράκλειο Κρήτης;

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην έρευνα δεν γνωρίζουν τίποτα για την παρουσία ασυνόδευτων παιδιών στο Ηράκλειο Κρήτης.

«Όχι δεν το γνωρίζω καθόλου αν και νομίζω ότι δεν έχει υπάρξει χώρος φιλοξενίας τέτοιων ανθρώπων , πόσο μάλλον αν υπάρχουν παιδιά, δε νομίζω να έχουν έρθει καθόλου.» (Συνέντευξη 1)

«Νομίζω πως υπάρχουν, αλλά δεν είμαι 100% σίγουρη.» (Συνέντευξη 2)

Ακόμη, παρόλο που κάποιοι γνώριζαν για το κέντρο φιλοξενίας ασυνόδευτων ανήλικων στα Ανώγεια, δεν έχουν ξεκάθαρη εικόνα για τη λειτουργία του.

«Λοιπόν, μας είχαν πει θα φέρουν, δεν έχουν φέρει ακόμα […] υπάρχει στα Ανώγεια ένας κοινωνικός χώρος που είναι σαν ορφανοτροφείο και θα τα φιλοξενούσαν εκεί […] Αλλά μέχρι τώρα δεν έχουν έρθει.» (Συνέντευξη 3)

«Σ-Εντάξει μας έχουν στείλει κάποια e-mail. Δεν έχουμε ακόμα προχωρήσει σε συζητήσεις πολλές. […] Ναι ναι δεν είναι ακόμα κάτι ξεκάθαρο, γιατί εντάξει σαν τίτλος αναφέρεται όλη η Κρήτη.» (Συνέντευξη 9)

«Ε: Αυτό μόνο ξέρω. Ότι τα Ανώγεια σε αυτό, πώς να το πω τώρα, το κέντρο περίθαλψης ασυνόδευτων παιδιών, κάπως έτσι το λένε, εκεί φιλοξενούνται παιδιά για αρκετά μεγάλα χρονικά διαστήματα, δεν έχω πάει όμως να τα δω» (Συνέντευξη 10)

«Τίποτα απολύτως» (Συνέντευξη 7)

Επισημαίνεται βέβαια πως υπάρχουν γραφειοκρατικοί μηχανισμοί που δημιουργούν προβλήματα και περιορίζουν τις πληροφορίες για την παρουσία ασυνόδευτων ανήλικων στο Ηράκλειο Κρήτης.

«Δυστυχώς οι υπηρεσίες κρατάνε πάρα πολύ κλειστά τα χαρτιά […] πολλές φορές που έχουμε απευθυνθεί σε υπηρεσίες που διαχειρίζονται τέτοια θέματα υπάρχει μια μυστικότητα η οποία δεν ευνοεί το εθελοντικό σύστημα, ούτε τη βοήθεια που μπορούμε να προσφέρουμε.» (Συνέντευξη 6)

Ωστόσο οι ομάδες που έχουν ασχοληθεί με ασυνόδευτους ανήλικους έχουν μία πιο συγκεκριμένη εικόνα για το τι συμβαίνει αυτή τη στιγμή στο Ηράκλειο. Έχει αναφερθεί πως θα φτάσουν στην Κρήτη 100 ασυνόδευτοι ανήλικοι οι οποίοι θα κατανεμηθούν στο Ηράκλειο και το Ρέθυμνο στην ήδη υπάρχουσα δομή στα Ανώγεια. Μάλιστα γίνονται ενέργειες για χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την δημιουργία, αλλά και βελτίωση των ήδη υπαρχουσών δομών. Ωστόσο επειδή η δομή των Ανωγείων έχει χωρητικότητα 27 παιδιών γίνονται συζητήσεις για το πού θα μπορούσαν να φιλοξενηθούν τα παιδιά. Η μία εκδοχή αφορά τη δημιουργία Camp και η άλλη αφορά τη φιλοξενία τους σε ιδρύματα του νησιού όπως αυτό της Νεάπολης.

«Αυτή τη στιγμή ασυνόδευτα στο Ηράκλειο δεν έχουμε πολλά […]βασικά μιλάνε για όλη την Κρήτη έτσι και αλλιώς. Αν δεν κάνω λάθος έχουν καταλήξει στα 100 άτομα τα οποία θα χωριστούν σε πενηντάδες στις πόλεις με το Ρέθυμνο να είναι ήδη έτοιμο, γιατί υπήρχε δομή φιλοξενίας στα Ανώγεια και τώρα γίνονται κάποιες εργασίες στο κτίριο τώρα που έχουν χρήματα για να το κάνουν αυτό, μάλλον όχι γίνονται εργασίες για να πάρουν χρήματα από την Ευρώπη για να μπορούν να το λειτουργήσουν και στις υπόλοιπες πόλεις ψάχνονται για το πού θα μπορούσαν να πάνε τα παιδιά. « (Συνέντευξη 4)

«η δομή νομίζω είναι για 27 παιδιά, χωρίς να είμαι σίγουρος, και κατά καιρούς έχουν έρθει παιδιά εδώ που έχουμε φροντίσει αν δεν υπάρχει εκεί χώρος να τα πάμε σε άλλες δομές όπως είναι της Νεάπολης (κωμόπολη της Κρήτης με κλειστή δομή προστασίας παιδιών), αλλά άμεση επαφή εγώ με τα παιδιά αυτά δεν είχα» (Συνέντευξη 8)

Η γενικότερη εικόνα που δίνεται μέσα από τις συνεντεύξεις είναι πως, παρόλο που η πλειοψηφία των οργανώσεων δεν γνωρίζει ακριβώς τι πρόκειται να συμβεί με τους ασυνόδευτους ανήλικους στο Ηράκλειο και πιο συγκεκριμένα αν και πότε θα έρθουν, πόσα παιδιά θα φιλοξενηθούν, πότε και πώς θα διανεμηθούν στις πόλεις της Κρήτης,

είναι σε επιφυλακή και προσπαθούν να μάθουν πληροφορίες όπως μπορούν. Τέλος, θέλουν να βοηθήσουν παρόλο που δε γνωρίζουν πολλά πράγματα και περιμένουν η κυβέρνηση να αναλάβει δράση και να αξιοποιήσει την παρουσία και τη βοήθειά τους.

11) Θεωρείτε ότι τα παιδιά θα μπορούσαν να ωφεληθούν σε διάφορους τομείς της ζωής τους μέσα από την επαφή με φορείς της τοπικής κοινωνίας του Δήμου Ηρακλείου;

Όλοι οι φορείς υποστηρίζουν πως τα παιδιά μπορούν να ωφεληθούν σε διάφορους τομείς της ζωής τους μέσα από την επαφή τους με φορείς της τοπικής κοινωνίας και ιδιαίτερα σε ότι έχει να κάνει με την κοινωνική τους ένταξη. Πιο συγκεκριμένα, τονίζεται η σημαντικότητα της αγάπης και της ασφάλειας που χρειάζεται να νιώσουν τα παιδιά.

«Εννοείται. Σε ότι γίνεται σε συνεργασία με άλλα παιδιά. Αν το κάνουμε και δικό μας, και ενήλικες να είμαστε, αν εγώ σηκωθώ και πάω σε μια ξένη χώρα και έρθει ο δίπλα μου και ο παραδίπλα μου και μου πει έλα ξέρω γω να κάνουμε κάτι μαζί σημαίνει ότι και με υπολογίζει και δε με φοβάται και θέλει να γίνω και εγώ ένα με αυτούς. Πόσο μάλλον τα παιδιά που το έχουν ανάγκη αυτό πάρα πολύ. Θεωρώ ότι θα τους έκανε πολύ καλό.» (Συνέντευξη 1)

«Φυσικά θα μπορούσε, εννοείται […] Τα προσφυγόπουλα αυτά είναι από τη φύση τους παραμελημένα και κακοποιημένα διότι έχουν περάσει όλες αυτές τις διαδικασίες για να φτάσουν σε μια χώρα , σε μια πόλη όπως το Ηράκλειο. Όπου μπορούσε να μας ζητηθεί θα μπορούσαμε να προσφέρουμε.» (Συνέντευξη 6).

Ακόμη, τονίζεται το όφελος των παιδιών σε σχέση με την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και της κουλτούρας της κοινωνίας στην οποία πρόκειται να ενταχθούν. Πιο συγκεκριμένα, θεωρείται ωφέλιμο για τα παιδιά να μάθουν να μιλούν ελληνικά, καθώς και να αποκτήσουν γνώσεις γύρω από την ελληνική ιστορία και πολιτισμό, καθώς έτσι θα μπορέσουν να ενταχθούν ευκολότερα στο κοινωνικό σύνολο. Η επαφή τους με άλλα παιδιά θα είναι άμεση και ευκολότερη και η κατανόησή του πολιτισμού θα τους βοηθήσει να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα της χώρας, χωρίς να νιώθουν πως η δική τους διαφορετικότητα ως προς τη γλώσσα, τη θρησκεία, το χρώμα του δέρματος, τον πολιτισμό είναι κάτι αρνητικό που τα διαχωρίζει από τους υπόλοιπους.

«Ναι θα μπορούσαν. […] η επαφή τους με τοπικούς φορείς θα τα βοηθήσει να καταλάβουν καλύτερα ή πιο εύκολα πώς λειτουργεί η τοπική κοινωνία και αυτομάτως να ενταχτούν σε αυτήν. Η επαφή με Έλληνες θα βοηθούσε σίγουρα στην εκμάθηση της γλώσσας […]. Θεωρώ ότι πρέπει να υπάρχει αλληλοσεβασμός στη διαφορετικότητα του άλλου […] αλλά ζώντας στην Ελλάδα θεωρώ ότι ο καθένας θα πρέπει να μάθει ελληνικά για να μπορεί να επικοινωνεί στη γλώσσα της χώρας που καλώς ή κακώς ζει πλέον, αλλά η θρησκεία δε νομίζω να εμποδίζει σε κάτι, ο καθένας στην πίστη του, να πιστεύει στα θέλω του, να πιστεύει στην θρησκεία του και ότι αυτό συμπεριλαμβάνει.» (Συνέντευξη 2).

Εκτός από την κοινωνική τους ένταξη ένας από τους φορείς υπογραμμίζει την σημαντικότητα της κοινωνικοποίησης των παιδιών ως ένα πρώιμο στάδιο αυτής. Σε αυτήν την περίπτωση η ανακοινωνικοποίηση των παιδιών και η επαφή τους με ντόπιους και ελληνόπουλα σε παρόμοια ηλικιακή ομάδα αποτελεί προπομπό στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων ανήλικων και απαραίτητη προϋπόθεση. Τα παιδιά θα έρθουν σε επαφή με διαφορετικές πτυχές της ελληνικής κοινωνίας και θα μπορέσουν και να γνωρίσουν καλύτερα τη χώρα υποδοχής και να εξοικειωθούν σε αυτή, αλλά και οι ντόπιοι να μπορέσουν ευκολότερα να τα αποδεχτούν και να τα συμπεριλάβουν στην καθημερινότητά τους ως παιδιά και όχι ως «πρόσφυγες».

«Πιστεύω ότι θα τα βοηθήσει στην κοινωνικοποίησή τους και στην ένταξή τους στην κοινωνία, γιατί αυτά τα δυο δεν είναι ακριβώς τα ίδια. Κατά την άποψή μου, κοινωνικοποίηση σημαίνει το να έρθω σε επαφή με κοινωνικές «παραμέτρους» με τις οποίες δεν έχω έρθει. Το να ενσωματωθώ στην κοινωνία προϋποθέτει ναι μεν να έχω έρθει σε αυτό το κομμάτι, αλλά δεν είναι ακριβώς το ίδιο. Οπότε πιστεύω ότι θα μπορούσε να τα βοηθήσει σε αυτήν την κατεύθυνση να ενσωματωθούν» (Συνέντευξη 4).

Επιπρόσθετα, κάποιοι από τους φορείς θεωρούν την επαφή των παιδιών με φορείς της τοπικής κοινωνίας απαραίτητη ενέργεια για την κοινωνική τους ένταξη. Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά για τη συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες της τοπικής κοινωνίας σε συνεργασία με τους ντόπιους, αλλά και σε συμμετοχή τους σε εθελοντικές ομάδες. Αυτή η επαφή θα βοηθήσει τα παιδιά να νιώσουν ότι είναι ενεργό κομμάτι της κοινωνίας και θα τους δώσει στόχο και όραμα για το μέλλον. Η χώρα υποδοχής θα μπορέσει να γίνει «δική» τους όχι μόνο στα χαρτιά, αλλά στην καθημερινότητα, στα συναισθήματα και στον τρόπο ζωής, αφού θα θέλουν να προσφέρουν σε αυτήν και τους κατοίκους της μέσα από τον εθελοντισμό και τις δράσεις της τοπικής κοινωνίας.

«Ναι γιατί όχι; Πάντα μπορούν να εισχωρήσουν, να ενταχθούν στην κοινωνία και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες της τοπικής κοινωνίας, που ούτως ή άλλως, νομίζω είναι καλό, γιατί όταν γίνεται μία δράση μόνο για και μόνο για τους πρόσφυγες, δεν τους συμπεριλαμβάνει, στην ουσία τους αποκλείει, τους κάνει να είναι μία δική τους κλίκα και τους διαφοροποιεί από το κοινωνικό σύνολο. Ενώ αν λάβουν μέρος σε δράσεις που ήδη γίνονται, εννοείται.» (Συνέντευξη 7)

«Εννοείται, από εκεί ξεκινάμε, πρέπει να τους δώσουμε ένα σημείο αναφοράς, ένα στόχο, ένα όραμα […] πρέπει κάποιος να τους βοηθήσει και να τους δώσει ένα στόχο και ένα όραμα. Αυτό είναι πολύ εύκολο να το κάνει κάποιος μέσα από τον εθελοντισμό και εύκολα βρίσκουμε μέσα σε αυτούς τους ανθρώπους εθελοντές.» (Συνέντευξη 8).

Τέλος, μέσα από αυτήν την επαφή τα παιδιά θα μπορέσουν να νιώσουν πιο οικεία στο νέο περιβάλλον, ιδιαίτερα με τη βοήθεια των συνοδών τους και να νιώσουν αποδεκτά παρά τη διαφορετικότητα της κουλτούρας στη χώρα υποδοχής. Η πολιτισμική ταυτότητα των παιδιών θα μπορέσει να ενισχυθεί, καθώς οι ίδιοι οι εθελοντές επιθυμούν να ενδυναμώσουν τα παιδιά, ώστε να μην νιώθουν μειονεκτικά, αλλά να αποκτήσουν μία υγιή στάση απέναντι στη δική τους διαφορετικότητα σε σχέση με τη διαφορετικότητα της χώρας υποδοχής.

«Σίγουρο είναι […] ότι θα μπορούσαν σίγουρα να νιώσουν οικεία και ίσως και να ξέρουν ότι δεν είναι μόνοι σε αυτήν την προσπάθεια εδώ της καινούργιας τους ζωής και όταν μιλάμε με την έννοια του πρόσφυγα υπάρχουν και οι πολιτικοί πρόσφυγες και υπάρχουν και οι πρόσφυγες που θέλουν να φύγουν, με πολλές έννοιες. Ουσιαστικά θα το πάμε σε πιο πιλοτικό στάδιο στην αρχή, για να μην πιεστούν, να μην αισθανθούν άβολα, ίσως και με τη βοήθεια των συνοδών τους που είναι σημαντικό αυτό στην αρχή να είναι, γιατί θεωρώ ότι είναι το πρώτο άτομο που έχουν γνωρίσει ίσως, να μπουν σε κάποιες δράσεις μαζί μας απλές που να μπορέσουν να τους ανοίξουν και αυτούς περισσότερο» (Συνέντευξη 9)

«Βεβαίως θα έχουν ωφέλεια γιατί νοιώθουν αποδεκτά. Το θέμα είναι βέβαια πώς θα γίνεις αποδεκτός. Για μένα βέβαια είναι πάρα πολύ σημαντικό και σε ένα άλλο σεμινάριο που είχα κάνει, ήταν πώς να ενισχύσουμε να υποστηρίξουμε και να εμψυχώσουμε την πολιτιστική ταυτότητά τους. Δηλαδή όχι σαν ο μουσουλμάνος ο καημένος, αλλά ο μουσουλμάνος ο οποίος αξίζεις να είσαι αυτό που είσαι και είσαι τώρα μαζί μας. Αυτό.

[…] Προφανώς έχουν οφέλη. Εξάλλου πού να πάνε; Να γυρίσουν στον τόπο τους; Εξαρτάται πώς θα γίνει η διαχείριση.» (Συνέντευξη 10).

12) Με ποιους τρόπους θα μπορούσε ο φορέας να συμβάλλει στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών στο Ηράκλειο Κρήτης;

Οι περισσότερες από τις ομάδες μπορούν να συμβάλλουν στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων ανήλικων, εντάσσοντάς τα στις ήδη υπάρχουσες δράσεις τους, χωρίς όμως να τα διαχωρίζουν από τα άλλα παιδιά όσο το δυνατόν αυτό είναι εφικτό λόγω της διαφορετικότητας της γλώσσας. Για παράδειγμα με εκδρομές στη φύση, με δράσεις δενδροφύτευσης, με παιχνίδια ακόμη και με μία απλή βόλτα με ελληνόπουλα, ώστε να έρθουν σε επαφή και να αλληλοεπιδράσουν μεταξύ τους.

«Αν σε μια δράση, αν υπήρχε ένας τέτοιος χώρος που φιλοξενούσε ασυνόδευτα παιδιά και γινόταν μια δράση στην οποία συμμετείχαν και οι μαθητές της περιοχής όπως στη δεντροφύτευση που θέλουμε να κάνουμε σύντομα και έρχονταν και υπήρχε η έγκριση του σχολείου και των γονέων να γίνει δεντροφύτευση με τα παιδιά θα βάζαμε και τα παιδιά μόνα τους, από πίσω τους και μείς να βοηθάμε να τους εντάξουμε σε όλο αυτό λοιπόν, στη δεντροφύτευση. Μετα να κάνουμε ένα πικ νικ, να γίνουμε όλοι μια παρέα ίσως και με μουσική να κάτσουμε, το τερπνό μετά του ωφελίμου, να κάνουμε τη δεντροφύτευση και να περάσουμε και ωραία. Μακάρι να μπορούσε να γίνει.» (Συνέντευξη 1)

«Πήραμε τα παιδιά και τα πήγαμε σε τσίρκο, να δουν ποδόσφαιρο, ακόμα και σε μια καφετέρια. Κάπως έτσι θα μπορούσε να είναι και τα ασυνόδευτα, τα προσφυγόπουλα για να μπορέσουμε να τους δώσουμε κάτι αισιόδοξο.» (Συνέντευξη 8)

«Ο - προσφέρει τη δραστηριότητα που προσφέρει το μαθητικό πρόγραμμα και τα παιδιά μπορούν να έρθουν σε αυτό.» (Συνέντευξη 10)

Μία από τις ομάδες, παρόλο που προβληματίζεται σε σχέση με την διεξαγωγή των δράσεων λόγω της γλώσσας, είναι διατεθειμένη να δημιουργήσει εκ νέου δράσεις που θα εντάσσουν και τα προσφυγόπουλα. Οι νέες δράσεις χωρίζονται σε δύο μέρη. Τις δράσεις που υπάρχουν ήδη από την ομάδα, όπως επισκέψεις σε ιδρύματα για παιχνίδι με τα παιδιά, βόλτες σε σινεμά και θέατρα, συμμετοχή σε πάρτι και εξόδους με τα παιδιά για φαγητό, στις οποίες τα προσφυγόπουλα θα μπορούσαν να συμμετέχουν με τη βοήθεια μεταφραστών, και τις δράσεις που θα είναι μόνο για τα ασυνόδευτα ανήλικα. Λόγω του ότι οι εθελοντές επιθυμούν τα παιδιά να συμμετέχουν ενεργά στις

δράσεις και να επεξεργάζονται τις πληροφορίες από κάθε μία από αυτές απαραίτητη είναι η λεκτική επικοινωνία. Ωστόσο η ίδια ομάδα αναφέρει πως σε δράση που πραγματοποίησε στο Ενυδρείο με παιδιά από ιδρύματα και προσφυγόπουλα, τα ίδια τα παιδιά μπόρεσαν να αλληλοεπιδράσουν μεταξύ τους μέσω της μη λεκτικής επικοινωνίας και κατέληξαν να παίζουν όλα μαζί. Η ίδια ομάδα επιθυμεί καθοδήγηση από την πολιτεία σε σχέση με το πώς θα μπορούσε να δημιουργήσει δράσεις κοινωνικής ένταξης για τους ασυνόδευτους ανήλικους, προκειμένου να πράξει αναλόγως.

«θα πρέπει λιγάκι στην αρχή να είμαστε προσεχτικοί. Και στις δράσεις που θα τοποθετηθούν τα παιδιά και σε αυτά που θα ζητηθούν από τα παιδιά, γιατί στις δράσεις πολλές φορές ζητάμε πράγματα από τα παιδιά. Φ-Δηλαδή; Κ-Ζητάμε να συμμετάσχουν, ζητάμε να υπάρχει διαδραστικότητα, δηλαδή δε θα πάμε στο θέατρο και μετά εντάξει φύγαμε, θα το συζητήσουμε κιόλας «Τι είδαμε; Τι καταλάβαμε; Τι μάθαμε;» Φ-Οπότε εκεί μπορεί να υπάρχει δυσκολία με τη γλώσσα…Κ-Και στην επικοινωνία και σε αυτά, οπότε νομίζω ότι ο φορέας σε πρώτη φάση θα πρέπει να επιλέξει πού μπορεί και τι μπορεί. Νομίζω ότι το «-», παρότι που έχει πολύ λίγο διάστημα που ζει έχει τη δυνατότητα να κάνει πράγματα, έχει και τη διάθεση να κάνει πράγματα, έχει και την όρεξη να κάνει πράγματα, αλλά επειδή έχουμε την αίσθηση της ευθύνης που έχουμε απέναντι στον κόσμο και στα παιδιά θα θέλαμε μία καθοδήγηση πάνω σε αυτό το κομμάτι, να μην πάμε ανεξέλεγκτα και μόνοι μας. Μ-Οπότε είστε ανοιχτοί στο να προσαρμόσετε τις δράσεις σας σύμφωνα με τις ανάγκες των παιδιών Κ-Ή και να εκπονήσουμε και εμείς δράσεις που να αφορούν μόνο τα προσφυγόπουλα για παράδειγμα» (Συνέντευξη 4)

«Έχω μία φωτογραφία από εκείνη τη μέρα που νομίζω είναι η συγκλονιστικότερη φωτογραφία που έχω τραβήξει ποτέ, που εκεί που είμαστε στην απελευθέρωση ξέρει όλοι μαζί και βλέπεις μαντήλες και βλέπεις αυτά και βλέπεις και εκείνα εκεί σε μια γωνιά πάνω στην παραλία πάνω στην αμμουδιά έχουν παρατήσει μια παλέτα και πάνω στην παλέτα είναι ένα κοριτσάκι κατάξανθο το οποίο δεν ήταν δικό μας, δηλαδή δεν είχε έρθει με το ίδρυμα, πρέπει λογικά να ήταν κάποιο από τα παιδιά, είχε έρθει κι άλλος κόσμος εκεί… το οποίο ζωγραφίζει μαζί με ένα κοριτσάκι από τα ασυνόδευτα παιδιά, εννοείται δεν καταλαβαίνουν τι λέει το ένα με το άλλο, αλλά μιλάνε μεταξύ τους! Και έχω μείνει αποσβολωμένη και λέω οκ… αξίζει!» (Συνέντευξη 4)

Δύο από τους φορείς εστιάζουν σε δράσεις πιο έντονου εκπαιδευτικού περιεχομένου σε σχέση με τον ελληνικό πολιτισμό και την ιστορία. Πιο συγκεκριμένα, οι δράσεις

αφορούν επισκέψεις σε μουσεία, όπου τα παιδιά θα μπορούν να έρθουν σε επαφή από κοντά με την ελληνική ιστορία και τον πολιτισμό, αλλά και παιχνίδια με θέμα την ελληνική μυθολογία, που θα βοηθήσουν στη γνωριμία των ασυνόδευτων ανήλικων με τη χώρα προέλευσης. Ακόμη, το εκπαιδευτικό περιεχόμενο των δράσεων αφορά αθλητικές και πολιτισμικές εκδηλώσεις στις οποίες τα παιδιά θα έρθουν σε επαφή με ελληνόπουλα, θα μπορέσουν να αθληθούν μαζί και έτσι να εξοικειωθούν με την Ελληνική κουλτούρα και να ενταχθούν ευκολότερα στο κοινωνικό σύνολο.

«Νομίζω θα σου έλεγα επισκέψεις σε μουσεία ή παιχνίδια που να αφορούν στην ελληνική ιστορία ή μυθολογία, κάτι που να αντιπροσωπεύει δηλαδή τη χώρα, την ιστορία της ακόμα και τα θρησκεία, να ενημερωθούν τα ξένα παιδάκια για πράγματα που αφορούν τη χώρα στην οποία ζουν, μέσα από παιχνίδι.» (Συνέντευξη 2)

« Άρα λοιπόν όταν έχουμε τέτοια παιδιά τα οποία θα μπορούσαμε να οδηγήσουμε για την ένταξη τους σε θέματα υποχρεώσεων,, είτε αυτά είναι αθλητικά events, είτε πολιτισμικά, είτε θέματα κουλτούρας, να μπορούν δηλαδή να ενταχθούν πιο πολύ στο κοινωνικό σύνολο.» (Συνέντευξη 6)

Ωστόσο δύο από τους φορείς δεν μπορούν να συμβάλλουν στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων παιδιών. Πιο συγκεκριμένα η πρώτη από τις παρακάτω θίγει το ζήτημα των ΜΚΟ που έχουν αναλάβει εξ' ολοκλήρου αυτή την κατάσταση, ενώ η δεύτερη δεν γνωρίζει τι δράσεις θα μπορούσε να κάνει, παρόλο που είναι ανοιχτή σε κάποια καθοδήγηση ή και συμβουλή.

«Δε θα μπορούσε, γιατί αυτά τα αναλαμβάνουν συγκεκριμένες ΜΚΟ, οι οποίες παίρνουνε αρκετά μεγάλα ποσά για να κάνουνε αυτή τη δουλειά, η οποία δεν είναι και δουλειά υπέρ του τόπου και υπέρ της ένταξής τους.» (Συνέντευξη 5)

«Δεν ξέρω. Αν έχεις εσύ καμία ιδέα πες μου» (Συνέντευξη 7)

Ο τελευταίος φορέας που παρουσιάζεται αναφέρεται και στο θέμα της ενηλικίωσης των ασυνόδευτων παιδιών, δηλαδή στα παιδιά που έρχονται στην χώρα ως ανήλικοι ασυνόδευτοι πρόσφυγες, αλλά μέχρι να ολοκληρωθούν οι όποιες γραφειοκρατικές διαδικασίες ενηλικιώνονται στη χώρα υποδοχής. Αντίστοιχα επειδή οι περισσότεροι πρόσφυγες που φτάνουν στα Ελληνικά σύνορα δεν έχουν τα απαραίτητα έγγραφα είναι πιθανό να δηλώσουν ψεύτικη ηλικιακή ταυτότητα προκειμένου να απολαύσουν τις παροχές του κράτους για τους ασυνόδευτους ανήλικους. Επομένως, πολλοί από τους ασυνόδευτους ανήλικους δεν είναι πραγματικά ανήλικοι, απλά η πολιτεία δεν έχει

κάποιο τρόπο να το ελέγξει και να επιβεβαιώσει την ανηλικότητα τους ή μη. Αναλυτικότερα, μέσα από την επιρροή του στην τοπική κοινωνία μπορεί να προβεί σε εύρεση εργασίας. Όσον αφορά τα παιδιά μπορεί να τα συμπεριλάβει στις δράσεις ως εθελοντές με την συγκατάθεση των συνοδών τους, καθώς και να πραγματοποιήσει εκδρομές με τα παιδιά, ώστε να τα εξοικειώσει με καθημερινότητα της Ελλάδας.

«Ίσως μέσω του θετικού αντίκτυπου που έχουμε εμείς εδώ στην κοινωνία αν χρειάζονται δουλειά ή κάποιες άλλες ενέργειες να επηρεάσουμε θετικά άλλους ανθρώπους για να τους συμπεριλάβουν στην καθημερινότητά τους σε κάποιο χώρο. Όσον αφορά μικρότερες ηλικίες θεωρώ ίσως μέσω επισκέψεων που θα κάναμε όλοι μαζί, κάποιων εκδρομών, να τους δείξουμε ότι δεν είναι μόνοι τους, ότι ξέρεις μέσα από κάποια καθημερινότητα δικιά μας, να τους βάλουμε και αυτούς έτσι στο ίδιο παιχνίδι» (Συνέντευξη 9)

13) Ποια πιστεύετε ότι είναι η στάση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στα ασυνόδευτα παιδιά;

Η στάση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στα ασυνόδευτα παιδιά είναι θετική, ιδιαίτερα συγκρίνοντάς τη με τη στάση της απέναντι σε πρόσφυγες και μετανάστες. Παρατηρείται μάλιστα ιδιαίτερη ενσυναίσθηση και ευαισθητοποίηση στο θέμα της ανηλικότητας .

«Θεωρώ ότι, όπως και οι ενήλικες, πρέπει να έχουν γίνει αποδεκτά και όλοι πρέπει να αποδεχτούν πολύ καλά από την τοπική κοινωνία. Αν υποθέσουμε ότι θα έρθουν, πιστεύω ότι θα γίνουν αποδεκτοί γιατί όπως και να έχει , ειδικά όσον αφορά τα παιδιά, είναι παιδιά και νομίζω όλοι δείχνουν μια παραπάνω ευαισθησία.» (Συνέντευξη 2).

Πιο συγκεκριμένα, τα ασυνόδευτα παιδιά αντιμετωπίζονται με μεγαλύτερη ευαισθησία από την τοπική κοινωνία σε σχέση με τα προσφυγόπουλα και τις οικογένειές τους, καθώς δημιουργείται το γονικό αίσθημα και η ανάγκη για φροντίδα και προστασία αυτών των παιδιών

«Στα παιδιά νομίζω ότι είναι δίπλα. Πιο πολύ είναι δίπλα όταν βλέπουν ένα ασυνόδευτο παιδί παρά όταν το βλέπουν με τους γονείς. Στηρίζουν γιατί τα θεωρούν αθώες ψυχές που δε φταίνε σε τίποτα.» (Συνέντευξη 3)

«Για τα παιδιά θεωρώ πως δε θα υπάρχει πρόβλημα στο πώς θα κοιτάξει ο ντόπιος ενήλικας το ασυνόδευτο προσφυγόπουλο.» (Συνέντευξη 1)

Σύμφωνα με τις συνεντεύξεις των φορέων η κοινωνία του Ηρακλείου έχει έμπρακτα αποδείξει τη δεκτική της στάση απέναντι στους ασυνόδευτους ανήλικους. Μάλιστα, έχουν ήδη δημιουργηθεί δράσεις από την κοινωνία των πολιτών και από κάποιους Δήμους για την βοήθεια και την κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων ανήλικων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί «το σχολείο της αγάπης», στο οποίο φοιτούν και προσφυγόπουλα, τα οποία απολαμβάνουν εκτός από την φροντίδα του κράτους που τους παρέχει στέγη και την βοήθεια του συλλόγου γονέων που μεριμνά για την κάλυψη άλλων βασικών τους αναγκών όπως τρόφιμα, βιβλία και ρουχισμό. Ακόμη και οι γονείς που στην αρχή είχαν αρνητική στάση απέναντι σε αυτές τις δράσεις στην πορεία άλλαξαν γνώμη και απέκτησαν μία πιο θετική στάση απέναντι στα προσφυγόπουλα και στους ασυνόδευτους ανήλικους.

«Έχει αποδειχθεί ότι είναι μία κοινωνία που είναι δεκτική στο κομμάτι αυτό» (Συνέντευξη 4)

« Αυτό το κομμάτι με τους πρόσφυγες εδώ πάει πάρα πολύ καλά» (Συνέντευξη 8)

«Και από τη μεριά του δήμου γίνονται προσπάθειες και οι άνθρωποι συνεισφέρουνε.» (Συνέντευξη 10)

«Όμως υπάρχει ένα σχολείο δημοτικό εδώ στην Αλικαρνασσό, το οποίο λέγεται «το σχολείο της αγάπης» και ο μισός πληθυσμός και πάνω είναι προσφυγόπουλα τα οποία έχουν έρθει με τις οικογένειές τους εδώ και τους έχει δοθεί και στέγη. Σε μια επίσκεψη μας στο σχολείο αυτό για να δούμε αν υπάρχει ανάγκη βοήθειας για να συγκεντρώσουμε τρόφιμα, βιβλία, ρουχισμό κτλ. μας είπε ο διευθυντής ότι όλα είναι καλυμμένα και αν δεν ήταν το σχολείο φρόντιζε μαζί με τους υπόλοιπους γονείς και μαθητές που είναι ντόπιοι να καλύψουν τις ανάγκες αυτών των παιδιών. Οπότε εμείς φύγαμε με μια όμορφη εικόνα από το σχολείο αυτό δηλαδή, έχουνε φροντίσει και τα υπόλοιπα ντόπια παιδάκια να αγκαλιάσουν τα προσφυγόπουλα ασχέτως ότι είναι με τους γονείς τους εδώ, υπάρχει αυτή η γραμμή από τον ίδιο τον διευθυντή δηλαδή και αν υπήρχαν ορισμένοι λίγο αντίθετοι με δράσεις και πράξεις του σχολείου και του διευθυντή έχουν αλλάξει οπτική.» (Συνέντευξη 1)

Μία ακόμη θέση είναι πως υπάρχει γενικότερα ρατσισμός σε σχέση με τη διαφορετικότητα στην εθνικότητα, ο οποίος συμπαρασύρει και τα ασυνόδευτα παιδιά. Βασικό ρόλο σε αυτή τη θέση έχει η άγνοια των πολιτών σε σχέση με την προσέλευση ή μη των ασυνόδευτων ανήλικων, την ποσότητα των παιδιών, καθώς και τον τρόπο

αντιμετώπισής τους από την στιγμή προσέλευσής τους στη χώρα. Σε αυτή την περίπτωση η τοπική κοινωνία παρουσιάζεται ως ανέτοιμη να υποδεχθεί άλλους πρόσφυγες είτε πρόκειται για ενήλικους, είτε για ασυνόδευτους ανήλικους. Μάλιστα η συνεχείς προσέλευση προσφύγων εντείνει τη ρατσιστική στάση κάποιων ανθρώπων, που έχουν αγανακτήσει από την αδυναμία του κράτους να διαχειριστεί το θέμα και ταυτίζουν τα δεινά της χώρας με αυτή την εισροή.

«Δε μπορούμε να το γνωρίζουμε γιατί στην κυριολεξία επικρατεί ένας μυστικισμός γύρω από αυτό. Δηλαδή δεν ξέρουμε πόσα παιδιά είναι. Αλλά έχουν φροντίσει οι υπηρεσίες να καλύπτουν το που μένουν, που πάνε, για άλλους λόγους, τους οποίους αντιλαμβάνομαι φυσικά, δε θεωρώ ότι είναι απαραίτητα κακό αυτό, και έτσι δε γνωρίζουμε πως το αντιμετωπίζει ο Ηρακλειώτης. Ότι υπάρχει ρατσισμός, υπάρχει. Πιάνει η μπάλα και τα ασυνόδευτα. Και δεν είναι η κοινωνία μας η πιο έτοιμη στον κόσμο να το δεχτεί.» (Συνέντευξη 6)

«Κοίτα για το Ηράκλειο δεν ξέρω τι κάνουν και αν κάνουν και πώς το κάνουν. Τώρα για τους πολίτες όπως ανέφερα και πριν θεωρώ ότι δεν ξέρω. Βλέπω κάποια αρνητικά πράγματα, κάποια αρνητικά στοιχεία τα οποία... Εγώ νόμιζα ότι ο ρατσισμός θα μειωθεί με το τέλος της κρίσης, ενώ τον νοιώθω να αυξάνεται κατά κάποιο τρόπο.» (Συνέντευξη 7)

Η αρνητική αυτή στάση της τοπικής κοινωνίας σύμφωνα με έναν από τους φορείς οφείλεται στην παραπληροφόρηση που υπάρχει από τα ΜΜΕ, καθώς και στην κρίση που βρίσκεται η χώρα εδώ και χρόνια. Μάλιστα η κρίση δεν παρουσιάζεται μόνο ως οικονομική, αλλά και ως κρίση αξιών. Η άγνοια των ανθρώπων σε συνδυασμό με την παραπληροφόρηση δημιουργεί ένα αίσθημα φόβου και αμφιβολίας στους πολίτες που δεν ξέρουν πώς να αντιδράσουν σε αυτήν την κατάσταση.

«Ναι σε παραπάνω από το μισό υπάρχει αρνητική στάση, γιατί είναι ένα καινούργιο φαινόμενο για εμάς εδώ, έρχεται μαζικά, δημιουργεί ανασφάλεια, δημιουργεί φόβο, είναι και πώς πλασάρεται αυτό από τα ΜΜΕ, είναι και ότι ξέρεις, δεν είμαστε μία υγιής αναπτυσσόμενη χώρα με καθόλου ανεργία ή εξέλιξη και χίλια δυο, είμαστε όλοι στην ανάποδη φάση ακόμα […] .γιατί μέχρι στιγμής έχουμε δει ξέρεις και σε ΜΜΕ και σε άλλες περιοχές ότι υπήρξαν αντιδράσεις από γονείς, από καθηγητές, από φορείς από όλα αυτά τα συναφή που υπάρχουν και αυτό ήταν λόγω του ότι υπήρχε φόβος και ανασφάλεια θεωρώ» (Συνέντευξη 9).

5.2 Συζήτηση

Στην έρευνα συμμετείχαν δέκα φορείς με ξεχωριστή δράση και ταυτότητα. Οι εννέα από τους δέκα φορείς δημιουργήθηκαν στη διάρκεια της κρίσης, μετά το 2011. Οι λόγοι ίδρυσης των οργανώσεων σχετίζονται και με τους στόχους τους. Φαίνεται να μην υπάρχει ομοιομορφία στους σκοπούς και τους στόχους των οργανώσεων. Σύμφωνα με τα λεγόμενά τους αποσκοπούν στην προάσπιση του περιβάλλοντος, την ενίσχυση του εθελοντισμού, την προσφορά στην παιδική προστασία, την ανάπτυξη αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύης και την συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα νέων. Ακόμη, οι επτά από τις δέκα οργανώσεις αναφέρουν ότι αντιμετωπίζουν έλλειψη οικονομικών πόρων και δυσκολίες στη λειτουργία λόγω γραφειοκρατίας. Επίσης, η ασυνέπεια των εθελοντών, η δυσκολία εύρεσης νέων, η έλλειψη ελεύθερου χρόνου και η αρνητική συμπεριφορά εξυπηρετούμενων πολιτών είναι κάποια από τα προβλήματα των οργανώσεων. Στην πλειοψηφία τους διαπιστώνουν ότι έχουν θετική επιρροή στην τοπική κοινωνία και ότι συμβάλουν στην ανάπτυξη της κοινωνικής συνείδησης, στην ευαισθητοποίηση για περιβαλλοντικά θέματα, στην ενεργοποίηση των νέων και στη θετική ψυχολογία.

Επιπλέον, παρατηρήθηκε πως η πλειοψηφία των φορέων είναι ευαισθητοποιημένη απέναντι στους πρόσφυγες. Οι περισσότερες ομάδες δεν δέχονται ανθρώπους με ρατσιστική στάση ως εθελοντές και προβληματίζονται για τις ρατσιστικές αντιλήψεις στην κοινωνία. Εκφράζεται όμως η επιφύλαξη, κατά πόσων όσοι φτάνουν στη χώρα είναι πράγματι πρόσφυγες. Σχετικά με τους ασυνόδευτους πρόσφυγες, η πλειοψηφία έχει θετική στάση. Επιθυμούν να τους εντάξουν στις δράσεις τους και κάποιες τους έχουν εντάξει ήδη. Θεωρούν σημαντική την επαφή με τους τοπικούς φορείς, επειδή έτσι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι θα νοιώσουν ασφάλεια, θα κοινωνικοποιηθούν και θα επιτευχθεί η κοινωνική τους ένταξη. Ακόμη σημαντική θεωρείται η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας καθώς και η ενίσχυση της πολιτισμικής τους ταυτότητας. Τέλος οι φορείς θεωρούν ότι η τοπική κοινωνία αντιμετωπίζει με ευαισθησία τους ασυνόδευτους ανήλικους, κυρίως λόγω της ανηλικότητάς τους.

Αρχικά, το μικρό χρονικό διάστημα λειτουργίας για τις περισσότερες οργανώσεις, δηλαδή μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης, είναι ένα φαινόμενο που παρατηρήθηκε στην ελληνική κοινωνία. Μία συνέπεια της οικονομικής κρίσης ήταν οι νέες πρωτοβουλίες της κοινωνίας των πολιτών και ο περιορισμός παλαιότερων μορφών κοινωνικής οργάνωσης (Hurliaras, 2014). Ακόμη είναι αναμενόμενο να υπάρχει

ανομοιομορφία στους σκοπούς και τους στόχους των οργανώσεων. Σε ένα πιο γενικό πλαίσιο ωστόσο, παρατηρείται πως ο σκοπός της πλειοψηφίας των ομάδων αφορά τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών και ιδιαίτερα των παιδιών κάθε κοινωνικής ομάδας. Αντίστοιχα ένας από τους βασικούς στόχους είναι η ευαισθητοποίηση και η ενεργοποίηση των πολιτών σε σχέση με διάφορα κοινωνικά θέματα όπως το περιβάλλον, η εκπαίδευση και τελικά η αυτοβελτίωση. Υπάρχουν και οργανώσεις που δραστηριοποιούνται με ευπαθείς ομάδες, ένα συχνό πεδίο παρέμβασης φορέων εθελοντισμού (Φωτόπουλος, 2007-2013: 22-23). Επίσης η διεύρυνση της υλικής στήριξης και σε ντόπιους εκτός από μετανάστες, αποτελεί ένα ακόμη επακόλουθο της οικονομικής κρίσης (Sotiropoulos, Bourikos, 2014: 50). Οι περισσότεροι φορείς έχουν τοπική εμβέλεια και απευθύνονται σε παιδιά και νέους. Οι ίδιοι οι εθελοντές κυμαίνονται από ηλικίες 18-40 και ανήκουν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Οι δράσεις που πραγματοποιούνται από τους φορείς αφορούν την προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών, την εξωστρέφεια και την κοινωνικοποίησή τους, καθώς και την ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών σε σχέση με την περιβαλλοντική καταστροφή και την οδική ασφάλεια.

Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι φορείς αφορούν την έλλειψη οικονομικών πόρων, καθώς οι περισσότερες δεν δέχονται χρηματοδότηση από επίσημους κρατικούς φορείς ή την Ε.Ε., και την ασυνέπεια των εθελοντών. Ακόμη, μία γενική άποψη που ενστερνίζονται οι περισσότερες ομάδες είναι πως στην Ελλάδα δεν υπάρχει η παιδεία του εθελοντισμού, γεγονός που δυσκολεύει την εύρεση των απαραίτητων εθελοντών για την πραγματοποίηση διάφορων δράσεων. Η ιδέα του εθελοντισμού την περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων ταυτίστηκε με τις δημοκρατικές αξίες και τον εκσυγχρονισμό της χώρας (Sotiropoulos, Bourikos, 2014: 38). Μάλιστα προσπαθούν μέσα από τη δράση τους και την επιρροή τους να δημιουργήσουν ερεθίσματα στην τοπική κοινότητα σε σχέση με την αξία και τη χρησιμότητα του εθελοντισμού. Δυστυχώς οι φορείς δυσκολεύονται να επιλύσουν τα παραπάνω προβλήματα. Παρόλα αυτά προβαίνουν σε αναζήτηση χορηγών και πολλές φορές χρηματοδοτούν οι ίδιοι τις δράσεις τους. Πάνω σε αυτό παρατηρούνται νέες εθελοντικές οργανώσεις χωρίς χρηματοδότηση από επίσημους φορείς, όπως η Ε.Ε. και το κράτος (Sotiropoulos, Bourikos, 2014: 38, 40-43). Ακόμη, προσπαθούν μέσα από τη δράση τους και την επιρροή τους να δημιουργήσουν ερεθίσματα στην τοπική κοινότητα σε σχέση με την αξία και τη χρησιμότητα του εθελοντισμού. Σημαντικό είναι

να αναφερθεί πως οι φορείς έχουν έντονη επιρροή στην τοπική κοινωνία του Ηρακλείου γεγονός που διαφαίνεται από την ανταπόκριση των πολιτών στις δράσεις και από την υποστηρικτική τους στάση απέναντι στους φορείς. Τέλος, στο πέρασμα των χρόνων οι φορείς παρατηρούν αύξηση της ευαισθητοποίησης των πολιτών σε κοινωνικά ζητήματα, καθώς και την ουσιαστικότερη συμμετοχή τους για την επίλυση αυτών.

Εξαρχής παρατηρήθηκε ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ένοιωσε την ανάγκη για διάκριση των εννοιών πρόσφυγας, μετανάστης και ασυνόδευτος ανήλικος. Εκφράστηκε η επιφύλαξη ότι ένα σημαντικό ποσοστό των αιτούντων άσυλο είναι οικονομικοί μετανάστες, υπονοώντας ότι δεν χρειάζονται όλοι την ίδια φροντίδα ή την ανάγκη ίσης προστασίας. Αυτή είναι μία άποψη που προωθείται από τις τελευταίες κυβερνήσεις και από τα Μ.Μ.Ε. και η προβολή της έχει συμβάλλει στη μείωση έκφρασης αλληλεγγύης του ελληνικού λαού προς τους πρόσφυγες στα τελευταία χρόνια της προσφυγικής κρίσης, σε αντίθεση με τα πρώτα χρόνια που ήταν μαζική (Παπαδόπουλος, 2017: 46-50). Αυτό σχετίζεται με την μη ετοιμότητα της τοπικής κοινωνίας για την ένταξη των προσφύγων (*European Commission*, 2018). Επίσης, παρόλο που οι συμμετέχοντες επιμένουν σε αυτούς τους διαχωρισμούς, εναποθέτουν τις προσδοκίες τους στην κοινωνία των πολιτών και στις Μ.Κ.Ο. Παράλληλα, παρατηρείται πως η συλλογική μνήμη της ελληνικής προσφυγική ιστορίας της Μικρασιατικής καταστροφής λειτουργεί και προκαλεί ενσυναίσθηση στα βάσανα των σημερινών προσφύγων. Συμβάλλει ώστε οι φορείς και γενικότερα η τοπική κοινωνία του Ηρακλείου να διατηρούν μια θετική στάση απέναντι στους πρόσφυγες. Μάλιστα στο Ηράκλειο υπάρχουν τρεις προσφυγικές γειτονιές (Νέα Αλικαρνασσός, Ατσαλένιο, Νέα Αλάτσατα) και πολιτιστικοί σύλλογοι που διατηρούν ζωντανή την ιστορική μνήμη. Παρά τη θετική στάση των φορέων απέναντι στους πρόσφυγες θεωρείται πως και εκείνοι χρειάζεται να κάνουν μία θετική κατάθεση στη χώρα, προκειμένου να μπορέσουν να ενταχθούν.

Οι φορείς θεωρούν απαραίτητη τη θετική αυτοδιάθεση των προσφύγων και την ανάγκη να αποδείξουν την «αξία» τους. Αυτό δείχνει πως υπάρχει μία εν μέρει καχύποπτη στάση η οποία όμως είναι δικαιολογημένη, αν σκεφτεί κανείς την προαναφερθείσα σύγχυση των εννοιών πρόσφυγας-μετανάστης, καθώς και την αδυναμία του ελληνικού κράτους να αντιμετωπίσει το μεταναστευτικό ζήτημα, με αποτέλεσμα τις πολλαπλές αρνητικές εμπειρίες με αλλοδαπούς. Επίσης, ιδιαίτερη εντύπωση μας έκανε πως οι ίδιες

οι ομάδες είτε δεν δέχονται είτε απομακρύνουν τα μέλη που έχουν ρατσιστικές αντιλήψεις. Αυτό δείχνει πως οι φορείς είναι γενικότερα πιο ευαισθητοποιημένοι στη διαφορετικότητα και μπορούν ευκολότερα να έρθουν σε επαφή και να διαχειριστούν αποτελεσματικά την κοινωνική ένταξη των προσφύγων και ιδιαίτερα των ασυνόδευτων ανήλικων χωρίς να τους υποβάλουν σε περαιτέρω τραυματικές και αρνητικές εμπειρίες. Επιπρόσθετα, με την έναρξη της οικονομικής κρίσης πέρασε σε μία νέα φάση η κοινωνική οργάνωση και οι σχέσεις της κοινωνίας με την κοινωνία των πολιτών. Εμφανίστηκαν νέες διαδικασίες αποδοχής των προσφύγων από την τοπική κοινωνία, οι οποίες συνδέονται με τις νέες μορφές κοινωνικής οργάνωσης που έθεσαν σε νέα βάση την αλληλεπίδραση προσφύγων και μεταναστών με την κοινωνία των πολιτών, τις Μ.Κ.Ο. και την τοπική κοινωνία (Cabot, 2019: 749). Τέλος, μία γενική βασική στάση απέναντι στους πρόσφυγες από τις συμμετέχουσες στην έρευνα οργανώσεις είναι η κοινή θέση πως χρειάζεται να συμμετέχουν σε κοινωνικές δράσεις και να αλληλοεπιδράσουν με τους ντόπιους, αντί να αντιμετωπίζονται σαν μια ξεχωριστή κοινωνική ομάδα, προκειμένου να μπορέσουν να ενσωματωθούν ευκολότερα στην τοπική κοινωνία. Τέλος, παρατηρείται δυσπιστία στις Μ.Κ.Ο. που διαχειρίζονται το προσφυγικό. Αυτό εξηγείται από τις καιροσκοπικές πρακτικές που ακολούθησαν ορισμένες Μ.Κ.Ο. στην προσφυγική κρίση (Hurliaras, 2014: 12, Rozakou, 2016: 87).

Όλοι οι φορείς γνώριζαν λίγο πολύ την έννοια του ασυνόδευτου ανήλικου πρόσφυγα. Ιδιαίτερα οι ομάδες που ασχολούνται ως επί το πλείστο με παιδιά διατηρούν ιδιαίτερα θετική στάση και απέναντι στους ασυνόδευτους ανήλικους. Πιο συγκεκριμένα αντιλαμβάνονται τα ασυνόδευτα ανήλικα ως παιδιά που όπως όλα τα παιδιά του κόσμου δικαιούνται προστασία, βοήθεια και ασφάλεια. Κάποιες από τις δομές μάλιστα είτε έχουν ήδη συνεργαστεί με ασυνόδευτους ανήλικους είτε επιθυμούν να έρθουν σε επαφή μαζί τους και να παρέχουν την όποια δυνατή βοήθεια. Ωστόσο δεν λείπουν και οι φορείς που τονίζουν τη σημαντικότητα που έχει η προσπάθεια των ίδιων των παιδιών στην ένταξή τους στη χώρα και εκείνοι που είναι επιφυλακτικοί λόγω της έλλειψης επαρκούς ελέγχου των προσφύγων πριν τον ερχομό τους στη χώρα. Μάλιστα για κάποιους από τους ασυνόδευτους ανήλικους αμφισβητείται το κατά πόσο είναι όντως πρόσφυγες ή πράγματι ανήλικοι.

Η παρουσία ασυνόδευτων παιδιών στο Ηράκλειο Κρήτης είναι ένα θέμα για το οποίο οι φορείς δεν έχουν πλήρη εικόνα και άποψη. Μάλιστα από ορισμένους

συνεντευξιαζόμενους εκφράστηκαν παράπονα για την ελλιπή ενημέρωσή τους. Είναι γνωστό ότι ήδη στην Κρήτη από το 2017 έχουν εγκατασταθεί σταδιακά οικογένειες 2.000 προσφύγων σε όλο το νησί, μέσω του προγράμματος ΕΣΤΙΑ, με την πλειοψηφία του πληθυσμού κατοικεί στην πόλη του Ηρακλείου σε ενοικιαζόμενα σπίτια. Παρά τη δημοσιότητα που έχει πάρει το θέμα από τα ΜΜΕ, οι οικογένειες μένουν διασκορπισμένες σε πολλές περιοχές, με αποτέλεσμα να μην είναι εμφανής ο αριθμός τους, ώστε να προκαλέσουν θέμα συζήτησης ή ώστε να υπάρχει μία ξεκάθαρη εικόνα της κατάστασης από τους φορείς που δεν εμπλέκονται άμεσα. Επίσης, πολλοί από τους συνεντευξιαζόμενους γνωρίζουν τη λειτουργία του κέντρου φιλοξενίας ασυνόδευτων ανήλικων στα Ανώγεια, όμως δεν έχουν διαυγή εικόνα σε σχέση με τη δράση και τη λειτουργία του. Οι φορείς θεωρούν ότι, λόγω των γραφειοκρατικών μηχανισμών, δημιουργούνται προβλήματα που περιορίζουν τις σχετικές με το θέμα πληροφορίες.

Σύμφωνα με τους φορείς, αλλά και με τη δική μας υπόθεση τα παιδιά μπορούν να ωφεληθούν σε διάφορους τομείς της ζωής τους μέσα από την επαφή τους με διάφορους τομείς της τοπικής κοινωνίας και ιδιαίτερα σε ότι έχει να κάνει με την κοινωνική τους ένταξη (Βαρουξή, Στρατουδάκη, 2004). Αναλυτικότερα μέσα από τη συμμετοχή τους σε δράσεις των φορέων, αλλά και από την επαφή τους με την τοπική κοινωνία μπορούν να λάβουν αγάπη, να πάρουν νέες γνώσεις, να εξοικειωθούν με την ελληνική κουλτούρα και γλώσσα, να κοινωνικοποιηθούν και να βρουν νέα κίνητρα στη ζωή τους. Οι φορείς από την πλευρά τους μπορούν να εντάξουν τα παιδιά σε κάποιες από τις ήδη υπάρχουσες δράσεις τους όπως εκπαιδευτικές εκδρομές, δενδροφυτεύσεις, παιχνίδια, και βόλτες στη φύση, χωρίς όμως να τα διαχωρίζουν από τους ντόπιους, ώστε να αποφευχθεί ένας εκ νέου διαχωρισμός. Παρά τον προβληματισμό σε σχέση με τη γλώσσα κάποιες από τις ομάδες είναι διατεθειμένες να δημιουργήσουν καινούργιες δράσεις που θα μπορούν να προσαρμοστούν έτσι ώστε να ταιριάζουν σε όλα τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά και να μην αποκλείουν τα ασυνόδευτα παιδιά. Τονίζεται η σημαντικότητα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στου ασυνόδευτους ανήλικους και φορείς της κοινωνίας των πολιτών (βλ. υποκεφάλαια 3.2 και 3.3.). Ήδη η ενεργός συμμετοχή προσφύγων έχει παρατηρηθεί σε δράσεις φορέων που δεν είχαν χαρακτηριστικά φιλανθρωπίας, αλλά ακτιβισμού (Greece National Report, 2018: 26-28). Προκύπτει μάλιστα η άποψη πως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι δεν θα πρέπει να διαχωρίζονται από τις υπόλοιπες ομάδες του πληθυσμού ή να αντιμετωπίζονται διαφορετικά, καθώς με αυτόν τον τρόπο δεν θα μπορέσουν να ενταχθούν κοινωνικά. Η

θέση αυτή δείχνει πως οι φορείς έχουν μία βαθιά κατανόηση σε σχέση με το τι σημαίνει πραγματικά κοινωνική ένταξη και όχι ενσωμάτωση ή αφομοίωση ενός πληθυσμού στη χώρα υποδοχής.

Παρά τη θετική στάση των φορέων, σύμφωνα με τους μετέχοντες στην έρευνα η τοπική κοινωνία διχάζεται σε δύο μέρη. Αφενός υπάρχει ένα αρνητικά προκατειλημμένο κλίμα γενικότερα απέναντι στους πρόσφυγες και τους μετανάστες των οποίων συχνά δεν γίνεται διαχωρισμός και αφετέρου το θέμα της ανηλικότητας των ασυνόδευτων παιδιών είναι κάτι που αγγίζει ιδιαίτερα όλους τους πολίτες. Η αρνητική στάση τροφοδοτείται από τους φορείς εξουσίας οι οποίοι κατευθύνουν τους πολίτες, ώστε το προσφυγικό να είναι ένα πεδίο εκτόνωσης της κοινωνικής οργής. Οι ρατσιστικές αντιλήψεις σε σχέση με το θέμα βρίσκουν αφορμή στην οικονομική κρίση και τις δυσκολίες που βιώνει η χώρα (Καψάλης, 2018). Παρόλα αυτά η τοπική κοινωνία στηρίζει και βοηθά τα ασυνόδευτα παιδιά και αυτό φαίνεται από την ένταξη κάποιων παιδιών ήδη σε ελληνικά σχολεία και από τη θετική ανταπόκριση των Ελλήνων γονέων απέναντί τους. Ενδεικτική είναι η απόφαση συλλόγου γονέων του 1ου Γυμνασίου Γαζίου να παρακινήσουν τους μαθητές να φτιάξουν ταμείο στο κυλικείο για δωρεάν κολατσιό στα προσφυγόπουλα, όπως αναφέρθηκε στην ταινία «Σχολείο Αλλού» του 1ου Γυμνάσιο Ηρακλείου το 2019 που παρουσιάστηκε στα πλαίσια της δράσης «Camera Zizanio – Παιδική και Νεανική Κινηματογραφική Δημιουργία για το Προσφυγικό» του φεστιβάλ Ολυμπία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εν κατακλείδι, ως γενικό συμπέρασμα της συγκεκριμένης μελέτης μπορούμε να πούμε ότι οι Μ.Κ.Ο. και οι εθελοντικές ομάδες του Ηρακλείου Κρήτης που συμμετείχαν στην έρευνα διατηρούν θετική στάση απέναντι στους πρόσφυγες και ιδιαίτερα απέναντι στους ασυνόδευτους ανήλικους. Μάλιστα, επιθυμούν να βοηθήσουν στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων ανήλικων στο Ηράκλειο Κρήτης, συμπεριλαμβάνοντάς τους στις δράσεις τους ή ακόμη και δημιουργώντας νέες δράσεις για αυτούς.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των Μ.Κ.Ο. και εθελοντικών συσσωματώσεων που συμμετείχαν στην έρευνα διευκολύνουν την συμμετοχή των ασυνόδευτων ανήλικων στις δράσεις τους και άρα προάγουν την ευκολότερη κοινωνική τους ένταξη. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για οργανώσεις που αποτελούνται και απευθύνονται κυρίως σε νέους ανθρώπους και στοχεύουν στην προαγωγή του εθελοντισμού μέσα από περιβαλλοντικές δράσεις, δράσεις για την οδική ασφάλεια και την παιδική προστασία. Αυτό δημιουργεί ένα φιλόξενο και ελκυστικό περιβάλλον για τους ασυνόδευτους ανήλικους.

Η στάση και οι αντιλήψεις της πλειοψηφίας των οργανώσεων απέναντι στους πρόσφυγες και τους ασυνόδευτους ανήλικους είναι αρκετά θετικές. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται αυξημένη ενσυναίσθηση σε σχέση με το προσφυγικό, καθώς ταυτίζουν την Ελληνική προσφυγική ιστορία της μικρασιατικής καταστροφής με την σημερινή προσφυγική κρίση. Ακόμη, είναι σε θέση να αντιληφθούν πως για τους πρόσφυγες δεν υπάρχει άλλη επιλογή και βάζουν πάνω από τις δυσκολίες την αξία στη ζωή και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επίσης, ιδιαίτερη εντύπωση μας έκανε πως οι ίδιες οι ομάδες είτε δεν δέχονται, είτε απομακρύνουν τα μέλη που έχουν ρατσιστικές αντιλήψεις. Ωστόσο, λόγω της αδυναμίας των ελληνικών κυβερνήσεων να διαχειριστούν την προσφυγική κρίση και να ελέγξουν την εισροή του μεγάλου αριθμού μετακινούμενων πληθυσμών στη χώρα αλλά και το κατά πόσον πρόκειται για πρόσφυγες ή μετανάστες, έχει δημιουργηθεί επιφυλακτική στάση απέναντι σε αυτούς τους πληθυσμούς. Η αρνητική αυτή στάση των φορέων ενισχύεται και από τις οικονομικές και κοινωνικές δυσκολίες που βιώνει η χώρα μας τα τελευταία χρόνια, καθώς θεωρούν πως η χώρα δεν μπορεί να αντέξει άλλο ανθρώπινο δυναμικό και να προβεί στην ομαλή κοινωνική ένταξη αυτού. Επιπρόσθετα, υποστηρίζουν ότι πολλοί από τους αιτούντες άσυλο δεν ανταποκρίνονται στην ιδιότητα του πρόσφυγα, αλλά του μετανάστη. Επομένως δεν υπάρχει και η ανάγκη φροντίδας και προστασίας τους. Παρά τη θετική στάση των

φορέων απέναντι στους πρόσφυγες θεωρείται πως και εκείνοι χρειάζεται να κάνουν μία θετική κατάθεση στη χώρα, προκειμένου να μπορέσουν να ενταχθούν. Οι φορείς θεωρούν απαραίτητη τη θετική αυτοδιάθεση των προσφύγων και την ανάγκη να αποδείξουν την «αξία» τους.

Όσον αφορά τα ασυνόδευτα παιδιά η στάση των φορέων είναι ακόμη θετικότερη από τη στάση τους απέναντι στους πρόσφυγες. Αναλυτικότερα, αντιλαμβάνονται τα ασυνόδευτα ανήλικα ως παιδιά που, όπως όλα τα παιδιά του κόσμου, δικαιούνται προστασία βοήθεια και ασφάλεια. Η στάση αυτή δείχνει μία ιδιαίτερη ευαισθησία σε σχέση με την ανηλικότητα ανεξαρτήτως της καταγωγής ή του τόπου προέλευσης. Κάποιοι από τους φορείς μάλιστα, έχουν ήδη έρθει σε επαφή με ασυνόδευτους ανήλικους έχοντας τους εντάξει στο εθελοντικό τους έργο. Παρόλο που υπήρξαν και αρνητικές εμπειρίες ιδιαίτερα λόγω των κινδύνων που αυτά τα παιδιά έχουν εκτεθεί, όπως ναρκωτικά και παραβατικές συμπεριφορές, η στάση εξακολουθεί να είναι θετική και οι φορείς επιμένουν πως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι χρήζουν προστασίας και βοήθειας από την κυβέρνηση και την τοπική κοινωνία. Προκύπτει μάλιστα η άποψη πως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι δεν θα πρέπει να διαχωρίζονται από τις υπόλοιπες ομάδες του πληθυσμού ή να αντιμετωπίζονται διαφορετικά, καθώς με αυτόν τον τρόπο δεν θα μπορέσουν να ενταχθούν κοινωνικά.

Με βάση τα λεγόμενα των συνεντευξιαζόμενων η τοπική κοινωνία του Ηρακλείου αντιμετωπίζει με ευαισθησία τους ασυνόδευτους ανήλικους κυρίως λόγω της ίδιας της ανηλικότητάς τους. Ωστόσο όπως εκφράστηκε και από τους φορείς υπάρχει επιφύλαξη σχετικά με την ηλικία των ασυνόδευτων, καθώς είναι δύσκολο να επιβεβαιωθεί.

Η αρχική ερευνητική υπόθεση ήταν πως οι εθελοντικές ομάδες και Μ.Κ.Ο. της πόλης του Ηρακλείου, αλλά και γενικότερα, μπορούν να βοηθήσουν ιδιαίτερα στην κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων ανήλικων στη χώρα. Ωστόσο, φαίνεται πως οι περισσότεροι φορείς το πρώτο πράγμα που σκέφτονται στο θέμα ασυνόδευτοι ανήλικοι είναι πώς θα τους παρέχουν τα απαραίτητα π.χ. ρουχισμό, τρόφιμα, στέγη και όχι πώς θα μπορέσουν να βοηθήσουν στην κοινωνική τους ένταξη.

Ένας παράγοντας που σχετίζεται με το παραπάνω αφορά τα αισθήματα φροντίδας και προστασίας που προκαλεί η ανηλικότητα σε συνδυασμό με τους κινδύνους που περιβάλλουν τα ασυνόδευτα παιδιά. Παρόλα αυτά η πλειοψηφία των φορέων επιθυμεί να συμπεριλάβει στις ήδη υπάρχουσες δράσεις τους ασυνόδευτους ανήλικους, ενώ

συγχρόνως προτείνουν τη δημιουργία νέων δράσεων που να μπορούν να τους συμπεριλάβουν λαμβάνοντας υπόψη τη διαφορετικότητα της γλώσσας, της θρησκείας και της κουλτούρας. Αξιοσημείωτο είναι πως σε κάποιες από τις ομάδες οι ασυνόδευτοι ανήλικοι μπορούν να συμμετέχουν και ως εθελοντές με την παρουσία ή και την συγκατάθεση των συνοδών τους, δηλαδή των υπεύθυνων για αυτά κοινωνικών λειτουργών. Η επαφή αυτή με τους φορείς και η αλληλεπίδραση των παιδιών με τους εθελοντές, με τους ντόπιους, αλλά και με παιδιά της ηλικίας τους έχει πολλαπλά οφέλη για τα ίδια αλλά συμβάλει ενεργά και στην ευκολότερη κοινωνική τους ένταξη. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά θα μπορέσουν να λάβουν αγάπη, να ανακοινωνικοποιηθούν, να νιώσουν οικεία στη χώρα υποδοχής και να μάθουν με ένα ευχάριστο τρόπο τη νέα για αυτά γλώσσα, κουλτούρα και πολιτισμό. Οι δράσεις που μέχρι στιγμής διεξάγονται από τους φορείς και μπορούν να λάβουν μέρος απευθείας οι ασυνόδευτοι ανήλικοι αφορούν εκδρομές στη φύση με σκοπό τη δενδροφύτευση, εκπαιδευτικά παιχνίδια και εκδρομές σε μουσεία και πολιτιστικούς χώρους με τη βοήθεια μεταφραστών, συμμετοχή σε δράσεις όπως καθαρισμοί παραλιών, δράσεις κοινωνικοποίησης όπως βόλτα για γνωριμία με τους εθελοντές, αλλά και με ντόπιους για την εξοικείωση με την καθημερινότητα της πόλης και εύρεση εργασίας σε ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες που ενηλικιώνονται στη χώρα υποδοχής.

Το σημαντικότερο εύρημα αυτής της έρευνας αποτελεί η ανάγκη αξιοποίησης της δυναμικής της κοινωνίας των πολιτών και των δυνατοτήτων της για την κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων ανήλικων. Συγκεκριμένα, ενώ υπάρχουν προγράμματα που αφορούν τη φιλοξενία και την κοινωνική ένταξη των ασυνόδευτων ανηλίκων και μεριμνούν για την κάλυψη των βασικών τους αναγκών, δεν υπάρχει αρκετή αλληλεπίδραση, επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων κρατικών και τοπικών φορέων, Μ.Κ.Ο. και εθελοντικών ομάδων σε σχέση με το στόχο αυτόν.

Η τοπική αυτοδιοίκηση σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας και στο Ηράκλειο συμμετέχει σε προγράμματα ένταξης και στέγασης που αφορούν οικογένειες προσφύγων. Θα μπορούσε, επομένως, να αποτελέσει ένα συνδετικό κρίκο στην αλληλοεπίδραση μεταξύ των προσφύγων αλλά και των ασυνόδευτων παιδιών, της τοπικής κοινωνίας και της κοινωνίας των πολιτών. Πιο συγκεκριμένα, είναι σημαντικό να υπάρξει μία συνέχεια των δράσεων κοινωνικής ένταξης των ασυνόδευτων ανήλικων, οι οποίες θα υποστηρίζονται από τη δράση των Μ.Κ.Ο. και των εθελοντικών ομάδων. Οι οργανώσεις είναι διατεθειμένες να βοηθήσουν στην κοινωνική ένταξη των

ασυνόδευτων ανήλικων, όμως χρειάζονται συντονισμό, εκπαίδευση και καθοδήγηση από τους αρμόδιους κρατικούς φορείς, που ασχολούνται με το συγκεκριμένο ζήτημα. Τέλος, μέσα από τις συνεντεύξεις προκύπτει η ανάγκη ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης των εθελοντικών ομάδων από την τοπική αυτοδιοίκηση που θα εμπλέκει τις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες και άλλους αρμόδιους φορείς που ασχολούνται με το ζήτημα ως προς την κάλυψη των αναγκών των ασυνόδευτων ανηλίκων και την κοινωνική τους ένταξη και θα περιλαμβάνει την ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας αλλά και των ίδιων των ασυνόδευτων ανήλικων.

Η κοινωνική υπηρεσία του Δήμου Ηρακλείου που ασχολείται με πρόσφυγες και μετανάστες, η Εισαγγελία Ανηλίκων, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, εκπαιδευτικά ιδρύματα που ερευνούν και ασχολούνται με το θέμα των ασυνόδευτων ανήλικων, αλλά και επαγγελματίες ψυχικής υγείας όπως ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται σε δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανήλικων είναι μόνο κάποιοι από τους φορείς-ειδικούς που η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να αξιοποιήσει για την ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση των εθελοντικών ομάδων γύρω από το θέμα και γιατί όχι και για την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας του Ηρακλείου.

Πολύ ενδιαφέρον θα παρουσίαζε, σε συνέχεια των παραπάνω συμπερασμάτων, η διερεύνηση της στάσης της τοπικής αυτοδιοίκησης και των επαγγελματιών των κοινωνικών υπηρεσιών του Δήμου Ηρακλείου στο θέμα της κοινωνικής ένταξης των ασυνόδευτων ανηλίκων. Επίσης, με ποιο τρόπο θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν την εκπαίδευση των εθελοντικών ομάδων, καθώς και την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας στο θέμα της κοινωνικής ένταξης των ασυνόδευτων ανήλικων στο Ηράκλειο Κρήτης.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Βιβλία

- Έμκε – Πουλοπούλου, Η. (2009) *Η ζωή των μεταναστών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Βογιατζή – ErmisGraphics.
- Ζαϊμάκης, Ι. (2011) *Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες. Ανάπτυξη, Συλλογική δράση, Πολύ-πολιτισμικότητα*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003) *Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Κριτική.
- Καλλινικάκη, Θ. (2010) *Ποιοτικές Μέθοδοι στην Έρευνα της Κοινωνικής Εργασίας*. Αθήνα: Τόπος.
- Καψάλης, Α. (2018) *Μετανάστες εργάτες στην Ελλάδα. Εργάτες στην Ελλάδα, εργασιακές σχέσεις και μεταναστευτική πολιτική στην εποχή των μνημονίων*. Αθήνα: Τόπος.
- Οικονόμου, Κ. (2011) «Κοινωνική Εργασία και ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους. Η περίπτωση του Κέντρου Υποδοχής Ανηλίκων Προσφύγων του Εθνικού Ιδρύματος Νεότητας στα Ανώγεια Κρήτης» στο Συλλογικό τόμο: *Οι πρακτικές εφαρμογές της Κοινωνικής Εργασίας στην Ελλάδα και στην Κύπρο*. Αθήνα: Πεδίο, σελ. 123-138.
- Παπαγεωργίου, Γ. & Τσίπηρα, Π. (2014) *Η ενσωμάτωση των παιδιών στην χώρα ασύλου.* Διπλωματική εργασία. Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. Αθήνα: Ε.Κ.Δ.Δ.Α.
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/22/034/1772.pdf
  (τελευταία επίσκεψη, 13/12/2019).
- Παπαθανασοπούλου, Ε. (2001) «Πρόσφυγες και Αιτούντες Άσυλο: Διαπολιτισμική Συμβουλευτική», *Εισήγηση στο Ετήσιο Συνέδριο Συμβουλευτικής της Ελληνικής Συμβουλευτικής Εταιρείας*, Αθήνα, σελ. 3-21.
- Σαράντου, Ε. & Θεοδωροπούλου, Α. (2019) *Παιδιά Έρμαια - Συγκριτική μελέτη. Αποκλεισμός και εκμετάλλευση των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία.*. Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ., Αθήνα. Διαθέσιμο στο:
  https://rosalux.gr/el/publication/paidia-ermaia-sygkritiki-meleti

(τελευταία επίσκεψη, 15/12/2019)

- Στραβοσκούφης, Θ. (2016) «Κοινωνική ανάπτυξη, Κοινωνία πολιτών και ΜΚΟ. Ένας διαδραστικός θεσμικός μηχανισμός». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 20 (120). Αθήνα: ΕΚΚΕ, e-Publishing, σελ. 93-133.
  Διαθέσιμο στο:
  http://dx.doi.org/10.12681/grsr.9500
  (τελευταία επίσκεψη, 23/12/2019).
- Bell, J. (1997) *Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας, Οδηγός για Φοιτητές και Υποψήφιους Διδάκτορες,* μτφ. Ρήγας Α.,Β. Αθήνα: Gutenberg.
- Cohen, L., Lawrence, M. & Morrison, K. (2008) *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας,* μτφ. Κυριανάκης, Σ., Μαυράκη, Μ., Μητσοπούλου, Χ., Μπιθαρά, Π. & Φιλοπούλου, Μ . Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Verma, G. & Mallick, K. (2004) *Εκπαιδευτική Έρευνα. Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Τεχνικές*, μτφ. Παπασταμάτης, Α. Αθήνα: Τυπωθήτω-Δάρδανος.
- Σουλεϊμαναϊ, Γ. (2018) *Η συμβολή των Οργανώσεων της Κοινωνίας Πολιτών στην Επιτροπεία Ασυνόδευτων Ανηλίκων Αιτούντων Άσυλο στην Ελλάδα και την Ολλανδία Μελέτη των ΜΚΟ «ΜΕΤΑδραση» και «Nidos».* Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος.

Άρθρα

- Αλιμπράτη, Τ. (2019) «Στρατηγική για την ένταξη προσφύγων και μεταναστών».
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.migrants.gr/%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%BD%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B7%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%8D%CE%B3%CF%89%CE%BD-%CE%BA/
  (τελευταία επίσκεψη, 20/12/2019)

- Αναγνώστου, Ν. & Νικόλοβα, Μ. (2017) «Η ενσωμάτωση των προσφύγων στο εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα: Πολιτική και διαχείριση σε "κινούμενη άμμο"». *Κείμενο Εργασίας No. 84*. Αθήνα: Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής.
- Αναστασίου, Α. (2016) «Βιώσιμες Λύσεις για τους ασυνόδευτους ανήλικους στην Ευρώπη», Εθνική Έκθεση: Ελλάδα.
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.gcr.gr/media/k2/attachments/greek.pdf
  (τελευταία επίσκεψη, 13/12/2019).
- Αστρινάκη, Ε. (2019) «Πρότυπες κοινότητες ενσωμάτωσης προσφύγων: Οδοιπορικό μιας τεκμηρίωσης» *Αυγή*.
  Διαθέσιμο στο:
  http://www.avgi.gr/article/10811/9840484/protypes-koinotetes-ensomatoses-prosphygon-odoiporiko-mias-tekmerioses
  (τελευταία επίσκεψη, 3/1/2020).
- Παπαδοπούλου, Δ. (2007) «Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών: από μια στερεοτυπική σε μια συμμετοχική πραγματικότητα. Η περίπτωση της Περιφέρειας Αττικής», *Γεωγραφίες: εξαμηνιαία έκδοση επιστημών του χώρου*, (13). Αθήνα: Εξάντας, σελ.66-85.
  Διαθέσιμο στο:
  http://estia.hua.gr/file/lib/default/data/577/theFile
  (τελευταία επίσκεψη, 2/1/2020).
- Παπαδοπούλου, Δ. (2013) «Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα. Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον» Αδημοσίευτο.
  Διαθέσιμο στο:
  https://eclass.uop.gr/modules/document/file.php/SEP137/1.%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CC%81%20%CE%95%CE%BD%CF%83%CF%89%CE%BC%CE%B1%CC%81%CF%84%CF%89%CF%83%CE%B7%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%A4%CE%BF%CC%81%CE%BC%CE%BF.pdf
  (τελευταία επίσκεψη, 24/12/2019)

- Δημητροπούλου Γ., Παπαγεωργίου, Ι. «Μελέτη σχετικά με την αντιμετώπιση από την Πολιτεία των αλλοδαπών ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο στην Ελλάδα» *Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ*.
  Διαθέσιμο στο:
  http://www.refworld.org/cgibin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=48f5a21e2
  (τελευταία επίσκεψη, 24/12/2019).
- Κλώτζα, Ο. (2019) «Εκρηκτική η κατάσταση με τα ασυνόδευτα προσφυγόπουλα – Η δράση για την προστασία τους» *Το Βήμα.*
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.tovima.gr/2019/12/12/society/ekriktiki-i-katastasi-me-ta-asynodeyta-paidia-to-kyma-drasis-gia-tin-prostasia-tous/
  (τελευταία επίσκεψη, 10/12/2019).
- Μπουρίκος, Δ. & Σωτηρόπουλος, Α. (2014) «Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στους τυπικούς και άτυπους φορείς της κοινωνίας πολιτών στο χώρο της κοινωνικής αλληλεγγύης και οι νέοι περιορισμοί της κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη την περίοδο 2010-2013». *Οικονομική Κρίση, Κοινωνική Πρόνοια και Κοινωνία των Πολιτών* Παρατηρητήριο για την Κρίση, ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, Μάρτιος 2014.
- Το ΒΗΜΑTeam. (2019) «Τρία στα τέσσερα ασυνόδευτα παιδιά στην Ελλάδα ζουν σε ακατάλληλες δομές». *Το Βήμα*.
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.tovima.gr/2019/11/20/society/tria-sta-tessera-asynodeyta-paidia-stin-ellada-zoun-se-akatalliles-domes/
  (τελευταία επίσκεψη, 15/12/2019).
- Βαρουξή, Χ. & Στρατουδάκη, Χ. (2014) «Κοινωνική ένταξη των μεταναστριών: Οι αντιλήψεις των εκπροσώπων των δημόσιων φορέων». Στο Τσίγκανου, Ι. και Μαράτου-Αλιπράντη, Λ. (επιμ.) *Γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα: Οδικός χάρτης πολιτικών κοινωνικής ένταξης,* Αθήνα: ΕΚΚΕ σελ. 113-159.
- Βαρουξή, Χ. & Σαρρής, Ν. (2012) «Μετανάστευση και ένταξη: προκλήσεις και διακρίσεις» στο: Σαρρής, Ν., Αφουξενίδης, Α., Τσακιρίδη, Ο., (επιμ.)

Ένταξη των μεταναστών: αντιλήψεις, πολιτικές, πρακτικές. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, σελ. 17-36.

- Κόφφας, Σ. (2011) «Σχέδιο λειτουργίας προγράμματος ασυνόδευτων ανήλικων αλλοδαπών» *Κοινωνική Εργασία*, 102, Αθήνα, σελ. 95-110.
- Σαρρής, Ν. (2012) «Η συμβολή των Συμβουλίων Ένταξης Μεταναστών στην προοπτική ένταξης μεταναστών στην Ελλάδα» στο: Σαρρής, Ν., Αφουξενίδης Α. & Τσακιρίδη, Ο., (επιμ.) *Ένταξη των μεταναστών: αντιλήψεις, πολιτικές, πρακτικές*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, σελ.37-60.
- Papadopoulos, A. (2017) «Η "μεταναστευτική κρίση" στην Ελλάδα της οικονομικής ύφεσης: Αναζητώντας ένα νέο πλαίσιο για την προσέγγιση του φαινομένου». *Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2016-2017*.
- Δεμερτζής, Η., Κικίλιας, Δ. & Πουλαράκης, Σ. (2017) «Για την ψυχική υγεία των ασυνόδευτων παιδιών» *Εφημερίδα των Συντακτών*.
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/126529_gia-tin-psyhiki-ygeia-ton-asynodeyton-paidion
  (τελευταία επίσκεψη, 9/12/2019).
- Μπαλούρδος, Ν. & Σπυροπούλου, Μ, Χρυσάκης (επιμ.). Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.researchgate.net/publication/320183810_E_'metanasteutike_krise'_sten_Ellada_tes_oikonomikes_ypheses_Anazetontas_ena_neo_plaisio_gia_ten_prosengise_tou_phainomenou/citations
  (τελευταία επίσκεψη, 13/12/2019).
- Σαββάκης, Μ. (2012) «Μετανάστες, Πρόσφυγες, Κοινωνικοί Παρίες: Πέρα από το Δίλλημα Κοινωνική Ένταξη ή Ενσωμάτωση» στο: Τρουμπέτα, Σ. (επιμ.) *Το Προσφυγικό και Μεταναστευτικό Ζήτημα - Μελέτες και Διαβάσεις Συνόρων*. Αθήνα: Παπαζήσης, σελ. 73-93.
- Σκίτσα, Α. (2019) «Προσεγγίζοντας την έννοια του εθελοντισμού». *Internet Version.*
  Διαθέσιμο στο :
  https://www.sxediastinpoli.gr/ethelontismos/ennoia-ethelontismou
  (τελευταία επίσκεψη, 15/12/2019)

- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (1994) *Παιδιά, Πρόσφυγες. Κατευθυντήριες Αρχές για τη Παιδική Προστασία και Πρόνοια.* Αθήνα: Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες

Ιστότοποι

- «Φεστιβάλ Χαϊμαλίνα»: Αντιφασιστικό-Αντιρατσιστικό Διήμερο στα Ανώγεια 10-11 Αυγούστου (2017). *Αγώνας της Κρήτης*.
  Διαθέσιμο στο:
  http://agonaskritis.gr/%CF%86%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB-%CF%87%CE%B1%CF%8A%CE%BC%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%BD%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C/
  (τελευταία επίσκεψη, 3/1/2020)
- Αποστολή (2014). «Συμμετοχή του Ξενώνα Ασυνόδευτων Ανήλικων Προσφύγων «Εστία» της «Αποστολής» στο 18ο Αντιρατσιστικό Φεστιβάλ».
  Διαθέσιμο στο:
  http://mkoapostoli.com/%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BE%CE%B5%CE%BD%CF%8E%CE%BD%CE%B1-%CE%B1%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%8C%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B1%CE%BD%CE%AE/
  (τελευταία επίσκεψη, 3/1/2020).
- ARSIS (2019). «Δομές Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανήλικων».
  Διαθέσιμο στο:
  http://arsis.gr/domes-filoxenias-asynodefton-anilikon/
  (τελευταία επίσκεψη, 20/12/2019).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016). «Η ΕΕ χορηγεί 83 εκατ. ευρώ για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων στην Ελλάδα».
  Διαθέσιμο στο:
  https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_16_1447
  (τελευταία επίσκεψη, 18/12/2019).

- Υπουργική Απόφαση οικ.: 39487/16 – (ΦΕΚ 2930/Β/14-9-2016) «Σύσταση Εθνικού Μητρώου ελληνικών και ξένων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) που δραστηριοποιούνται σε θέματα διεθνούς προστασίας, μετανάστευσης και κοινωνικής ένταξης».
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.e-nomothesia.gr/inner.php/kat-allodapoi/upourgike-apophase-oik-3948716.html?print=1
  (τελευταία επίσκεψη, 20/12/2019).
- Ν. 3386/2005. «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια». *Εφημερίδα της Κυβέρνησης* (ΦΕΚ 212-Α/, 23-08-2005).
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.e-nomothesia.gr/kat-allodapoi/n-3386-2005.html
  (τελευταία επίσκεψη, 18/12/2019)
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2019) «Επικαιροποιημένη κατάσταση: Ασυνόδευτα Ανήλικα (Α.Α.) στην Ελλάδα.». Αθήνα: ΕΚΚΑ. Διαθέσιμο στο:
  https://www.in.gr/wp-content/uploads/2019/11/GR_EKKA_Dashboard_31-10-2019.pdf
  (τελευταία επίσκεψη, 20/12/2019)
- (2019) «Δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων προσφυγόπουλων επιθυμεί στο Ρέθυμνο η Δ. Μιχαηλίδου». Μακεδονία.
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.makthes.gr/domes-filoxenias-asynodeyton-prosfygopoylon-epithymei-sto-rethymno-i-d-michailidoy-240029
  (τελευταία επίσκεψη, 13/12/2019).
- Υπουργείο Δικαιοσύνης, Δικτυακός τόπος διαβουλεύσεων, Άρθρο 10, «Ασυνόδευτοι ανήλικοι».
  Διαθέσιμο στο:
  http://www.opengov.gr/ministryofjustice/?p=5973
  (τελευταία επίσκεψη, 13/12/2019)
- Υπουργείο εργασίας και κοινωνικών υποθέσεων (2011) *Άρθρο 1 Ορισμοί*. Αθήνα: Δικτυακός τόπος διαβουλεύσεων.

Διαθέσιμο στο:
http://www.opengov.gr/minlab/?p=1764
(τελευταία επίσκεψη, 20/12/2019)

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016) *Η ΕΕ χορηγεί 83 εκατ. ευρώ για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων στην Ελλάδα.* Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
  Διαθέσιμο στο:
  https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_16_1447.
  (τελευταία επίσκεψη, 17/12/2019)
- Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (2014). *Υπόθεση κατά της Ελλάδος, (Προσφυγή υπ' αρίθμ.: 70586/11)*. Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα (μτφρ.). Στρασβούργο: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
  Διαθέσιμο στο:
  https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-163367%22]}
  (τελευταία επίσκεψη, 10/12/2019)
- Γερμανική Πρεσβεία (2019) *Οι οργανώσεις που δραστηριοποιούνται με τους πρόσφυγες*. Αθήνα: Γερμανική Πρεσβεία.
  Διαθέσιμο στο:
  https://ellada.diplo.de/gr-el/service/05-VisaEinreise/-/1345858
  (τελευταία επίσκεψη, 18/12/2019)
- IOM (2017). *ΔΟΜ-SOAM, τελετή λήξης*. Αθήνα: IOM Office in Greece.
  Διαθέσιμο στο:
  https://greece.iom.int/el/news/%CE%B4%CE%BF%CE%BC-soam-%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%84%CE%AE-%CE%BB%CE%AE%CE%BE%CE%B7%CF%82
  (τελευταία επίσκεψη, 10/12/2019).
- Κιβωτός του Κόσμου (2020) *Παιδική Προστασία - Σπίτια Φιλοξενίας*. Αθήνα: Κιβωτός του Κόσμου.
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.kivotostoukosmou.org/el/kivotos-tou-kosmou/to-ergo-mas/paidiki-prostasia/filoxenia-paidiwn
  (τελευταία επίσκεψη, 3/4/2020)

- Οδηγός του πολίτη (2018) *Μητρώο ΜΚΟ σε θέματα μετανάστευσης.* Αθήνα: Οδηγός του Πολίτη.
  Διαθέσιμο στο:
  http://www.odigostoupoliti.eu/mitroo-mi-kivernitikon-organoseon-mko-se-themata-metanastefsis/
  (τελευταία επίσκεψη, 10/12/2019)
- Παιδιά της Γης (2020) *Πρωταχρικός σκοπός η φροντίδα*. Αθήνα: Παιδιά της Γης.
  Διαθέσιμο στο :
  https://csrindex.gr/paidia-tis-gis/
  (τελευταία επίσκεψη, 3/4/2020)
- PRAKSIS (2020) *Ποιοι είμαστε.* Αθήνα: PRAKSIS.
  Διαθέσιμο στο:
  https://praksis.gr/about/
  (τελευταία επίσκεψη, 3/4/2020)
- SolidarityNow (2019) *Ολοκληρώθηκε το πρόγραμμα «κοινωνική ενσωμάτωση μεταναστών και νέων μέσω επιχειρηματικότητας Mysite».* Αθήνα:Solidarity Now.
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.solidaritynow.org/mysiteevent/
  (τελευταία επίσκεψη, 16/12/2019)
- SolidarityNow (2019) *Αντιλήψεις περί εθνικής ταυτότητας, μετανάστευσης και προσφύγων στην Ελλάδα.* Αθήνα: Solidarity Now.
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.socialchangeinitiative.com/
  (τελευταία επίσκεψη, 5/6/2020)

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Βιβλία

- Patton, M. (2002) *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Thousand Oaks, London. New Delhi: Sage Publications.

- Verkoren, W. (2008) *The Owl and the Dove. Knowledge Strategies to Improve the Peacebuilding Practice of Local Non-Governmental Organisations*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Άρθρα

- Fili, A. & Xythali, V. (2017) «Unaccompanied Minors in Greece: Who can 'save' them?».
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.law.ox.ac.uk/research-subject-groups/centre-criminology/centreborder criminologies/blog/2017/02/unaccompanied
  (τελευταία επίσκεψη, 24/12/2019)
- Human Rights Watch (2016) *"Why Are You Keeping Me Here?" Unaccompanied Children Detained in Greece.* Διαθέσιμο στο: https://www.hrw.org/report/2016/09/08/why-are-you-keeping-me-here/unaccompanied-children-detained-greece
  (τελευταία επίσκεψη, 19/12/2019)
- Huliaras, A.C. (2014) *Creating Civic Engagement from the Top: The dynamics of civil society in Greece.*
  Διαθέσιμο στο:
  : https://www.uop.gr/images/files/huliaras.pdf
  (τελευταία επίσκεψη, 13/12/2019)
- Rozakou, K. (2016) «Crafting the Volunteer: Voluntary Associations and the Reformation of Sociality», *Journal of Modern Greek Studies* 34(1), σελ. 79-102.
  Διαθέσιμο στο:
  https://muse.jhu.edu/article/614436/pdf
  (τελευταία επίσκεψη, 13/12/2019).
- Rozakou, K. (2017) «Solidarity #Humanitarianism: The Blurred Boundaries of Humanitarianism in Greece», *Etnofoor, 29(2)*, σελ. 99-104.
  Διαθέσιμο στο:
  : www.jstor.org/stable/26296172
  (τελευταία επίσκεψη, 18/12/2019).

- Badcock, J. (2017) «Refugee children on Lesvos helped to face fear of drowning» *BBC*.
  Διαθέσιμο στο:
  http://www.bbc.com/news/world-europe-40580529
  (τελευταία επίσκεψη, 23/12/2019).
- France Terre d'ʻAsile (2010) *The Reception and Care of Unaccompanied Minors in Eight Countries of the European Union*.
  Διαθέσιμο στο:
  http://www.i-red.eu/resources/publicationsfiles/ftda-i-red-cir-minors10-2010.pdf
  (τελευταία επίσκεψη, 13/12/2019).
- Afouxenidis, A., Petrou, M., Kandylis, G., Tramountanis, A., & Giannaki, D. (2017) «Dealing with a Humanitarian Crisis: Refugees on the Eastern EU Border of the Island of Lesvos» *Journal of Applied Security Research*, 12(1), σελ.7–39.
- Willets, P. (2006) «What is a Non-Governmental Organization?». Διαθέσιμο στο:https://sol.du.ac.in/pluginfile.php/2032/mod_resource/content/2/SM1%20Voluntary%20Org%20BA(P)%20Part-3%20Application%20Course.pdf
  (τελευταία επίσκεψη, 13/12/2019).
- Micinski, N. R. (2019) «Everyday Coordination in EU Migration Management: Civil Society Responses in Greece» *International Studies Perspectives*. σελ. 1-20. Διαθέσιμο στο: https://doi.org/10.1093/isp/ekz001 (τελευταία επίσκεψη, 17/12/2019).
- Galante, V. (2014) «Greece's Not-So-Warm Welcome to Unaccompanied Minors: Reforming EU Law to Prevent the Illegal Treatment of Migrant Children in Greece» *Brooklyn journal of International Law*. Διαθέσιμο στο: http://brooklynworks.brooklaw.edu/bjil/vol39/iss2/5 (τελευταία επίσκεψη, 10/12/2019).
- United Nations Research Institute for Social Change (1994) *Social Integration: Approaches and Issues*. *Special events*. Geneva: United Nations Research Institute for Social Change. Διαθέσιμο στο: http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/510920DA18B35A6880256B65004C6A7B (τελευταία επίσκεψη, 10/12/2019)

- McDonough, P. & Tsourdi, E. (2013) «The "Other" Greek Crisis: Asylum and EU Solidarity» *Refugee Studies Quarterly*, 31(4): σελ.67-100.
  Διαθέσιμο στο:
  https://academic.oup.com/rsq/article-abstract/31/4/67/1572620
  (τελευταία επίσκεψη 4/12/2019)
- Heath Cabot (2019) «The European Refugee Crisis and Humanitarian Citizenship in Greece» *Ethnos*, 84:5, σελ. 747-771.
  Διαθέσιμο στο:
  DOI: 10.1080/00141844.2018.1529693
  (τελευταία επίσκεψη, 5/12/2019).

Ιστότοποι

- Sotiropoulos, D. and Karamagioli, E. (2006). Greek Civil Society: The Long Road to Maturity, CIVICUS – Civil Society Index Shortened Assessment Tool, *Report for the Case of Greece,* Athens.
  Διαθέσιμο στο:
  http://europe.cidem.org/documents/CSISAT_Greece_Report.pdf
  (τελευταία επίσκεψη, 20/12/2019)
- European Commission (2016). *The Action Plan on the integration of third-country nationals.* Brussels: European Commission.
  Διαθέσιμο στο:
  https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/legal-migration/integration/action-plan-integration-third-country-nationals_en
  (τελευταία επίσκεψη, 17/12/2019)
- European Commission (2018) «Special Eurobarometer 469"Integration of immigrants in the European Union» *Report.* Brussels: European Commission.
  Διαθέσιμο στο :
  doi:10.2837/918822
  (τελευταία επίσκεψη, 17/12/2019)
- Save the Children & UNHCR (2004) *Separated children in Europe programme. Statement of Good Practice.* Third Edition. Genève: UNHCR. Διαθέσιμο στο:
  https://www.unhcr.org/4d9474399.pdf
  (τελευταία επίσκεψη, 10/12/2019)

- United Nations General Assembly (1989) *Convention on the Rights of the Child*. New York: United Nations General Assembly.
  Διαθέσιμο στο:
  https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=3ae6b38f0
  (τελευταία επίσκεψη, 20/12/2019)